INSTITUTUL CENTRAL DE PERFECȚIONARE A PERSONALULUI DIDACTIC
BIBLIOTECA CENTRALĂ PEDAGOGICĂ

Colecția
Modernizarea învățământului — XIV

PREDAREA ISTORIEI

Vol. 2

1973

Scanned with OKEN Scanner

INSTITUTUL CENTRAL DE PERFECȚIONARE A PERSONALULUI DIDACTIC
BIBLIOTECA CENTRALĂ PEDAGOGICĂ

Colecția
Modernizarea învățământului — XIV

PREDAREA ISTORIEI

Vol. 2

București
1973

Scanned with OKEN Scanner

Prezentul volum cuprinde texte și documente ilustrînd teme istorice, precum și o culegere de referate asupra unor studii de actualitate apărute în publicațiile de specialitate de peste hotare. Aceste materiale se adresează în egală măsură personalului didactic și cercetătorilor.

Rugăm cititorii să ne comunice observațiile și sugestiile lor pe adresa: Biblioteca centrală pedagogică, *București 1, str. Zalomit nr. 12.*

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA I

TEXTE ȘI DOCUMENTE

Scanned with OKEN Scanner

REVOLUȚIA DIN 1848 ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

Materialele pe care le reproducem în aceste pagini se referă la domenii variate : politic, economic, social, diplomatic, militar, cultural etc. Proveniența lor nu este mai puțin diversă : acte de stat, programe politice, proclamații publice, discursuri, articole și reportaje din presa română și străină, versuri ocazionale, corespondență particulară, memorii etc. Selecționarea lor are, însă, la bază un caracter comun tuturor : sînt contemporane evenimentelor relatate sau se datoresc celor care au participat la faptele descrise. Chiar dacă interesul pe care îl prezintă un material sau altul nu este egal — nici nu s-ar putea altfel doar — toate proiectează lumina nemijlocită a surselor originare, ne introduc în ambianța istorică, ne înlesnesc o mai bună cunoaștere și înțelegere a condițiilor în care s-a desfășurat Revoluția română din 1848, a fazelor ei principale, precum și a unui întreg proces istoric.

Alegerea temei pentru acest documentar a fost determinată de importanța Revoluției de la '48 în formarea României moderne și pentru întreaga istorie a poporului român, precum și de locul pe măsură ce-l ocupă în programa școlară. Manualul de anul IV consacră patru lecții pentru această temă și credem că profesorul poate utiliza aici o bună parte din materialul pe care îl punem la dispoziție. Pentru a ușura utilizarea documentarului în clasă, s-a ținut seama pe cît a fost cu putință de sistematizarea materialului de predat făcută în manualul pentru anul IV. (Istoria României — Editura didactică și pedagogică — București, 1971).

Credem că textele reunite aici pot fi de ajutor profesorului și în alte activități didactice. La cercul de istorie, profesorul le poate propune elevilor pentru a le rezuma, comenta etc. De asemenea, pot fi utilizate și la lecțiile recapitulative. Cu prilejul unor

Scanned with OKEN Scanner

manifestări în şcoală inspirate de această temă, profesorul de istorie poate recurge cu folos la aceste materiale.

I. Cauzele şi obiectivele generale ale Revoluţiei din 1848

Optsprezece veacuri de trude, suferinţe şi lucrare

Relevînd rădăcinile istorice ale evenimentelor revoluţionare de la 1848, Bălcescu observa că revoluţia din cele trei ţări române nu a fost un fenomen „efemer, fără trecut şi viitor, fără altă cauză decît voinţa întîmplătoare a unei minorităţi sau mişcarea generală europeană... Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferinţe şi lucrare a poporului român asupra lui însuşi". În lucrarea sa *Reforma socială la români*, Bălcescu urmăreşte dezvoltarea istorică a claselor sociale la români şi relaţiile dintre ele, stăruind asupra stării în care se afla ţărănimea în ajunul Revoluţiei de la 1848. Reproducem mai jos un fragment din capitolul XVIII al lucrării, care redă un aspect semnificativ al exploatării sălbatice la care era supus ţăranul român în perioada Regulamentului organic : obligaţiile în muncă ale ţăranului faţă de moşier (renta în muncă).

[...] Am văzut cum prin preţuirea lucrului făcut într-o zi, ţăranul /e/ nevoit a lucra trei zile în loc de una[1]. Acum trebuie să observăm că în vreme ce ţăranul lucrează pentru boieri, ogorul său rămîne nelucrat. Pe cînd ţăranii prăşesc păpuşoii boiereşti, ai lor rămîne în buruieni şi adesea prăşila a doua se face în locurile boiereşti, pe cînd nici cea dintîi nu e făcută în cele ţărăneşti. Adaogă că adesea prăşila se încalecă cu secera şi coasa, bărbatul merge la coasă, muierea la seceră şi planta hrănitoare a ţăranului piere înăbuşită în buruieni; de scapă de buruieni, rămîne neprăşită de al doilea, şi ţăranul lipsit de mămăligă cade în foamete, aceasta îl împlîntă în datorie şi datoria în sărăcie. „Goliciunea înconjură satul, dar foametea dă d-a dreptul", zice ţăranul.

1. Însuşi Comitetul din Moldova însărcinat cu reformarea Regulamentului a mărturisit în raportul său către Poartă — aminteşte Bălcescu în altă parte — că narţul (norma) prevăzut pentru a fi realizat într-o zi nu poate fi îndeplinit în mai puţin de trei zile (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

[...] Acum trebuie să observăm că țăranul e numai agricultor și că timpul (la saison) de lucrul cîmpului ține în Moldovalahia numai 6 luni, adică la 180 zile și că chiar cînd ar fi el favorizat de noroc, tot sănătos în toată această vreme, tot trebuie a scădea din aceste 180 zile, acestea:

25 dumineci,
10 sărbători,
25 zile de vreme rea,

în tot 60.

Îi rămîne dar numai 120 de zile de lucru, din care presupuind că proprietarul e milostiv și se mulțumește numai cu 56 zile în Valahia și 84 în Moldova însemnate în Regulament, d-abia îi rămîne 64 zile în Valahia și 36 în Moldova, din a căror muncă el trebuie să plătească toate îndatoririle sale către Stat, toate abuzurile arendașilor și ale slujbașilor Statului, și să se poată hrăni el și familia lui un an întreg; și fiindcă aceste zile nu sînt de ajuns, este silit a-și vinde vitele sale și, cînd nu mai are nici vite, a se împrumuta la proprietar sau arendaș, dînd muncă pentru bani, astfel că acum toți țăranii s-au înfundat într-o datorie atît de mare, care se grămădește din an în an, încît toată viața lui e robit cu totul și numai cu moartea se poate plăti și mîntui de acești cumpliți cămătari de muncă...

(N. Bălcescu, *Reforma socială la români*. Prima versiune românească a lucrării Question économique des Principautés Danubiennes. Reproducem textul din N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, București, Edit. Academiei R.S.R., 1953, p. 267—268).

Jalba locuitorilor din satul Podoleni, județul Neamț

Pasajul, pe care îl extragem din plîngerea adresată la 4 martie 1848, Ministerului de interne de țăranii din Podoleni, descrie nu numai o situație locală, ci o stare de fapt existentă în toate satele Moldovei.

Nemaiputînd suferi cumplitele obijduiri ce ni se pricinuiesc din partea dumisale posesorului, cuconu Grigore Mardare, însărcinîndu-ne peste pont[2], că drept o zi ne-a pus două, și jumătăți de

2. Condiții prevăzute de învoiala agricolă, impusă țăranilor (*N. Red.*).

zi, şi sferturi, ba încă ne cere sau 40 lei de podvoadă[3], sau să-i facem 80 prăjini de arătură, osebit de alte însărcinări ce-şi trece dumnealui peste pont, şi cumplite bătăi ce suferim, pentru care ne-am tînguit cinstitei Isprăvnicii ţinutale, de la care însă n-am primit nici o dreptate.

(*Documente privitoare la anul revoluţionar 1848 în Moldova*, Bucureşti, Direcţia Generală a Arhivelor Statului, 1960, p. 131).

Troubles de Jassy

Dăm, în traducerea noastră, un extras din broşura apărută la Paris în 1846 cu titlul *Moldavie. Récit des troubles de Jassy pendant les journées du 24, 25, 26 Janvier 1846.* (Moldova. Relatare a tulburărilor care au avut loc la Iaşi în zilele de 24, 25, 26 ianuarie 1846). Autorul semnează Georges Dairnvaell, care este probabil un pseudonim al lui Mihail Kogălniceanu.

Demonstraţiile din ianuarie 1846, relatate în broşură, reflectă agitaţia specifică unei situaţii prerevoluţionare.

Majoritatea ziarelor din Germania şi Franţa, între care „Mercur"-ul Suabiei, „Journal des Débats", „La Patrie", „La Réforme", au vorbit de nemulţumirea generală care domneşte în Principatele dunărene. Numai influenţa curţii de la Petersburg a putut să stăvilească pînă acum simţămintele de ostilitate care animă poporul moldo-muntean împotriva domnilor regulamentari. Se pare, însă, că în prezent abuzurile şi nedreptăţile stăpînirii din cele două provincii au întrecut toate marginile şi chiar teama unei invazii străine nu mai ajunge pentru a influenţa şi linişti spiritele. De aceea, pe zi ce trece trebuie să ne aşteptăm a vedea Ţările Române devenind teatrul unor mari evenimente. Regimul actual este, într-adevăr, insuportabil: toate legile sînt încălcate, cele mai sfinte noţiuni de justiţie sînt batjocorite, o întreagă ţară este exploatată în profitul interesului particular, întreaga populaţie a satelor este lăsată la bunul plac şi la lăcomia funcţionarilor şi proprietarilor, însăşi independenţa naţiunii este jenfită, într-un cuvînt acesta este sistemul domnilor regulamentari. Iar un asemenea sistem trebuie să aibă şi un sfîrşit!

3. Cărăuşie obligatorie la care erau supuşi ţăranii (*N. Red.*).

Manifestația populară care a avut loc la Iași în zilele de 24, 25, și 26 ianuarie (stil vechi) nu trebuie deci să fie considerată altfel decît primul episod al unor grave evenimente pe care agitația generală le pregătește. [...].

Astfel, manifestația de la Iași trebuie luată așa cum a fost, adică o expresie a nemulțumirii populare față de abuzurile guvernului; și astfel luată, semnificația ei nu este mai puțin gravă. În primul rînd, este gravă fiindcă acum pentru întîia oară de la urcarea pe tron a lui Mihail Sturza, poporul la capătul răbdării a luat hotărîrea să revendice o dreptate care de atîtea ori i-a fost refuzată; mai este gravă și datorită importanței și poziției persoanelor care au luat parte la mișcare și care aparțin claselor înstărite ale societății, comerțului, școlii și chiar unor administrații guvernamentale.

Din acest punct de vedere, evenimentele de la 24, 25 și 26 ianuarie au o nemăsurată însemnătate pentru țară. Ele ne dovedesc că moldovenii au ajuns la capătul răbdării și că a venit de mult timpul ca și curțile[4] să deschidă ochii la comportarea lui Mihail Sturza.

(*Moldavie. Récit des troubles de Jassy, pendant les journées du 24, 25, 26 Janvier 1846*, publié par Georges Dairnvaell. Paris, 1846. Reproducem textul din *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și Documente*, Tomul I, București, Institutul de arte grafice „Carol Göbl", 1902, p. 13—14).

Obiective esențiale

În primăvara anului 1848 în cartierele cele mai populate din București erau răspîndite manifeste care cereau abolirea generală a privilegiilor boierimii și libertăți democrat-burgheze. Acum este pusă în circulație broșura *Ce sînt meseriașii?* Autorul anonim al broșurii îngloba sub numele de „meseriași" pe toți cei care nu făceau parte din tagma boierilor, ci exercitau o ocupație productivă sau comercială: țărani, meseriași, negustori, funcționari, lucrători din ateliere și — cum zice autorul — „ramura intelectuală". În „meseriași" văzînd „nația întreagă", autorul broșurii cerea să se acorde acestor categorii drepturi corespunzătoare rolului social-economic ce-l îndeplineau în societate. Adoptarea programului pro-

4. Prin curți, se înțeleg aci organele guvernamentale ale monarhiilor *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

pus în broşură ar fi dus la înlăturarea regimului feudal şi statornicirea puterii burgheziei.

[...] Nu voi să cercetez starea de robie, în care a gemut norodul pînă acum, nici umilinţa în care a trăit; a venit vremea ca puterea lui să se schimbe, să-şi ridice capul şi să ceară drepturi, căci nu poate fi un neam slobod, neatîrnat şi fericit, pînă ce nu va avea mai întîi cetăţeni, adică oameni cu interesuri în Stat şi cu dreptul de a le apăra. Un neam care are clase privilegiate este un neam rob, dacă nu altui neam, dar cel puţin acelor clase; un neam atunci este slobod şi neatîrnat, cînd are drepturi deopotrivă pentru toţi. Dacî un pumn de oameni ar îndrăzni să zică, că dreptul cu care ţin neamul în lanţuri şi îl corup de sute de ani este dreptul celui mai tare, atunci meseriaşii ar putea să le dovedească că neamul nu s-a luat pînă acum cu dînşii la luptă /şi/ n-ar avea decît să sufle ca să se ducî în pulbere.

O pravilă obştească pentru toţi, şi o înfăţişare la obştească Adunare a tuturor treptelor, a tuturor meseriaşilor, iată ce voieşte norodul, iată ce cere, iată ce-i trebuie, iată ce-i lipseşte, ca să fim şi noi un neam [...].

Cer / meseriaşii / desfiinţarea rangurilor şi privilegiilor [...].

Cer să ia parte la alegeri toţi acei ce-au proprietate nemişcătoare, toţi patentarii[5], toţi acei ce au o profesie liberală [...].

Cer slobozenia tiparului, pentru că dreptul de a scrie fiecare slobod este singura chezăşie morală ce poate avea un neam împotriva celor răi, singurul mijloc de a răsplăti celor buni [...].

Cer nesiluirea locaşului[6], ca să nu poate oamenii Poliţiei ridica şi necinsti pe nimeni, trăgîndu-i pe uliţe cu dorobanţi, ca pe nişte făcători de rele.

O gvardie naţională, pentru că este singura pază adevărată şi firească a orăşenilor şi a instituţiilor.

O bancă naţională, pentru că este sufletul comerţului [...].

Desfiinţarea clăcii şi slobozenia ţăranului o cer, pentru că claca înfăţişează feudalitatea, robia, pentru că tot omul trebuie să se nască şi să trăiască slobod, să se poată muta şi duce unde voieşte, unde interesul îl cheamă, pentru că omul este o fiinţă mai presus decît plantele şi el nu are tălpile picioarelor înfipte în pămînt, trebuie să

5. Cei care plătesc patentă, adică impozitul la care erau supuşi negustorii şi liber-profesioniştii (*N. Red.*).
6. Inviolabilitatea domiciliului (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

i se dea un număr de pogoane, cinci cel puțin, ca proprietate neapărat trebuincioasă ca să se hrănească, și acest pămînt să se plătească proprietarilor de către Stat cu chibzuire bună și dreaptă.

(*Ce sînt meseriașii?* 11 p. Reproducem textul din *Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul I, p. 462—466).

II. Mișcarea revoluționară din Moldova

Semnele crizei revoluționare se manifestau la sate și la orașe. Pentru a ilustra starea țărănimii și reacțiile ei, reproducem pasaje din două documente provenite din arhivele administrației de stat: o jalbă primită de domnul Moldovei, Mihail Sturza, de la locuitorii din satul TătărușI, ținutul Suceava, și un raport adresat isprăvniciei din Fălciu în legătură cu răzvrătirea sătenilor de pe moșia lui G. Săulescu.

„Mai ticăloși[7] decît niște robi"

Așa își descriu condiția țăranii din TătărușI, dînd exemple cutremurătoare din satul lor.

Apoi, un locuitor anume Gheorghe Patlagică, avînd o casă de copii, a cerut să-i deie ceva mai multă pîine, și iar a zis că o să-i moară copiii de foame și el o să se spînzure, să nu-i mai vadă în ochi. Și posesorul i-a zis, ce i-i voia să facă; căci mai multă nu-i dă. Și omul s-a dus la tîrla sa și s-a spînzurat singur, să nu mai fie pe lume, cu brîul său. Și iarăși pe un locuitor, anume Gheorghe, fiul lui Anton, l-au bătut de zace la pat de un an și jumătate, neputîndu-se hrăni fiindcă trupul îi este stricat. Asemenea unui locuitor, anume Iacob Vasile, i-a luat de trei ani încoace tot comîndul[8] ce l-a avut, atît vite ce a avut, pînă și la un bou a rămas. În urmă l-a luat și pe acela la curte, lăsîndu-l fără casă, și prin casele oamenilor de rîs și de izbeliște, și avînd și o piele

---

7. Ticălos (înv.) = Persoană care se găsește într-o stare jalnică; vrednic de milă, sărman, nenorocit. Din *ticală* (ieșit din uz — „mizerie") + suf. -os. (După Dicționarul limbii române moderne). (*N. Red.*).
8. Bani, lucruri, vite (*N. Red.*).

a unui bou pierit, ca să şi-o vîndă să-şi poată închipui[9] nişte viţei la loc. El i-a luat şi pielea boului.

Raport către isprăvnicia[10] Fălciu

În acest raport, întocmit de vechilul din satul Suhuleţ se spune :

Vrînd datornicul a le arunca asupra dumnealui boierului i-au răspuns să-şi caute cu vătavul pe care l-au creditat în persoană, căci dumnealui i-au plătit tot hacul[11] şi încă i-au mai rămas dator. După ce i-am arătat porunca cinstitei Isprăvnicii, şi i-am zis că, pînă în 5 zile, au (ori) să se puie la cale cu dumnealui căminarul, au potrivit înscrisului său şi a poruncii îl voi împlini, ne vrînd a înţelege, am vrut a păşi către împlinire. M-am dus întîi la casa lui şi a sărit asupra mea el, ciobanul lui şi fratele său Gheorghe Popa, şi m-au interit[12]. După aceasta am adus oile în ograda boierească vrînd a săvîrşi împlinirea, însă Eni — după obiceiul ce şi-a făcut acest sat a sări la bont[13] însoţit de ciobanul său Constantin, de un Vasile Marcu, de Postul Mihale, de Adam Arhip şi mai pe urmă de un Ioniţă Talmaciu, au venit în curtea boierească, au deschis poarta, au rumpt gardul la pămînt, au aruncat porunca Isprăvniciei jos, m-au bătut pre mine, pre vătăjăi şi oamenii dumisale căminarului, şi au luat cu putere, ameninţări şi sudalmi, oile împlinite. Le-am zis, aici este pricina numai cu Eni, ce caută şi ceilalţi ? Ei mi-au răspuns că „unul pentru toţi şi toţi pentru unul. Astăzi cauţi a împlini pe Eni şi mîine poate pe mine. Deci pentru a nu da trebuie să ne apărăm unul pe altul!" Aceste cazuri — care m-au înspăimîntat şi m-au pus întru neputinţă a împlini cele poruncite de cinstita Isprăvnicie, fiindcă aceşti oameni s-au revoltat şi se împotrivesc şi poruncilor Ocîrmuirii — le aduc la cunoştinţa cinstitei Isprăvnicii, pentru a lucra spre înfrînarea acestor revoltanţi (şi pentru învegherea altor sate, care s-au pilduit de la acesta), cele ce va socoti de cuviinţă, mai vîrtos că, tot în zilele aceste, a fost ameninţat cu bătae de către un Constantin Cojoca-

9. A procura (*N. Red.*).
10. Organul de conducere administrativă a judeţului (*N. Red.*).
11. Salariu (*N. Red.*).
12. Întărit, adică strîns în chingi, amenintat (*N. Red.*).
13. De la a bontăni — a lovi pe cineva cu putere, a buşi (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

riul, cu ucidere de către un Neculai Alistare, şi de însuşi vornicul[14], chiar dumnealui proprietarul.

(Documente privitoare la anul revoluţionar 1848 în Moldova, p. 305 şi 324).

Corespondenţă din Moldova în ziarul francez „Le National"

Presa franceză nu a trecut cu vederea evenimentele revoluţionare din Ţările Române. Îndeosebi gazetele ce susţineau orientările Revoluţiei din februarie, care răsturnase monarhia lui Ludovic Filip, se interesau cu multă simpatie de mişcarea românilor şi sprijineau aspiraţiile lor. Ziarul „Le National", care apărea la Paris, publică o amănunţită şi informată corespondenţă din Iaşi, datorită unui martor ocular, despre situaţia din Moldova, adunarea de la Otelul St. Petersburg şi urmările ei.

Traducem cea mai mare parte din această interesantă relatare.

[...] Tirania şi abuzurile domnitorului Mihail Sturza şi fiilor săi au atins un asemenea grad, iar Camera[15] aleasă prin forţa baionetelor şi prin corupţie se compune din oameni atît de josnici încît toată lumea împărtăşeşte sentimentul că reformele sînt absolut necesare. Drept urmare, pe la începutul lunii aprilie[16], toţi membrii opoziţiei din diferite judeţe ale Moldovei s-au întrunit la Iaşi pentru a dezbate îndreptările ce se cuvin introduse în această nefericită ţară, care a ajuns pradă avariţiei lui Mihail Sturza şi fiului său Grigore. Cu toţii s-au pus de acord ca să nu se iasă de pe calea legalităţii. Îngrijorat, domnul a înarmat imediat 200 de arnăuţi şi a convocat cîţiva membri ai opoziţiei prin intermediul ministrului de interne Ştefanachi Catargi. Acesta din urmă, care este el însuşi de părere că starea Moldovei este insuportabilă şi că trebuie neapărat să se facă ceva, a cerut celor chemaţi sugestii privind schimbările ce trebuiesc introduse în administraţia ţării. Cei chemaţi au răspuns că nu-şi pot asuma o asemenea răspundere şi nu se pot transforma în organe ale opiniei publice fără a fi autorizaţi, dar că vor căuta să afle această opinie şi i-o vor co-

14. Primarul satului (*N. Red.*)
15. Adunarea Obştească (*N. Red.*).
16. Adică sfîrşitul lunii martie la noi, unde atunci era în uz calendarul iulian (aşa-zisul „stil vechi") (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

munica. În acest scop, toți patrioții adevărați s-au adunat în seara de 8 aprilie[17], la Otelul St. Petersburg din Iași. Domnitorul Mihail Sturza dădu ordin ca hotelul să fie încercuit de miliție și să i se dea foc pentru ca să scape o dată pentru totdeauna de cei care îi făceau opoziție. Dar și oamenii lui s-au dat înapoi de la un asemenea act de barbarie. În această adunare, alcătuită din cîteva mii de oameni din toate clasele și în prezența chiar a ministrului de interne și a prefectului poliției[18], urgiile ce s-au abătut asupra Moldovei de la suirea pe tron a lui Mihail Sturza au fost descrise în culorile cele mai sugestive. Adunarea, după alegerea unui comitet de 16 persoane, care urma să redacteze petiția și să o prezinte spre aprobare domnului, s-a răspîndit în cea mai mare ordine. A doua zi, 9 aprilie, comitetul întrunit în casele logofătului Constantin Sturza, unde se aflau și doi miniștri, Alecu Sturza și prințul Nicolae Șuțu care își dăduseră demisia chiar în ziua aceea, comitetul, zic, a întocmit o petiție în 35 de articole[19], dintre care principalele erau: îmbunătățirea stării țăranilor, dezarmarea arnăuților, desființarea cenzurii, suprimarea corupției și abuzurilor și, în sfîrșit, dizolvarea Adunării obștești, care nu inspira nici o încredere. Această petiție, semnată de cîteva mii de persoane din toate clasele, chiar și de mitropolit, a fost înaintată ministrului pentru a o prezenta domnului; răspunsul avea să vină a doua zi, 10 aprilie. În acea zi, pe la orele cinci pe seară, un numeros public se adunase în casa boierului Alecu Mavrocordat pentru a aștepta răspunsul domnului, care nu întîrzie să sosească, dar care din nefericire avea să nemulțumească pe toată lumea pentru bunul motiv că domnul nu voia să accepte cererile conținute în memoriu. Atunci, toată lumea s-a răspîndit nevoind să iasă de pe căile legale și să folosească forța pentru a-și atinge scopul. Către orele nouă, în aceeași zi, 17 tineri din familii înstărite se mai aflau încă în casa lui Mavrocordat cînd un puternic detașament de miliție, format din 600 soldați, infanteriști, 200 cavaleriști, 200 arnăuți și un tun, sub comanda celor doi fii ai domnului, apăru în fața casei. Rezistența era cu neputință. Fiul domnului, Grigore, puse să fie

17. 27 martie după calendarul în uz în Țările Române *(N. Red.)*.
18. Ministrul de interne, Ștefan Catargiu, și șeful poliției, aga Pruncu, erau trimiși, bineînțeles, de către domn pentru a supraveghea desfășurarea adunării *(N. Red.)*
19. Această petiție, numită Petiția-proclamațiune întrucît se adresa și poporului, a fost redactată de Vasile Alecsandri *(N. Red.)*

prinși și aduși în curte toți acești tineri, dădu ordin să se tragă în ei. Din fericire, fratele său, mai puțin crud, se împotrivi acestui ordin. Atunci Grigore, întărîtat, îi înconjură pe acești nefericiți cu soldații lui, dintre care majoritatea au făcut serviciu militar în Rusia, ordonă să fie loviți cu patul puștii, tîrîți de păr și, în cele din urmă, duși la cazarmă, unde ajunseră mai mult morți decît vii. Apoi, după ce au fost dezbrăcați și legați cu funii ude ca niște răufăcători, au fost trimiși la Galați, escortați de ostași care aveau ordin să-i lovească pe drum și să-i lase să moară de foame. Se spune chiar că unii din ei au murit pe drum. În cursul aceleași seri, peste 300 de oameni, surprinși în pat, au fost arestați; unii au fost expediați la Galați, alții exilați în Austria, iar cei mai mulți dintre ei gem în temnițele din Iași.

Orașul are cea mai tristă înfățișare. Pe străzi nu vezi decît mame și soții, cu părul despletit, care plîngînd și țipînd își cer copiii și soții; dar aceste nefericite sînt tratate cu cea mai mare barbarie și alungate cu lovituri de baionetă.

(*Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul I, p. 353—355).

Programele burghezo-democratice din mai și august '48

Petiția-proclamație din 26 martie a avut un caracter moderat datorită unei serii de factori: conservatorismul boierilor care au participat la elaborarea ei, slăbiciunea tinerii burghezii din Moldova, teama de intervenția Rusiei țariste etc. Un foarte mare progres față de aceasta prezintă ideile cuprinse în legămîntul secret făcut la Brașov de un grup de refugiați moldoveni (12/24 mai 1848) și intitulat: *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei*, cel mai radical dintre programele revoluționarilor moldoveni.

Prințipiile noastre pentru reformarea patriei

1. Desființarea boierescului și a orice alte dări ale locuitorilor săteni către proprietari;

2. Ridicarea beilicurilor, a lucrului șoselelor și a tuturor împovărărilor fără plată către stăpînire;

3. Împroprietărirea locuitorilor săteni fără nici o răscumpărare din partea lor;

Scanned with OKEN Scanner

4. Nimicirea tuturor privilegiilor şi, prin urmare, deopotriva purtare a sarcinilor Statului de către tot poporul indeobşte, precum şi deopotriva împărtăşire a lui, la toate drepturile politice şi civile;

5. Întemeierea instituţiilor ţării pe principiile de libertate şi egalitate şi de frăţietate, dezvoltate în toată întinderea lor;

6. Unirea Moldovei şi a Valahiei într-un singur Stat neatîrnat, românesc.

Braşău

Teodor Sion, Costachi Negri, L. Roset, Fraţii Vasile şi Ioan Alecsandri, Gheorghe Cantacuzino, A. Rusu[20], M. Costachi, Grigore Balş, Zaharia Moldovanu, Panaite Cazimir, Gheorghe Sion, Ioan T. Curius, N. Ionescu.

(*Documente privitoare la anul revoluţionar 1848 în Moldova*, p. 226).

Grupul de revoluţionari moldoveni de la Braşov s-a stabilit ulterior la Cernăuţi, unde împreună cu alţi revoluţionari din Moldova au alcătuit Comitetul revoluţionar moldovean. Figura cea mai proeminentă a emigraţiei de la Cernăuţi era Mihail Kogălniceanu şi lui i s-a adresat emigraţia moldoveană pentru a elabora programul ei de acţiune.

Aici, avînd posibilitatea unei informări mai largi asupra revoluţiei şi a evenimentelor care zguduiau Europa, precum şi contacte rodnice cu revoluţionarii din cele trei ţări române (şi deci cunoaşterea programelor de la Braşov, Blaj şi Islaz), Mihail Kogălniceanu a trecut la întocmirea unui program de luptă dezvoltat, menit să ducă la doborîrea orînduielilor feudale şi să întemeieze un regim modern, burghez. Aşa s-au născut *Dorinţele partidei naţionale în Moldova*[21].

[...] Înainte, dar, de toate, moldovenii protestă despre nestrămutata lor hotărîre de a nu lovi drepturile cuiva; însă vroiesc, asemenea, ca şi alţii să nu le jicnească dreptăţile ce le au înfiinţate şi închizăşluite[22], de sute de ani, pre care strămoşii noştri pururea şi cu crude jertve au sciut a le păstra şi pre care şi noi voim a le lăsa întregi strănepoţilor noştri. Cel mai sfînt din aceste

20. A. Rusu este Alecu Russo *(N. Red)*.
21. A apărut la Cernăuţi în august 1848 *(N. Red.)*.
22. Garantate (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

drituri este *neatîrnarea noastră dinlăuntru* și prin urmare autonomia [...].

În puterea dar acestui drit de *neatîrnare dinlăuntru, de autonomie*, întemeiat pe titlul Moldovei de stat suveran, pe o întrebuințare de veacuri și pe toate tractatele, partida națională cu întreagă și plină convicție arată că *Reglementul organic* nu poate nici într-un chip să facă fericirea țării și ca puternică dovadă despre aceasta este ispita[23] de *șeaptesprezece nenorociți ani.* [...].

Reglementul dar, nefiind nicidecum expresia voinței moldovenilor, nerăspunzînd la nevoințele țării, neîntemeiat pe acele legiuiri vechi care, cu toate greutățile timpurilor și ale împrejurărilor din afară, sute de ani ne-au păstrat naționalitatea, nici a putut nici poate să facă fericirea țării noastre. De aceea dar vroim a ne întoarce la acele instituții a cărora origine este din pămîntul nostru, care în timp de cinci veacuri le-am avut, și pre care vroim numai a le adapta după luminile și trebuințele epohei. Pentru că ele au oareșicare asemănare cu constituțiile altor popoare să nu socoată cineva că sînt imitații și împrumutări, un plagiat al propagandei democratice și socialiste, cum ar vre nota Cabinetului rusesc din 19 iulie[24] să le numească; să nu se iea după forme și după termine. Instituțiile ce le vroim sînt curat ale țării noastre în cea mai mare parte și aceasta o dovedesc istoria și acturile publice ale românilor.

Aceste instituții pe care partida națională le socoate ca neapărate și singurile mîntuitoare pentru țeară sînt următoarele:

1. *Neatîrnarea administrativă și legislativă în toate cele dinlăuntru, fără amestec a orice puteri străine* [...].

2. *Egalitatea drepturilor civile și politice.* Prin aceasta moldovenii s-ar întoarce la un vechi și mîntuitor princip [...].

3. *Adunarea obștească compusă de representanții tutulor stărilor societății* [...].

13. *Închezășluirea libertății individuale și a domițiliului* [...].

14. *Instrucție egală și gratuită pentru toți românii.* [...].

---

23. Experiența *(N. Red.)*.

24. Este vorba de nota cabinetului rus din 19 iulie 1848 prin care se precizează poziția Rusiei țariste față de mișcarea revoluționară în general și față de cea din Principatele Române în special, pe care o prezenta drept „opera unei minorități turbulente... un plagiat după propaganda democratică și socialistă din Europa". *Dorințele partidei naționale* sînt concepute și ca un răspuns la nota indicată *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

28. *Înturnarea către stat a averilor mănăstirilor închinate la locuri străine* [...].

În privirea acestor mîntuitoare instituții, propuse de partida națională, nu în folosul său în parte, ci în folosul nației întregi, intitulații aristocrați de la sine și cu bucurie se leapădă de privileghiurile ce le au, sau prin moștenire, sau prin legile înființate, și se primesc:

I. *A se oborî*[25] *orice ranguri și privileghiuri personale sau de nascere* [...].

V. *A se oborî boerescul și a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dîndu-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpîni ai pămîntului. Această despăgubire și modul ei se vor hotărî de către cea întîi obștească Adunare, aleasă după noul chip arătat la art. 3 al reformelor de mai sus.* Puterea și fericirea unui stat se află în puterea și în fericirea mulțimii, adică a nației. O nație însă care numără numai trei mii de oameni înzestrați cu drituri și averi, singurii adevărați cetățeni, nu merită acest nume. Moldova însă n-are mai mulți cetățeni; căci toți ceilalți care peste acești trei mii de privileghiați și pînă la un milion și jumătate formează populația țării sînt numai nisce locuitori desbrăcați de toate driturile, de toată buna stare materială și intelectuală și supuși numai dărilor și greutăților țării. Locuitorii săteni sînt, mai ales, în cea mai ticăloasă stare nefiind decît nisce instrumente de muncă în mîinile guvernului, ale proprietarilor și ale posesorilor de moșii, în practică lipiți încă pămîntului, pre care de sute de ani îl lucrează în folosul altora, și prin urmare întorși la vechea *vecinătate* [...].

Pe lîngă toate aceste radicale instituții, singurele care ne pot regenera patria, apoi partida națională mai propune una, ca comună tuturor, ca cheia bolței, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național; aceasta este *Unirea Moldovei cu Țeara Românească*, pe temeiul punctelor de mai sus și care se vor pute modifica de către Adunarea obștească constituantă a ambelor țări unite; *o unire*, dorită de veacuri de toți românii, cei mai însemnați, al amînduror Principatelor, *o unire* pre care, după spiritul timpurilor, cu armele în mînă au vroit să o săvîrșească Ștefan cel Mare și Michail Viteazul, carele și ajunsese a se intitula: *Cu mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului.* Prejudecățile veacului și intrigile străinilor pînă acum au stavilat această unire. As-

25. A se desființa *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

tăzi, însă, împrejurările ne sînt mai favorabile ca să putem realiza aceea ce strămoşilor noştri le-a fost cu putinţă numai de a dori.

(Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Bucureşti, Edit. politică, 1967, p. 143—154).

III. Revoluţia din Ţara Românească

Pregătirea revoluţiei

[...] Acţiunile de pregătire a revoluţiei din 1848 au fost reluate în 1843, cînd după ieşirea din închisoare, N. Bălcescu, împreună cu I. Ghica şi Chr. Tell, pun bazele societăţii secrete „Frăţia". Locul unde s-a hotărît înfiinţarea noii societăţi a fost Dealul Filaretului, acolo unde, cinci ani mai tîrziu, poporul a depus jurămînt pe constituţia revoluţionară. În amintirile sale, I. Ghica, relatează astfel întîlnirea şi discuţia celor trei fondatori ai „Frăţiei": „Subiectul discuţiunii era acela de toate zilele şi de toate serile. Ne imputam unul altuia lipsa de patriotism şi de energie; ne făceam răspunzători de starea nenorocită şi umilită a ţării, aşa că la întoarcerea noastră în vale, «la fîntînă», jurasem să ne consacrăm patriei cu trupul şi cu sufletul, ne legasem fraţi de cruce şi ca fiecare din noi trei să se supue cu pericolul vieţii şi al averii la hotărîrile celorlalţi doi".

Despre modul de organizare al „Frăţiei" avem ştiri tot de la I. Ghica. El arată că membrii societăţii erau organizaţi în grupuri de cîte zece persoane, secretul conspiraţiei fiind asigurat de faptul că fiecare membru al societăţii nu cunoştea decît pe şeful său ierarhic. Deviza societăţii era: „Dreptate! Frăţie!". Explicînd-o, Bălcescu scria că, pentru membrii societăţii secrete, prima parte a devizei, „Dreptate", era preluată din ţelurile mişcării lui Tudor Vladimirescu, care „a vrut ca tot românul să fie liber şi egal în ţara lui ... ca statul să se facă românesc", iar cea de-a doua parte, „Frăţie", simboliza sinteza programului revoluţiei viitoare, aflată în pregătire, pentru izbînda căreia era nevoie de coalizarea tuturor forţelor antifeudale, progresiste ale epocii, inclusiv masele populare ţărăneşti şi orăşeneşti. [...].

Astfel, la puţin timp după înfiinţarea „Frăţiei" se pun bazele unei societăţi literare la Bucureşti, în rîndurile căreia vom întîlni

Scanned with OKEN Scanner

pe mulți dintre membrii componenți ai societății secrete: Bălcescu, Bolliac, Voinescu II etc. Înființarea societății literare a stîrnit un puternic ecou în Moldova și în Transilvania.

[...] C. A. Rosetti, A. G. Golescu și Scarlat Vîrnav au venit în țară, punînd în februarie 1845, împreună cu N. Bălcescu, I. Ghica, I. Voinescu II, D. Bolintineanu, August Treboniu-Laurian și alții, bazele „Asociației pentru înaintarea literaturii românești", sau, prescurtat, „Asociației literare a României" [...].

Activitatea culturală a societății s-a împletit strîns cu cea politică. În 1845 „Asociația" a trimis pe Gr. Grădișteanu în Transilvania, pentru ca, sub pretextul pregătirii unei gramatici și a unui dicționar al limbii române, să facă propagandă națională. El urma să facă propuneri conducătorilor mișcării naționale a românilor din Transilvania, G. Barițiu, T. Cipariu, S. Bărnuțiu, ca să se inițieze contacte periodice directe între reprezentanții românilor din cele trei provincii pentru o acțiune generală din partea tuturor românilor „dacă evenimentele ar cere-o".

(V. Niculae, *Pregătirea ideologică a Revoluției din 1848*. În *Revoluția Română din 1848*, București, Edit. politică, 1969, p. 79—82).

„... toată țara era revoluționată"

Agitația revoluționară se diversifică și crește în amploare. Domnitorul Bibescu, înspăimîntat de atmosfera explozivă din țară, se adresează locuitorilor satelor prevenindu-i printr-un manifest, conceput în termeni calomnioși pentru revoluționari, că „niște oameni pierduți și care nădăjduiesc a-și face starea din turburările ce ar putea aduce în țară, s-ar fi ivit la unele sate, muncindu-se a amăgi pe locuitori...". În continuare el pretinde că îmbunătățirea soartei lor care este cea mai mare dorință a sa" „nu se poate dobîndi decît printr-o liniștită petrecere". Promisiunile demagogice ale domnului nu au însă nici un ecou. Starea de spirit dominantă este cea revoluționară și o găsim sugestiv descrisă într-o scrisoare a profesorului Aaron Florian, ardelean refugiat la București, către George Barit.

Scanned with OKEN Scanner

Bucuresci

Frate Barit,

[...] Cînd Poliția credea că, puind mîna pe mai mulți capi ai revoluțiunii, a înăbușit isbucnirea ei, a uitat că nu e numai Bucurescii care cere reforme, îmbunătățiri, emancipație de sub tutoratul cel tiranic ce-l eserța puterea protectriță. Spiritele în general erau toate înflăcărate și, de la o margine a țării pînă la cealaltă, toți simțeau trebuință de o prefacere mare în toate, o îmbunătățire radicală în tot corpul soțial. În toată întinderea țării circulau proclamații tipărite ce cuprindeau punturile nouei Constituții. Va să zică, toată țeara era revoluționată. Așadar era deșeartă bucuria Poliției că și-a jucat rola cum se cade în București, înghesuind cazarmele, încăperile Poliției și ale comisiilor cu prinși revoluționari; era deșeartă energica stăruință a Comisarului Duhamel[26], ca să nu scape nici unul dintre complici.

(*Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul I, p. 540—541).

Adunarea de la Islaz

O redăm după o povestire literară care înfățișează evenimentul cu deplină rigoare istorică, utilizînd corect pasaje din rugăciunea rostită aci de popa Șapcă și din *Proclamația* citită de Eliade Rădulescu.

Dimineața zilei de 9 iunie 1848 se arăta frumoasă, cu soare înalt. De pe drumurile venind de peste Olt, din cele care se croiau de-a lungul Dunării și în sus, spre miazănoapte, se înșiruiau mulțimile de săteni, de mici meșteșugari și negutători, adunîndu-se în mijlocul Islazului, pe locul unde altădată fusese biserica măturată de ape a Măglașului. Cei veniți de cu seară înnoptaseră prin sat și cătunele megieșe, în cîmp sau sub coviltirile de sălcii ale Calnovățului, făcînd laolaltă o adevărată mare însufletită peste care „dacă ai fi aruncat o para, cădea pe cap de om". Veneau chiuind, cu lăutari cîntînd, îndemnînd să ajungă la locul de unde aveau să audă cuvîntul care să-i dezlege de povara clăcii, să fie și ei socotiți asemenea oamenilor. Pe locul de adunare se înălțase un pod de pe care capii revoluției să fie mai bine văzuți și au-

26. Generalul Duhamel era comisarul Țarului în Principatele Române *(N. Red.)*.

ziți, fîlfîiau steaguri în trei culori, steaguri hotărîte prin noua constituție să înfățișeze pămîntul patriei. Compania dorobanților căpitanului Pleșoianu, dorobanții din trupele maiorului Tell, în haine de paradă și sub arme, închidea un pătrat în care să se facă sfințirea revoluției, să se citească proclamația cuprinzînd drepturile cerute de popor, să se rostească vorbirile căpeteniilor [...].

Popa Șapcă și-a început slujba, cu glas înecat și sovăit. Firea lui de haiduc, înăsprită de anevoințele lui și ale altora, se simțea înmuiată în fața miilor de oameni care-și împreunau obida și-și așteptau mîntuirea. Și-a revenit însă curînd și rugăciunea lui s-a putut face auzită.

— Izbăvește și mîntuie, Doamne, pe tot omul care suferă... Ridică și însuflețește acest popor care moare ca să facă să trăiască apăsătorii lui. Scapă-l de abuzurile care se fac cu așezămintele și chiar cu virtuțile sale... Izbăvește-l de abuzul clăcii, de ticăloasa iobăgie pe care n-au cunoscut-o părinții noștri, de podvada drumurilor și a șoselelor, de aceste munci ale faraonilor, de orice silnicie, prigonire și de toată nedreptatea... Dă-i Doamne, timpul și locul cu care tu ai înzestrat pe om și fă-l să se bucure de roadele muncii lui... Frunțile miilor de oameni s-au aplecat mai mult spre pămînt. Rugăciunea popii, desprinsă din altfel de cărți decît cele citite la slujbele bisericești, era aceea pe care o rostiseră și ei în deznădejdea lor, fără să fie auzită și împlinită de cineva.

— Mîngîie, Doamne, un popor zdrobit de suferințe... Arată că ești tatăl sărmanilor, al orfanilor și al văduvelor, mîngîitorul celor asupriți...

Restul rugăciunii a rămas neauzit, strecurîndu-se stins printre buzele care se deschideau tremurînd. Doborît de atîta frămîntare sufletească a uitat să facă semnul binecuvîntării mulțimilor și s-a tras înapoi, împleticit.

După cîteva clipe, în cuprinsul cărora fiecare dintre cei îngenunchiați și-au șters lacrimile, s-au ridicat din nou în picioare și și-au sumes capetele ca să asculte proclamația revoluției. O citea Eliad. Glasul lui se alungea psalmodiat, așa ca să ajungă în auzul tuturor sau să-și legene cuvintele. Nici o adiere de vînt nu le răsfira, respirațiile miilor de oameni se trăgeau sfioase ca nimic să nu rămînă risipit sau neînțeles [...].

— ... Sătean, meseriaș, negustător, preot, soldat, boier sau domn este fiu al patriei...

— ... Poporul român vrea să dea dreptate și dreptatea nu suferă a purta numai săracii sarcinile țării, iar bogații să fie scutiți.

Scanned with OKEN Scanner

Au tresărit cu toţii, ascuţindu-şi din nou auzul. Rîndurile li s-au strîns din nou înfiorate, răspunsul a pornit vuit, parcă dinainte pregătit :

— Aşa este ! ...

— Prin urmare decretează contribuţie generală, după venitul fiecăruia.

Robii şi clăcaşii, cei care duseseră greul angarajelor, scăpaţi în largul pe care-l căutaseră, au izbucnit într-un tunet de urale [...].

— Claca, dar, şi acea infamă iobăgie se desfiinţează, lucrarea la lucrul drumurilor se desfiinţează, săteanul fără pămînt se face proprietar...

Marea albă a cămăşilor ţărăneşti s-a învălmăşit în talazurile îmbrăţişărilor de bucurie, zăvoaiele şi-au răscolit liniştile în chiuiturile care nu mai conteneau.

(Paul Constant, *Stîlpi de foc*, Bucureşti, Edit. Tineretului, 1967, p. 69—74).

11 iunie 1848 la Bucureşti

Iată cum apare evenimentul în reportajul pe care i-l închină ziarul românesc din Braşov *Gazeta de Transilvania:*

Pe la 6 ceas, s-a arătat în piaţă în Lipscani iuncărul (cadetul) Magheru, cu patru tineri civili, s-a suit pe o scară ce era răzămată pe prăvălia d. Daniilopulo Lipscanu, a citit Constituţia ce o avea tipărită ; însă pănă a nu să isprăvi de citit, au început din populul ce se adunase să zică, că este bună. Ei au lăsat cititul, au intrat într-o prăvălie şi, luînd materii, au făcut steag tricolor, cu care, alergînd spre palat, striga : Să trăiască patria, libertatea şi noua Constituţie !

Venind în urmă şi după alte uliţi alte steaguri, pînă la 7 sau 8 ceasuri să adunase atîta popor, încît din odăile palatului şi pănă la casele Fălcoianului nu putea cineva să străbată şi toţi striga vorbele de mai sus, rugînd pe prinţ să primească şi să subscrie Constituţia, care pe la 9 ceasuri s-a şi subscris. După subscriere, poporul stete cu totadinsul pentru schimbarea mai multor miniştri [...] şi apoi pînă la 3 ceas după miezul nopţii nu se auzea pe

Scanned with OKEN Scanner

uliţe decît muzica ştabului[27], clopote, aclamaţii de bucurie şi orări, nu să vedea decît îmbrăţişări şi sărutări de la cel mai mic pănă la cel mai mare...

(Gazeta de Transilvania, nr. 49 din 17 iunie 1848. Reproducem textul din G. Ivaşcu, *Reflector peste timp*, Bucureşti, Edit. pentru literatură, 1964, p. 179—180).

Pe locul actualei Pieţe 1848

Poetul Ion Catina citea aci în faţa mulţimii, în această fierbinte zi de 11 iunie, versurile sale intitulate *Pentru patria română*:

Aideţi fraţi într-o unire
Ţara noastră e-n perire
Aste ziduri şi palate
Unde zac mii de păcate
Aideţi a le dărîma

. . . . . .

Însă patria ne cere
Printr-un ţipăt de durere,
Decît viaţă îndelungată,
În robie ruşinată
Cu arma în mînă să pierim!

Fraţilor să n-aveţi milă
Daţi în cei ce vă fac silă,
Vă la plugul, arătură,
Boul chiar din bătătură,
Parc-ar fi un drept al lor.

Dreptul lor e şi al nostru
Cîmpul lor e şi al vostru
Şi adunarea cea obştească
Fiind casă românească
Este casa tuturor.

. . . . . .

(„Pentru patria română", de Ion Catina, marş închinat revoluţiei de la 1848. Reproducem textul din Florian Georgescu,

---

27. Ştab — Stat major (*N. Red.*).

Participarea maselor populare bucureștene la revoluția din 1848, București, Muzeul de istorie a orașului București, 1961, p. 60).

Primele decrete ale guvernului provizoriu

Decretul Nr. 1 al Guvernului provisoriu al Țării Românești

În numele poporului Român
Dreptate și Frăție.
Guvernul vremelnic decretă:

Steagul național va avea trei culori: albastru, galben și roșu. Devisa română, care va fi scrisă atît pe steaguri, cît și pe monumentele și decretele publice, se va compune de aceste două cuvinte: Dreptate, Frăție.

Dreptatea, această stea strălucitoare, care luminează omenirea și o povățuiește în calea binelui, voiește ca oamenii să fie mai întîi slobozi și de o potrivă, și frăția, acest sentiment străbun românesc, leagă inimile pentru obștescul folos.

În decretul nr. 2 citim:

Guvernul vremelnic decretă:

Potrivit voinței poporului, toate rangurile civile se desființează pentru totdeauna. Nimeni, de acum înainte, nu va mai putea a-și lua vreun rang, în nici un act public. Singura deosebire, ce va exista între Români, va fi aceea a virtuților și a slujbelor[28] către patrie.

(Monitorul Român, nr. 1, 1848, 19.VI. Reproducem textul din *Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul I, p. 567).

Jurămîntul de pe Cîmpul Libertății, relatat de „Pruncul Român"[29]

Marți, la 15 iuniu, se făcu în cîmpul Filaret, numit prin decret *Cîmpul Libertății*, o sărbare care, cu toate că nimic nu era pregătit, ci toate improvizate, era cea mai frumoasă ce am văzut în viața mea. Guvernul provizoriu, miniștrii, tot clerul cu sfintele

28. Adică a serviciilor aduse patriei *(N. Red.)*.
29. A apărut, sub redacția lui C. A. Rosetti și Winterhalder, între 12 iunie — 11 septembrie 1848. *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

moaşte ale patronului oraşului, toată garnizoana capitalei cu artileria, toată guarda naţională, toate corporaţiile şi, cu un cuvînt, toţi locuitorii oraşului se adunaseră la Cîmpul Libertăţii, unde se afla un cort mare şi un baldachin făcut cu ramuri verzi. După ce se aşeză toţi împrejurul cortului şi baldachinului, domnul Voinescu[30] rosti următorul cuvînt:

— Noi astăzi nu sîntem adunaţi la această solemnitate spre a celebra pre un sfînt sau pentru vreo altă sărbătoare obicinuită, ci pentru sfinţirea acestor steaguri naţionale care se înalţă pentru asigurarea drepturilor celor mai scumpe, celor mai sfinte ale unei naţii [...].

În zilele acestea se va decreta chemarea Obşteştii Adunanţe Constituante[31], şi cît de curînd vor începe şi alegerile. Pînă atunci, guvernul aşteaptă o întreagă slobozenie[32] de lucrare şi îndată ce se va deschide Adunanţa el îşi va da socoteală de întrebuinţarea ce a făcut cu puterea ce i-aţi încredinţat. Şi atunci, de îşi va fi împlinit misia după dorinţa popolului, nu cere nici o recunoştinţă, căci nu a făcut decît să-şi împlinească o datorie [...].

Acum urma sfînta slujbă şi sfinţirea steagurilor tricolore care purtau deviza: *„Dreptate, frăţie"*. Şi după aceasta s-a depus următorul jurămînt de către mădularele[33] guvernului provizoriu, miniştri, clerul, guarda naţională, oştirea şi popolul:

„Jur în numele unui Dumnezeu şi pe această sfîntă cruce că voi fi credincios voinţii naţiii rumâne, apărînd-o cu toate puterile împotriva oricăruia atac şi asuprire; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor naţiii şi că voi ţinea şi apăra acele douăzeci şi una de punturi decretate de popol, conlucrînd după putinţă-mi şi jărtfind viaţa mea chiar pentru dînsele şi pentru naţie".

Corpul tipografic se înfăţişă la această frumoasă sărbare cu un teasc mic din ofiţina d-lui Copainig, pus pe un car tras de patru cai împodobiţi cu panglice albastre, galbene şi roşie; pe car se afla doi şefi de tipografie, d. d. Copainig şi Winterhalder stînd înaintea teascului şi ţinînd în mînă steagul libertăţii, iar factorul tipografiei lui C. A. Rosetti şi Winterhalder şedea înaintea lor rezămîndu-i. Împrejurul teascului se aflau lucrătorii. Atît afară la

30. Ministru al afacerilor externe în guvernul provizoriu *(N. Red.)*.
31. Alegerile pentru Constituantă au fost amînate şi tărăgănate, iar în cele din urmă nu s-au mai ţinut *(N. Red.)*.
32. O întreagă slobozenie — o deplină permisiune *(N. Red.)*.
33. Membrii *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Cîmpul Libertății, în toată vremea cît ținu teremonia, cît și pe drum acolo oprindu-se caru de trei ori și la întoarcerea la palatul guvernial, se tipări în mai multe sute de esemplare următoarea poezie potrivită cu serbarea zilei, care, cum ieșea de subt teasc, se împărți îndată. Iată coprinderea ei:

Ce glas măreț răsună?
Văz poporul s-adună.
Prin sfînta Libertate
Se simte fericit,
Și toți se strîng în brațe,
Căci toți s-au înfrățit.

. . . . . .

Acolo, pe Cîmpul Libertății, se făcu și alegerea șefului guardii naționale în persoana d-lui Scarlat Crețulescu, care fu purtat în triumf, și, cu cele mai vii aclamații, pus pe un cal, se întoarse în oraș în capul guardii.

(Pruncul Român, nr. 3, 19 iunie 1848. Reproducem textul din G. Ivașcu, *Reflector peste timp*, p. 180—183).

Complotul coloneilor reacționari

La 19 iunie, patru zile după depunerea jurămîntului de către guvernul provizoriu, forțele reacționare încearcă prima lovitură împotriva revoluției. Gazeta *Amicul poporului* relatează astfel complotul și lichidarea lui:

Țara Românească
Mai nou
București, Iunie în 22

La jumătate pe un ceas. după amiazăzi, s-au întîmplat o contrarevoluție, dară prin popor iarăși s-au apăsat[34]. Lucru așa s-au întîmplat: Odobesco, mai-marele cătanelor a ocărmuirei izgonite, și Solomon, căpitanu pedestrașilor, îmbătînd pe 400 de cătane dintră celea mai vitege, au pornit asupra ocîrmuirei de acum, ca prinzîndu-i să-i pună la robie. Despre ce înțelegînd poporul, îndată s-au strîns din toate părțile laolaltă, și deși ei cea mai mare parte

34. A fost înăbușită (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

au fost fără arme, totuşi au buit[35] asupra cătanelor, însă deodată n-au putut.

Magheru, unul dintre ocîrmuitorii de acum, apucînd sabia în mînă, ş-au deschis cale pănă la o căzarmă şi apucînd puşca de la o cătană, mai pre mulţi au culcat cu dînsa la pămînt, pînă ce au intrat într-o casă, pre care poporul o au şi îngrădit cu ce i-au venit înainte, ca să nu poată cătanele intra. Aşişderea şi un tînăr au făcut, apucînd sabia de la un cătană, ce văzînd Solomon, au poruncit cătanelor să deie foc de trii ori dupăolaltă asupra poporului; 7 oameni au rămas morţi şi mai pre mulţi i-au rănit.

Băgînd de samă poporu tirănia aceasta, au venit în furie (mînie), ci, neavînd arme, au trebuit să se întoarcă şi să se retragă înapoi.

La această întîmplare, mulţi să înfricoşasă dintră popor că-şi vor pierde libertatea (slobozenia). Deznădăjduirea venisă la cel mai mare grad cînd o fămeie, ca cînd ar fi picat din ceriu, cu numele Ana Ipătescu, soţia unui diregătoriu, cu două pistoale în mînă mergea înainte, strigînd din toată puterea:

— Moarte asupra vînzătorilor de patrie! Tinărilor, îmbărbătaţi-vă şi apăraţi libertatea pînă o dată cu capu!

Ce auzind poporul şi însufleţindu-să de graiurile cele pline de patriotism, au început a năvăli asupra cătanelor întru atîta, cît i-au strîntorit înapoi în cazarmă. Odobescu s-au prins prin popor. Solomon au scăpat pre un timp scurt. Poporu au început a intra şi în căzarmă, necăutînd mai mult nici la viaţă, însă mai pre urmă tot lucrul au luat sfîrşit bun.

(Amicul poporului, nr. 6, 5/17 iulie 1848. Reproducem textul din G. Ivaşcu, *Reflector peste timp*, p. 188—189).

Ecoul revoluţiei la românii din Transilvania

Izbucnirea revoluţiei din Ţara Românească stîrneşte în rîndurile românilor înaintaţi din Transilvania o însufleţire de nedescris. Foile române din Braşov consacră mai mult de jumătate din coloanele lor revoluţiei de acolo, de asemenea şi „Organul naţional" din Blaj salută cu entuziasm evenimentele din Bucureşti, scriind: „Se ridică inima la tot românul din toate patriile, unde

35. S-au aruncat *(N. Red.)*.

se află". Gazetele române din Braşov urmăresc pas cu pas toate evenimentele, publică în extensiune (pe 18 coloane) cele 22 puncte, descriu „sărbătoarea grandioasă" de pe „Cîmpul libertăţii" din Bucureşti. Într-un articol deosebit de documentat care se extinde pe trei numere din „Foaia..." (din 12, 19 şi 30 iulie st. v.), G. B. (iniţialele lui George Bariţiu) tratează: Revoluţia românilor, Rusia, Regulamentul organic. „Pînă cînd — scrie autorul — aceste două principate erau să mai fie jucăria diplomaţiei, a camarilelor, a fanarului? Pînă cînd epitropia despotică era să mai ţină pe 5 milioane de suflete în întuneric?". Mişcarea română în Ţara Românească — conchide articolul — devenise neapărat trebuincioasă pentru naţia română; de unde iarăşi urmează că a moldovenilor încă se aşteaptă de către toţi cu sete mare. „Revoluţia — se argumentează într-un alt articol —, privind numai regularea treburilor din lăuntru, nu aduce nici cea mai mică vătămare drepturilor oricărei puteri".

O deosebită atenţie acordă gazetele din Braşov împroprietăririi clăcaşilor, arătînd cum „ţăranii iobagi ai Ungariei şi Transilvaniei scăpară pentru toţi vecii de toate sarcinile şi robotele proprietăreşti". În Ungaria şi Transilvania moşiile alodiale au rămas proprietarilor, cele urbariale au trecut în proprietatea foştilor iobagi. În Moldovo-România nu există împărţirea aceasta; cine ar vrea a o introduce — scrie foarte precaut, în acelaşi timp sugestiv autorul articolului — ar trebui să zică: cutare parte, 2/3, 3/5 din moşie rămîne proprietarului.

Îndată după izbucnirea revoluţiei din Ţara Românească, Bălcescu îi trimite fostului său profesor, Eftimie Murgu, programa şi alte documente ale revoluţiei. Murgu îi răspunde lui Bălcescu la 20 iulie (8 iulie st. v.) într-o scrisoare pătrunsă de grijă şi de iubire pentru fraţii din ţară. „Eu frate — scrie Murgu — să ştiţi că am plîns de bucurie, cînd am luat ştire despre triumful libertăţii din România; şi cu nerăbdare aştept ca eu, care după cum ştii, ca rob ieşind din acea ţară, pentru că i-am vrut dezrobirea şi care tot din pricina aceasta iarăşi am picat în robie amară, acum ca om slobod să văd România slobodă şi să mă bucur de fericirea fraţilor mei... Noi, frăţioare — scrie fostului său elev — care am fost jertfa tiranilor, acum vremea este să ne izbîndim... îndată ce se va închide adunarea — scrie mai departe — măcar numai pe o zi, voiesc să vin să ne vedem că mi-e dor de fraţii mei..."

(Din istoria Transilvaniei, II, Bucureşti, Edit. Academiei R.S.R., 1963, p. 77—78).

Scanned with OKEN Scanner

Ulițele iluminate, norodul bucurîndu-se, aclamații de bucurie nespusă

În țară au loc manifestații de solidaritate cu revoluția de la 11 iunie, se sărbătorește programul ei (noua Constituție, cum îi spun contemporanii) prin manifestări oficiale, serbări populare, iluminații...

La Rîmnicu Sărat, la demonstrațiile populare în sprijinul revoluției iau parte și moldoveni care, împreună cu locuitorii orașului, strigă „să trăiască unirea poporului român", așa cum relatează un raport oficial adresat Ministerului de interne al Munteniei:

> Eri s-a celebrat ziua de 11 iunie [...] tot norodul a fost cuprins de o bucurie și entuziasm încît se vedea aceasta zugrăvită în față-le, și toată noaptea au fost ulițele iluminate, pline de norod, veselindu-se în cîntările lăutarilor și aclamații de bucurie nespusă; toată lumea cea mai curată din orașul nostru s-a aflat amestecată pîntre norod, dîndu-și mîna unul către alții, față aflîndu-mă și eu pîntre popol, care m-a primit în strigări de: „să trăiască Constituția, să trăiască popolul Român, să trăiască Guvernul". La această publică veselie au luat parte și mulți din orășenii Moldoveni, care ne-au mărturisit că asemenea prilej de obștească veselie doresc să sosească și la dînșii cît mai curînd, ca împreună să poată striga: „să trăiască unirea popolului Român".
>
> (Monitorul Român, nr. 3, 1848. 6 VII. Reproducem textul din *Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul II, p. 22).

„Pruncul Român" informează

La București vin continuu delegații de săteni pentru a felicita noul guvern și a-i aduce adeziunea țăranilor. *Pruncul Român* consemnează faptul în stilul patetic și inspirat al vremii.

> Pe toată ziua, deputații de săteni sosesc în Bucureșci. Peste 3, 4 zile, vom avea adunați în Capitală 10—12 mii de săteni.
>
> Eri, în cîmpul Libertății, erau adunați vreo cîteva sute de săteni din mai multe județe. Oricine a văzut adunările populare a plîns și a crezut, însă ca să aibă cineva cunoșcința desăvîrșită decît a suferit săteanul, și să aibă desăvîrșita credință, că nu mai poate peri națiia Română, trebuie să vie să asiste la o astfel de a-

Scanned with OKEN Scanner

dunare, la un asemenea meeting creştinesc, să vie să vadă cum fiecare vorbă ce iese din gura oratorilor se coboară drept în inima săteanului român, să vadă pe fruntea lui durerea trecută în luptă cu fericirea viitoare. Noi nu putem defini altfel deosebirea de o adunanţă de boieri şi de săteni, decît că ei ascultă cu urechile şi săteanul cu inima, că pe chipul acestora e zugrăvit interesul şi patima, şi pe al acestora dreptatea şi frăţia; pe chipul acelora se vede ura şi pe al acestora dragostea şi ertarea, pe chipul acelora întunericul şi pe al acestora lumina.

(Pruncul Român, nr. 21, 31. VII. 1848. Reproducem textul din *Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul III, p. 19).

Anton Pann alcătuieşte muzica vocală şi versuri prea frumoase la serbarea populară de la Rîmnicu-Vîlcea

Vîlcenii sărbătoresc cu însufleţire ziua de 11 iunie. Printre ei se află şi „dumnealui Anton Pann, profesor de muzică, însoţit de cîţiva cîntăreţi de aceeaşi profesie...", cum scrie comisarul districtului Vîlcea, din a cărui relatare extragem pasajul de mai jos:

Dreptate, Frăţie
Domnului Ministru din Înuntru

[...] În mijlocul acelui cîmp s-a făcut de onorabilul magistrat o tribună împletită cu ramuri verzi de arbori şi un arc de triumf, împletit cu flori şi cu sfînta cruce deasupra, unde, începîndu-se sfînta ceremonie de către Miniştri cereşci, s-au citit cele 21 puncturi din Constituţie, apoi suindu-ne pe tribună am ţinut un discurs de o oră cu cele mai vii expresii asupra sfintelor drepturi naţionale, aşa încît tot cetăţeanul de orice religie mi-a răspuns prin mii de aclamaţii: să trăiască Constituţia, să trăiască popolul Român şi Guvernul provisoriu, rostind cu plăcere fiecare cetăţean şi jurămîntul pentru sprijinirea Constituţiei. Iar garda naţională la cuvîntul: să trăiască Constituţia ş.c.l. a răspuns printr-un număr însemnat de arme cu salve detunătoare. Într-acest pompos constituţiu, aflîndu-se şi d-lui Anton Pann, profesor de musică, împreună cu cîţiva cîntăreţi de aceeaşi profesie, au alcătuit o musică vocală cu nişce versuri prea frumoase puse pe un ton naţional plin de armonie şi triumfal, cu care a ajuns entuziasmul de patrie în inimile tuturor cetăţenilor.

Scanned with OKEN Scanner

(Raportul nr. 10 al Comisarului extraordinar al districtului Vîlcea, D. Zăgănescu, către Ministerul trebilor din Lăuntru al Țării Românești. Reproducem textul din *Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul III, p. 82—83).

Din instrucțiile adresate comisarilor propagandiști

La 24 iunie/6 iulie s-a decretat trimiterea la sate a unor comisari cu misiunea de a explica programul revoluționar și a-i îndemna pe țărani să apere cauza revoluției.

Iată cîteva paragrafe din „Proiectul de instrucțiunile comisarilor propagandiști".

Să caute a fi în toate funcțiile oameni ai Constituției; să nu se amăgească în alegerea oamenilor după vorbele lor, ci să aprofunde în viața lor trecută și în faptele lor, ca să nu se înșele în alegere. Chiar pe Cîrmuitor de-l va vede abătîndu-se din ale sale datorii, să-l facă cunoscut Guvernului. Prin sate, încredințîndu-se de nedestoinicia sau lipsa de moral prin purtări urîte ale juraților și aleșilor, să-i schimbe prin înțelegere cu Subt-administratorul. Să îngrijească ca în toate să se păzească dreptatea și să facă să se simță întru toată puterea bunurile Constituției.

Vorbind oamenilor despre ale lor drepturi, să-i facă să le simță pe deplin; să facă pe popor să-și simță marea sa putere, cînd voința-i e tare și statornică. În toate însă să le insufle ideia de dignitate, respectul către cei mai mari, să nu fie umilitor, dar nici purtarea necuviincioasă, într-un cuvînt să deștepte în ei acel orgoliu național, ce este mîntuirea popoarelor în timp de revoluție.

(*Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul II, p. 201—202).

Articolul 13

În programul revoluției din Țara Românească, soluția problemei sociale este formulată în articolul 13 : emanciparea clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire. În loc de a decreta dintr-o dată aplicarea articolului 13 despre care Golescu Albu spunea că era „esențialul, cel mai însemnat dintre toate, singurul într-adevăr social și național și democrat", guvernul provizoriu, sub influența elementelor conservatoare, tărăgănează și amînă

Scanned with OKEN Scanner

aplicarea lui. Numai sub presiunea mișcărilor țărănești și datorită stăruințelor lui Bălcescu, articolul 13 revine în centrul preocupărilor guvernului revoluționar, iar la 9/21 iulie 1848, se constituie o comisie „pentru proprietate", care își începe lucrările la 9/21 august.

Disputele înverșunate din această comisie, atitudinea reacționară a reprezentanților proprietarilor și tenacitatea cu care deputații clăcași au luptat pentru revendicările lor îndreptățite sînt dezvăluite de procesele-verbale ale ședințelor așa cum sînt rezumate de A. D. Xenopol.

În ședința de deschidere, cel dintîi care are cuvîntul este preotul Neagu, deputat sătean. El propune o măsură radicală, adecă să se mulțumească proprietarii cu zeciuiala productelor recoltate pe moșia lor din munca țăranilor, iar 9/10 să fie ale acestora; căci se întreabă preotul: „Cîți proprietari de moșii au arat cu însuși plugurile lor și rodul acela l-au strîns cu brațele lor?" Și preotul răspunde: „Adevărat că nici unul". El adaugă apoi că, „pămîntul dumitale ar putea mult să stee, și bani nu ți-ar mai da, dacă noi n-am fi umplut magaziile dumitale cu producte și casele dumitale de aur și de argint" [...].

În ședința a II-a Ioan Ionescu pune chestia mai pe înțelesul țăranilor, înlocuind cuvîntul de *liber*, pe care ei nu-l pricepeau, cu acel de *sfînt* — și propune a se dezbate întrebarea: dacă este sfîntă proprietatea, pentru că este productul muncei, și dacă este sfîntă munca, pentrucă este sudoarea muncitorului? [...].

Deputatul proprietarilor, Lenș, susține însă părerea, că claca n-a fost o robie ci o chirie. La care Neagu îi răspunde: „Ce fel de chirie este ea, cînd de pildă [...] în loc să-mi plătești cît face munca mea, îmi dai cinci lei, și trebuie să-i primesc, că atîta vrei să-mi dai și n-am unde mă jelui, căci cu toții se legaseră întru a nu plăti munca mea cît face, ci cît vreau ei. Asta se cheamă tocmeală?". Deputatul sătean Lipan adaogă: „Noi n-am știut nimic de Regulamentul făcut de d-voastră, și ne-am pomenit cu el în spinare. Nevasta mea secerînd de dimineață pînă la prînzul cel mare, nu este slobodă să se ducă să dee țîță copilului. Oare nu e robie aceasta?"

Se hotărăște continuarea acestei însemnate dezbateri și în ședința a III-a.

În această ședință, Lahovari, deputatul proprietarilor, într-o cuvîntare mai lungă, apără principiul proprietății, arătînd între

Scanned with OKEN Scanner

altele, că „proprietatea se întinde, nu numai asupra pămîntului, ci și asupra lucrurilor mișcătoare..."

Fără a răspunde la aceste teorii, deputații țărani, Badea și Enea Cojocarul, revin asupra temei robiei, arătînd cum omul „lipsit de moșie este într-adevăr rob. Noi n-avem voie să fugim măcar de vreme ce ne aduce înapoi cu dorobanțul, cu bătaia" [...].

În ședința a 6-a, deputatul Lenș propune în scris amînarea desbaterilor pînă se vor aduna toți deputații proprietari ce veniseră numai în număr de 7 de la începutul lucrărilor și apoi se urcaseră pînă la 11, iar acuma iar începeau a se trage înapoi, pentru a împiedica încheieri valabile. Cu toate acestea cîțiva din deputații proprietarilor rămînînd în adunare, se urmează dezbaterile înainte. Țăranii cer atuncea în ședința a 7-a să li se dee 14 pogoane la cîmp, 16 la baltă, 11 la podgorie și 8 la munte, asupra căreia cerere se încinge o dezbatere ce înveninează tot mai mult relațiile între reprezentanții celor două clase... / Guvernul / declară suspendate lucrările Comisiei, pe motivul că, „seanțele ar deveni tot mai tempestuoase și că cei numiți din partea guvernului, în loc să insufle o încredere de nepărtinire întreagă în spiritul păcei, au făcut să creadă cei mai mulți că aceștia se trag mai mult la o parte decît la alta printr-un zel dictat de simpatii". Aceste cuvinte țînteau pe Ioan Ionescu, vice-președintele Comisiei, care se arătase cum am văzut, foarte aprins sprijinitor al țăranilor.

(A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, Edit. Cartea Românească, 1930, p. 106—110).

Uneltirile „partidei reacționare"

În condițiile victoriei Revoluției, boierii reacționari caută pe toate căile să provoace o intervenție militară străină care să restabilească vechiul regim și privilegiile din trecut. Ziarul „Pruncul Român" într-un articol apărut în două numere consecutive (29 și 31 iunie 1848) demască uneltirile „partidei reacționare".

[...] Toate clasele societății la 15 Iunie fac jurămînt pe cele 21 articole și toți Românii jură în Cîmpul Libertății a muri mai bine decît a pierde un singur articol din noua Constituție a lor. Dar o partidă reacționară lucrează în taină și pe ascuns, se adresează către Rusia, cerîndu-i ajutor de trupe, subt pretext că țeara se află în turburare și că Curtea protectriță are dreptul de

Scanned with OKEN Scanner

a restatornici liniștea. Trupele rusești intră în Moldova și înaintează la hotarele țării; atunci la 29, Guvernul ales de popol se trage la munți și partida reacționară se grăbește a numi o Căimăcămie, proclamînd reîntocmirea sistemului celei vechi; însă a doua zi tot popolul se scoală de iznoavă și, cerînd Constituția pe care a jurat, izgonește Căimăcămia de cîteva ore. Partida reacționară însă, cu toate că n-a putut isbuti în nici una din încercările sale de la 19 și 29 iunie, tot nu se socotește învinsă și, ne mai îndrăznind a se arăta pe față, lucrează neîncetat și cu mai multă prudență pe ascuns, întrebuințînd intriga și calomnia ca să ajungă la scopul său. Astfel văzînd că nu este cu putință a aduce armia rusească în țară și, aflînd că trimisul Înaltei Porți Suleiman Pașa este să vie în București, răspîndesce feluri de minciuni și de calomnii, arătînd Porții revoluția noastră subt un punct de vedere cu totul împrotiva adevărului și făcînd o descriere nu mai puțin mincinoasă de starea țării ce — după zisa lor — s-ar afla într-o desăvîrșită anarchie.

(*Cum stau trebile noastre?* Articol din „Pruncul Român", 1848, nr. 20—21, 29. 31. VI. Reproducem textul din *Anul 1848 în Principatele Române*, Tomul III, p. 45—46).

Boierii adresează memorii atît Porții cît și Rusiei cerîndu-le să lichideze Revoluția. Iată faptele, după A. D. Xenopol, care citează sursele originare:

În memoriul boierilor antirevoluționari către Poartă, cetim: „Nu știe guvernul împărătesc că focarul, de revoltă comunistă pe care-l lasă să se aprindă aci, va înghiți în curînd tot ce-l înconjoară, începînd prin provinciile mărginașe ale Imperiului Otoman; că acum ar fi încă ușor de înnăbușit cît timp mișcarea este mărginită în București dar că ar trebui recurs la alte mijloace, cînd se va fi lățit între țărani".

[...] el scrie lui Kotzebue[36], că „criza prin care trece țara nu-și va vedea sfîrșitul, decît atunci cînd oștirile împărătești vor readuce între noi rînduiala și liniștea"; apoi peste două zile, la 10 Iulie, el adaugă că „vom pieri schingiuiți de o revoluție comunistă care proclamă ruina familiei și a proprietății, uneltită de o bandă de nebuni care au pus mîna pe ocîrmuire".

36. Reprezentantul diplomatic al Rusiei la București (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

În această din urmă scrisoare se mai află și dovada chemării Rușilor atît de către însuși Mitropolitul cît și de boierii reacționari, deoarece Mitropolitul spune în ea, că „a însărcinat pe banul Gh. Filipescu, ca cel mai bătrîn din boieri, să facă în numele său, al Mitropolitului, cît și în a țării, ale căreia adevărate simțiminte poate să le mărturisească, o umilită plîngere către Maiestatea sa imperială, pentru a chema din nou asupra-ne mila și îndurarea sa care ne lipsește tocmai în momentul cînd am întîmpinat cu cea mai mare respingere primejdioasele principii ale răsculaților". În adevăr aflăm pe Filipescu trimițînd tînguirea către Împăratul. Nu s-a regăsit jalba însăși: dar într-o scrisoare a lui Nesselrode[37] către Duhamel citim, că „astfel sînt lămuririle pe care Împăratul vă invită să le faceți să parvină banului Filipescu, ca răspuns la petiția lui". Și tot așa arată și *Le National*, că „unii din boierii moldoveni și munteni, după întețirile lui Duhamel, ceruseră ocuparea țărilor lor de Ruși". [...].

Aceste prefaceri ale stîlpului bisericei fac pe Gh. Barit să aplice Mitropolitului Neofit, într-o scrisoare către Maiorescu, epitetul cel drastic, deși nu prea parlamentar, de „porc de cîine".

Tot așa de neîndoielnică reiesă plecarea îndeobște a clasei stăpînitoare către ocupații străine, din balurile și petrecerile date de capii reacționarilor, pentru a sărbători oștirile rusești și turcești ce se așezaseră în București. O relație a timpului ne spune cum se adunaseră la balul Caimacamului „înaltele persoane locuitoare astăzi în capitala noastră, reprezentanții celorlalte puteri, clasa de sus a societății, un mare număr de slujbași și de negustori. Damele se întreceau în eleganța toaletelor și noblețea manierelor".

(A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiana*, vol. XII, p. 77; 84—45; 86).

Din corespondența diplomatică a trimisului Franței la București

Redăm după rapoartele diplomatice ale consulului ad-interim al Franței în Țara Românească, Hory, tratativele dintre guvernul

37. A condus politica externă a Rusiei în perioada 1816—1856 (*N. Red.*).

provizoriu și Suleiman Pașa, care aveau să ducă la formarea Locotenenței Domnești.

La orele 3 dimineața notabilii orașului și boierii au fost convocați pentru a asculta citirea unei scrisori a lui Suleiman Pașa, adusă aici de unul din ofițerii săi. Prin această scrisoare comisarul turc declară că el nu poate recunoaște guvernul provizoriu existent, nici actele semnate de el și-l invită a intra pe calea supunerii; în caz contrar el se va vedea, cu regret, obligat de a folosi măsuri coercitive. [...].

Toți membrii guvernului provizoriu în cursul zilei au remis împuternicirile lor în mîinile poporului, de la care ei le dețineau, invitîndu-l a alege noi conducători, cu titlul impus de Suleiman Pașa.

Mai mult de 30 000 de persoane s-au întrunit seara pe Cîmpul Libertății și au proclamat *locotenenți ai Principatului* pe aceiași membri care compuneau guvernul provizoriu, declarînd că nu vor alți conducători decît pe cei care au cîștigat încrederea poporului și care s-au arătat permanent demni [...].

Delegația de notabili valahi s-a prezentat pe ziua de 6 la Suleiman Pașa. După ce a luat cunoștință de scrisoarea pe care a fost însărcinată să i-o predea, comisarul turc, contrar convorbirii pe care a avut-o în această privință cu un delegat al guvernului provizoriu, a declarat că nu va putea admite numirea a 6 membri în locotenența Principatului. El a adăugat că deja depășește instrucțiunile din condescendență pentru valahi, acordîndu-le pînă în ziua de 10, la amiază, alegerea a trei locotenenți în loc de unul, așa cum a ordonat în prealabil. Delegația, uimită pe drept de o asemenea schimbare bruscă, a căutat să insiste asupra validității alegerii deja făcute; dar ea a întîlnit din partea lui Suleiman Pașa o rezistență încăpățînată, pe care și-a manifestat-o chiar într-o manieră puțin politicoasă.

[...] guvernul a socotit necesar să scrie lui Suleiman Pașa pentru a-i cere confirmarea că — în cazul cînd ar fi posibil de realizat fără tulburări alegerea a trei locotenenți — era dispus a veni la București[38], pentru a începe negocieri definitive, așteptate cu atîta nerăbdare de întreaga populație.

Domnii Nicolae Golescu, I. Eliade și Tell au fost aleși de popor locotenenți ai Principatului [...].

---

38. Suleiman Pașa se afla la Giurgiu *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Dl. Nicolae Golescu, unul din cei trei membri ai actualei locotenențe, s-a dus alaltăieri la Giurgiu, conform dorinței pe care a arătat-o Suleiman Pașa. El a fost primit de comisarul Porții cu mari onoruri; 21 de lovituri de tun au salutat intrarea sa în lagăr. În această întrevedere, foarte semnificativă, a fost pusă problema modificărilor ce urmează a fi aduse noilor instituții ale Valahiei [...].

În jur de 2 000 de țărani au sosit ieri la București și se așteaptă a fi pînă în jur de 12 000, în proporție de 3 țărani și un preot de sat. Ei sînt fără arme. Scopul mărturisit al guvernului cu privire la această ridicare a sătenilor este de a asista la primirea comisarului otoman, așteptat aici în curînd; dar am tot motivul să cred că adevăratul său scop este mai curînd de a impune lui Suleiman Pașa prin entuziasmul maselor, și a restrînge prin simpla prezență a acestor oameni orice veleitate reacționară a boierilor.

(Titu Georgescu, *Mărturii franceze despre 1848 în țările române*, București, Edit. științifică, 1968, p. 93—95, 97—101).

Arderea Regulamentului și Arhondologiei

Guvernul țarist cere la Poartă trimiterea unui alt comisar la București în locul lui Suleiman Pașa, considerat prea liberal și favorabil cursului înoitor. Sultanul însărcinează pe Fuad Efendi să intre cu armata în București și să restabilească regimul regulamentar. Drept răspuns, partizanii revoluției au ars Regulamentul organic și Arhondologia (condica rangurilor boierești) la București și în alte orașe. Gazeta „Naționalul" descrie manifestația populară în cadrul căreia acestea au fost arse la Craiova.

Cetățenii noștri, informîndu-se despre arderea *Regulamentului* și *Arhontologhiului* în București la 6 ale curentei, îndată s-au adunat în piața școalelor și au cerut la d. administratoriu să li se dea a doua ediție a acestui *Regulament* ca să se arză, a cărui cenușă să o arunce în rîul Jiul, care să o ducă în Dunăre, din Dunăre în Marea Neagră [...].

Așadar, d. administrator le făgădui că le va acorda cererea. La 9 sept. seara, mulțime de popor adunîndu-se în sala clubului, se făcură propuneri pentru chipul solemnității acestii arderi și se hotărî ca arderea să se executeze în Cîmpul Libertății, unde

Scanned with OKEN Scanner

să se înmormînteze cenușa infamului *Regulament* și deasupra-i să se ridice un trofeu al libertății.

Membrii clubului, cîți purta titluri după vechiul regim, se arătară pe tribună și cerură ca dodată cu *Regulamentul* să se arză și diplomele ce le au, și seanța se încheie printr-o contribuție pentru întîmpinarea preparațiilor arderii și ridicării trofeiului.

A doua zi, orașul se deșteptă în sunetul cel funebru al clopotelor, funebru pentru inimile cele urîte ale reacționarilor, și vestitor de splendida victorie a dreptății și frățiii [...].

La 12 ore, *Regulamentul* fu legat cu o frînghie pe un coștiug negru, ai cărui pereți erau plini de blesteme scrise cu țifre roșii. De extremitățile coștiugului se țintuiră mai multe diplome de titluri militare și politice; iar deasupra coștiugului, la capul *Regulamentului*, popolul legă o mîță (pisică), subt cuvînt că acest dobitoc viclean, nemulțumitor și cu gheară hrăpitoare, meritează să-i facă doliul; apoi spînzurară coștiugul în patru furci cu bielciuge de fier și îl purtară prin piața școalei, strigînd:

— Crăpă acum Satana, să moară pomenirea-i!

Alții iarăși:

— S-a dus chiverniseala boierească!

[...] Cadavrul fu aruncat pe vatra arderii sale, și garda formă un cerc împrejurul lui. Îndată se mai adăogară mai multe mii de cetățeni săteni de 5 județe, ce formau tîrgul de săptămînă, numit Tîrgul de Afară, și, în mijlocul popolului Românii mici, sf. — s.p.[39] Gheorghe, orînduitul sf. episc., rosti arderea *Regulamentului*, afurisindu-i cenușa, afurisind pe cei ce vor dori a o mai învia, precum și pe toți care nu vor îmbrățișa Constituția. Apoi mai mulți săteni, după anticul obicei, se siliră a jeli pe răposatul, scuipîndu-l și blestemînd pomenirea lui [...].

Din reacsionari, din prietenii Regulamentului, mai că nu luară parte a fi față la arderea lui.

(Națională, nr. 6, 13 spetembrie 1848. Reproducem textul din G. Ivașcu, *Reflector peste timp*, p. 201—204).

Ocuparea Bucureștilor de către turci

La 13/25 septembrie armata otomană a intrat în București. Un martor ocular relatează „funesta întîmplare" (așa carac-

39. Sfinția sa părintele *(N. Red.)*.

terizase atunci „Gazeta de Transilvania", intervenţia turcilor) şi împrejurările care au precedat-o.

[...] Acum să vă spun cum s-au făcut ocuparea capitalei de către trupele sultanului [...].

Acolo[40], poporu, şi din oraş şi de la ţară, în număr de multe mii, tăbăreşte în dreptul taberii turceşti. Steagurile tricolore, pra-purele corporaţiilor, crucea se împlîntă faţă în faţă cu corturile asupra cărora luceşte semiluna [...].

Tac[41] aci o mulţime de întîmplări. Ţăranii stau tăbărîţi în cîmp. Turcii puseseră sentinele de către dînşii. Luni dimineaţă, Fuat trimite să cheme în cort atît pre cei mai însemnaţi dintre boieri, cît şi pre reprezentanţii cetăţenilor din Bucureşti. Boierii se gătesc. Partea cealaltă îşi alege deputaţii săi, şi astfel îmbele partide pleacă spre tabăra turcească. Mă vîrîi şi eu printre cei aleşi. Şi iată-ne în cort [...].

Fuat îndată ne ceteşte un ultimatum, care zice că este însărcinat să-l şi execuţeze pe loc în numele sultanului, şi anume restatornicirea ordinei legale cu puterea oştirilor turceşti şi înfiinţarea unui guvern interimar, alcătuit dintr-un caimacam şi din comisarii curţilor.

Vă lăsăm să judecaţi cîtă mînie n-a adus în noi aceste cuvinte! Abia Bălcescu începu să zică cîteva cuvinte, şi îndată Fuat zice că el n-are a discuta ci numai a execuţa. Atunci, la zîmbetul de mulţămire a ticăloşilor boieri, turbarea noastră începu a se manifesta prin cele mai desperate protestaţii; şi aşa făcurăm de răsună cortul de strigarea: „Moarte mai bine decît Regulamentul!".

În acel minut, Omer-paşa trage dintre noi pre Fuat efendi; boierii se iau după dînsul. Noi rămînem laolaltă, şi n-apucarăm să răsuflăm de trii ori, şi îndată ne văzurăm arestaţi de turci.

(Suplement la gazeta românească, Bucovina, 1848, nr. 1, 4/16 octombrie. Reproducem textul din G. Ivaşcu, *Reflector peste timp*, p. 210—212).

---

40. Dealul Cotrocenilor, care atunci era la marginea Bucureştilor, unde Fuad Efendi şi-a stabilit tabăra *(N. Red.)*.
41. Trec sub tăcere *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Declarația căpitanului Zăgănescu

Compania de pompieri din cazarma Dealul Spirei a înfruntat forțe militare turcești mult superioare numericește. În sprijinul ei au sărit și tineri din populația orașului, îndemnați de patriotism și dorința de a salva revoluția. Iată cum comandantul companiei de pompieri, căpitanul Pavel Zăgănescu, înfățișează desfășurarea luptei :

Îndată ce am văzut aceste pregătiri dușmănești, am voit să mă opresc și să comand trupei să se întoarcă îndărăt ; știam însă ordinele date și mă hotărîi să trec înainte ca să mă întîlnesc cu ceilalți soldați în cazarmă. Am comandat *pas grabnic* și împreună cu soldații cu puștile pe umăr, mi-am deschis o trecere printre turci spărgîndu-le rîndurile la dreapta și la stînga. Văzusem fitilurile aprinse lîngă tunuri și pe turci așteptîndu-ne să venim înaintea gurilor lor. Am comandat grăbirea pasului. Turcii comandară ca toți ai lor pe care îi despărțisem la dreapta să treacă la stînga ; în graba lor desordinată, un soldat turc se împiedică și se izbi de unul din soldații mei care erau în coadă și căzu. Un ofițer turc lovi cu sabia pe soldatul meu ; un alt soldat turc, după pilda ofițerului, își descărcă arma într-un soldat de al meu care căzu pe loc. Ne aflam atunci în fața tunurilor și am comandat să se iuțească pasul ca să ne apropiem de cazarmă. Soldații mei erau cu puștile descărcate. Cînd mai bine de jumătate din coloana noastră era în dreptul tunurilor și pe cînd turcii trecuse cu toții la stînga ca să nu mai fie în fața tunurilor care ne așteptau pe noi, cea dintîi descărcătură de tun deschise un drum larg în coloana mea ; loviturile se repetară și uciseră mai mulți dintre ai mei. Descărcăturile repetate de puști și carabine urmară descărcăturile tunurilor ; dar acuma ne puteam apăra căci ajunsesem în dosul zidurilor cazarmei. Oamenii mei își încărcară armele și comandai foc. Peste trei descărcături se dădură din partea noastră, dar mitraliile turcești ne făceau pagube mari. Cînd se descărcau tunurile, ai mei se culcau la pămînt ; însă desnădăjduiți, ridicîndu-se strigară cu toții ca un singur om : „Pe tunuri băeți, că ne prăpădesc". Deodată se aruncară cu toții ; tunurile erau încărcate și pregăteau să le dea foc din nou ; însă acum erau în puterea alor mei, le întoarseră împotriva rîndurilor strînse ale turcilor și dădură foc. Atunci se făcură măcelurile înfrozitoare de care cu drept cuvînt se plîng turcii și astăzi, căci

Scanned with OKEN Scanner

ghiulelele nu se opreau decît în trupuri omenești. Ai mei erau stăpîni pe tunuri, dar cum să le apere? Un colonel sau un maior turc își repezi calul împotiva mea; ca să nu-l las să se apropie, smucii pușca din mîinile unuia dintre soldații mei și ochind pe dușman, îl răsturnai de pe cal. Frații noștri din cazarmă trăgeau focuri mereu, însă gloanțele lor veneau prea de departe. Noi isprăvisem cartușele; vreo cîțiva alergară la cazarmă ca să ia altele. Atunci generalul turcesc care își perduse calul, comandă să înceteze focurile. Soldații noștri din curtea cazarmei ridicară și ei o batistă albă în vîrful unei baionete.

Se începură parlamentările și explicațiile.

Colonelul Golescu înaintă către turci ca să le vorbească. Locotenentul meu, Dănescu, era rănit și zăcea cu capul rezemat de un buștean. Un turc se apropiă de dînsul și-l lovi cu baioneta. Dănescu ridică capul în agonia morții; turcul văzînd că trăiește încă și-a descărcat pușca în capul său și l-a omorît. Un cetățean ce se afla acolo s-a indignat de acest act de sălbătăcie, a smuls un par dintr-un gard și l-a pocnit în cap pe turc, fără ca el să se aștepte: turcul căzînd, cetățeanul i-a luat pușca din mînă, i-a străpuns pieptul cu baioneta și apoi se repezi la un turc care venea împotrivă-i, îl ucise de asemenea cu o lovitură de baionetă, îi luă pușca și acestula și scăpă cu fuga în mahalaua Izvorului.

În vremea asta, restul soldaților mei ajunsese în curtea cazarmei și se unise cu ceilalți [...].

— Ce însemnează asta, căpitane? mă întrebau toți deodată. Ne aduci cu puștile descărcate și turcii ne ucid ca pe vite. Sîntem trădați [...].

— Trădați! fraților, însă de către turci. Să murim voinicește!

— Să murim! să murim! strigară toți deodată.

Strigătele lor nu aveau nici o asemănare cu vocea omenească, erau strigăte de lei.

(I. Heliade-Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării române*, București, Tipografia Gregorie Luis, 1893, p. 230—232).

Ultimul act al înfrîngerii: dizolvarea taberei de la Rîureni

În Oltenia, generalul Magheru a menținut regimul revoluționar încă două săptămîni. Dar la îndemnurile unor membri ai fostului guvern provizoriu și ai consulului englez (care reprezenta pe

Scanned with OKEN Scanner

diplomaţii statelor favorabile cauzei româneşti) de a evita o confruntare militară disperată cu două mari puteri, Turcia şi Rusia, Magheru a desfiinţat tabăra de la Rîureni. Simţămintele de dezamăgire, durere şi revoltă produse de această hotărîre în rîndurile soldaţilor precum şi ale ţăranilor şi ale întregii populaţii răzbat din această scrisoare adresată „Gazetei de Transilvania" şi publicată de aceasta în numărul ei din 7 octombrie 1848.

[...] Soldaţii şi pandurii împreună cu şefii lor nu voiau să asculte de îndemnurile generalului. Toţi, în unanimitate, se adresau către comandantul lor şef spunîndu-i că nu se mai puteau întoarce la căminurile lor; că se răsculase şi luase armele ca să apere, cu preţul sîngelui lor, Constituţia pe care jurase; că stăruiau să purceadă împotriva duşmanului care ameninţa să violeze drepturile ţării. În zadar generalul cu lacrimele în ochi, îi conjura să ţie seamă de împrejurările grele şi imperioase care cereau împrăştierea lagărului, ca să nu fie împinsă ţara să îndure un război cu două puteri mari; în zadar le spunea să-şi păstreze curagiul şi hotărîrea lor pentru alte timpuri mai priincioase decît atunci, cînd nu s-ar fi dat decît un prilegiu armatei ruseşti să-şi stabilească ocupaţia militară. Nu voiau să ştie de nimic şi fiecare repeta: război! război! În sfîrşit sfaturile şi rugămintele izbutiră să încredinţeze pe bravii soldaţi şi panduri că, pentru a apăra şi sprijini Constituţia nu era nevoie de război, ci de pace şi de înţelepciune şi că, prin urmare, trebuia să se împrăştie lagărul. Dar scena cea mai atingătoare[42] fu atunci cînd mii de ţărani veniţi din toate districtele se înfăţişară ca să afle ceasul cînd să purceadă împotriva duşmanilor, ca să se poată rădica şi ei împreună cu bătrînii chiar, cu femeile şi copii, pentru a sprijini pe luptători şi să apere Constituţia. Generalul cu multă greutate putu să astîmpere pe aceşti oameni hotărîţi şi desolaţi de noua decizîune. Vă mărturisesc că momentul acesta a fost cel mai greu din viaţa mea. Am plecat din lagăr ca să nu mai văd lacrimile, îmbrăţişările, crîşniturile de dinţi ale tuturor acestor oameni care ridicau pumnii lor strînşi către cer.

(I. Heliade-Rădulescu, *Amintiri asupra istoriei regenerării romdne*, p. 249—250).

42. Emoţionantă *(N. Red)*.

Scanned with OKEN Scanner

IV. Revoluția burghezo-democratică de la 1848 — 1849 din Transilvania

Vestea revoluțiilor din Paris, Viena și Pesta a pătruns repede [...].

Și în orașele din principatul Transilvaniei au loc manifestații: în 19 martie la Cluj, iar spre sfîrșitul lunii martie se țin încă adunări la Aiud, Alba Iulia (atunci Bălgrad), Dej, Tîrgu Mureș (atunci Oșorhei) și Odorhei, manifestanții exprimîndu-și solidaritatea cu cuceririle revoluționare din Ungaria. Calfele, muncitorii, micii meseriași, intelectualii și studenții români, maghiari, germani erau la toate manifestațiile din orașele Transilvaniei în primele rînduri; erau gata să intre în gărzile cetățenești, fie pentru a apăra cuceririle revoluției, fie pentru a le extinde asupra principatului Transilvaniei. Însuflețirea pentru o viață nouă, scăpată de cătușele trecutului, cuprinsese mai ales aceste pături ale populației orășenești.

Intelectualii români din principatul Transilvaniei primesc cu însuflețire știrile despre revoluție. „Plînsul mă înneacă — scrie Barițiu la primirea veștii despre evenimentele din 15 martie — pentru că în viața mea publică de jurnalist, lovită și cutreierată de atîtea valuri și prigoniri nemeritate, nu mai cunosc o altă bucurie".

„Despre cele 11 puncte (punctul 12 despre uniune îl tratează separat — *n. n.*) — scrie „Foaia..." — românii transilvăneni declară și manifestă cu fruntea senină în auzul Europei că vor ținea numai cu aceea care vor apăra și vor realiza aceste drepturi sfinte, omenești și politico-civile... Acele puncte sînt... tot atîtea axiome asupra cărora nu mai încape dispută ori la ce popor se vor aplica. Prin zisele puncte se sfarmă toate privilegiile barbare, tirane și asupritoare... Românii vor cunoaște numai o patrie comună a tuturor, în care nu numai vechii și străvechii locuitori, ci și cei naturalizați după locuință de 10 ani, în puterea legii, se vor bucura de drepturile celor mai vechi diplome și privilegii".

La fel ca Barițiu, și Cipariu salută în gazeta din Blaj evenimentele din Pesta și Pojon.

(*Din istoria Transilvaniei*, II, București, Edit. Academiei R.S.R., ediția a II-a, 1963, p. 8).

Scanned with OKEN Scanner

Programul adoptat la Pesta

Revoluția maghiară adoptă ca program manifestul redactat de gruparea intelectualilor în frunte cu Petőfi, intitulat: „Ce pretinde națiunea maghiară". Iată textul lui:

Să fie pace, libertate și bună înțelegere.

1. Pretindem libertatea tiparului, desființarea cenzurii.
2. Guvern responsabil cu sediul la Budapesta.
3. Convocarea Adunării naționale la Pesta în fiecare an.
4. Egalitate în fața legii sub raport cetățenesc și religios.
5. Gardă națională.
6. Purtarea comună a greutăților (a sarcinilor publice — *n.n.*).
7. Încetarea raporturilor urbariale.
8. Curte cu jurați, reprezentare pe baza drepturilor egale.
9. Bancă națională.
10. Ostășimea să jure pe constituție; ostașii din Ungaria să nu poată fi comandați în străinătate, în schimb soldații proveniți din alte țări ale monarhiei să fie mutați din Ungaria.
11. Arestații politici să fie puși în libertate.
12. Uniune cu Ardealul[43].

Egalitate, libertate, frăție!

(V. Cheresteșiu, *Adunarea de la Blaj*, București, Edit. politică, 1960, p. 159).

„Românii... vor apăra și vor realiza aceste drepturi sfinte omenești și politico-civile..."

Punctele programului revoluției sînt comentate și aprobate în cercurile românești: Ultimul punct, însă, care prevede unirea Transilvaniei la Ungaria este pe bună dreptate respins. George Barit dînd glas sentimentelor împărtășite de masele românești din Transilvania, scria în „Foaie pentru minte, inimă și literatură":

Pentru noi, românii, ce făcu timpul prezent? [...].

— Răspunsul, după a mea opiniune, se poate da mai ușor prin analizarea celor 12 punturi, primite și proclamate în Ungaria, care străbătură pînă la cele mai din urmă clase ale locuitorilor și pe care

43. A se vedea textul următor: „Românii... vor apăra și vor realiza aceste drepturi sfinte omenești și politico-civile..." (*N. Red.*).

nu e putere omenească care să le mai retragă, pentru că *nescit vox missa reverti*[44]. Acele punturi sînt o esenţă a dreptului filozofic şi politic; ele, afară de cel din urmă, sînt tot atîtea axiome asupra cărora nu mai încape dispută ori la ce popor le vei aplica. Prin zisele punturi se sfărmară toate privilegiile barbare, tirane şi asupritoare...

— Românii transilvani de aici încolo n-au a întreba dacă aceste punturi sînt ale patriei întregi sau numai ale unei partide tari, ci ei declară şi manifestă cu fruntea senină, în auzul Europei, că vor ţine numai cu aceia care vor apăra şi vor realiza aceste drepturi sfinte omeneşti şi politico-civile; ei vor fi cu neadormită priveghere ca aceleaşi să devină adevăr, se vor lupta în tot timpul pentru cîştigarea şi păstrarea lor.

(*Ce voiesc românii transilvani?* În: Foaie pentru minte, inimă şi literatură XI (1848). Text reprodus din G. Barit, *Scrieri social-politice*, Edit. politică, 1962, p. 115).

Iobăgia: victimele şi profitorii

Legile revoluţiei maghiare desfiinţează iobăgia. Importanţa acestei măsuri apare limpede cunoscînd situaţia ţăranilor din Transilvania în ajunul revoluţiei. Iată această situaţie exprimată concis şi sugestiv într-un articol al lui George Bariţ apărut în Gazeta Transilvaniei:

Ei o mărturisesc, iar noi numai cît o constatăm. 9 milioane şi şapte sute de mii zile de lucru cu palmele; 3 milioane 5 sute de mii zile de lucru cu cîte 2 vite de jug; 5 milioane zile de lucru şi robie cu cîte 4 vite.

În sumă totală, 18 milioane şi 200 de mii zile de robie au fost acelea pe care populaţiunea rurală iobăgită în Marele Principat al Transilvaniei făcea la aşa-numiţii domni de pămînt pînă în anul 1848. Cifre fabuloase la prima vedere, din nefericire însă prea adevărate, autentice întru toată puterea cuvîntului, reproduse din nou după atîţi ani prin ziarul ministerial *Kelet* din Cluj nr. 71 din a.c. Nouă aceste cifre nu ne bat la ochi. Omul cel mai sărac făcea 52, ceilalţi cîte 104 şi una parte cîte 208 de zile pe an. Luaţi valoarea acelor milioane de zile una cu alta numai cu cîte

44. Cuvîntul rostit nu poate fi retras *(N. Red.)*.

1 franc; așa poporul vărsa în sînul celor 5 200 de familii posesoare de iobagi și zileri cîte 18 milioane 200 mii de franci pe fiecare an, plus decimele, plus taxele, cărăușiile și celelalte dări specificate și în acest ziar de mai multe ori, chiar și în anul trecut. Computați acel venit numai pe 10 ani și veți scoate 182 mil. numai valoarea zilelor. Dar unde sînt urmele[45], fructele culese din acea sclavie mai rea decît turcească? Aristocrația se plînge pe toate tonurile că nu se cunoaște cu nimic din acele fructe; dar nu spune că au căzut tot atîtea milioane de blesteme pe ele și că acelea s-au prins.

(*Transilvania* (Iobăgia nouă). În Gazeta Transilvaniei XL (1877), nr. 28. Text reprodus din George Barit, *Scrieri social-politice*, p. 312).

Desființarea robotelor fără despăgubire sau moartea (Avram Iancu)

Din corespondențele apărute în gazetele române se vede clar că revoluționarii români participanți la adunarea de la Tg. Mureș (25 martie) au pus pe primul plan revendicările țărănimii iobage. Același lucru îl arată și istoricul maghiar Kövári Laszlo, contemporan al evenimentelor din 1848, vorbind despre Avram Iancu în a sa *Istorie a Transilvaniei în 1848—1849*.

Într-una din serie lunii martie — scrie Kövári — tinerii maghiari și români erau împreună. Un tînăr deșirat, cu o barbă roșiatică, urmărea dîrz discuția în jurul deziobăgirii și deodată a spus răspicat: desființarea robotelor fără despăgubire sau moarte!... Iancu — scrie mai departe istoricul maghiar — era fiul unui iobag înstărit ... eliberarea poporului era ținta vieții sale... el n-a fost decît purtătorul de cuvînt al maselor".

(*Din istoria Transilvaniei*, II, p. 12).

Aspectul național al contradicțiilor dintre privilegiați și masele asuprite

În comitate, atît în cele din Principatul Transilvaniei, cît și în cele din Banat, Crișana și Maramureș, lupta dintre stăpînii feu-

45. Rezultatele *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

dali, pe de o parte și iobagi și jeleri[46], pe de altă parte, lua pe lîngă aspectul social și un aspect național, proprietarii de pămînt fiind aproape toți maghiari, iar iobagii în majoritate români.

În acest sens sînt semnificative datele lui Szilágyi Farkas despre comitatul Alba Inferioară. Dintre locuitori, 83% erau români, 13% maghiari și 4% sași; două treimi dintre maghiari erau fie nobili, fie meșteșugari și funcționari, locuind în oraș, și numai o treime iobagi. În regiunea muntoasă minieră erau — continuă Szilágyi — mase compacte de români; în afară de orășelele Zlatna, Abrud, Roșia Montană și Baia de Arieș, nu locuiau în aceste părți decît cîteva sute de maghiari, și aceștia erau în mare parte funcționari și administratori ai domeniilor. Erau multe sate iobăgești maghiare și româno-maghiare, dar în ținuturi întinse găseai numai sate românești, sate stăpînite de nemeși maghiari și de administratorii lor, astfel că noțiunea de „domn", „stăpîn", se confunda de cele mai multe ori cu cea de „ungur". La disprețul feudalului față de iobag — dispreț amestecat și cu groază, cu teamă, deoarece o infimă minoritate de nobili trăia în mijlocul unei mase imense de iobagi — se adaugă disprețul față de cel care vorbește altă limbă, aparține altei biserici, iar la dușmănia țăranului român față de asupritorul și jefuitorul său se adăuga dușmănia împotriva celui care de multe ori își bătea joc de limba și „legea" (religia) românului și de preoții români. Administrația comitatelor nu numai că nu atenua, dar înăsprea chiar aceste relații dintre nobili și țărănimea română. Foarte adesea membrii dietei transilvănene și dregătorii se refereau la textele din „aprobate și compilate", după care în această țară nu erau decît trei națiuni recunoscute: nobilii maghiari, privilegiații secui și sași, iar românii erau doar „tolerați" după legile țării. Nobilii români aveau drepturi nu ca români, ci pentru că dobîndiseră titlul de nobili maghiari; poporul român din Principatul Transilvaniei era considerat ca „tolerat". Și biserica română ortodoxă era considerată tolerată, deoarece nu făcea parte dintre cele patru religii „recepte", adică recunoscute de stat. Religia greco-catolică, fiind unită cu Roma, era „receptă", dar ce folos — scria Bariț — că avînd religia „receptă" erai primit pe o ușă pen-

46. Spre deosebire de iobagi care aveau un lot numit „sesie" în folosință veșnică, jelerii nu aveau sesii sau fracțiuni de sesii. Țăranii jeleri aveau învoială scrisă sau verbală cu proprietarul să primească un lot din pămîntul alodial al feudalului pentru a-l folosi, obligîndu-se în schimb la anumite prestații *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

tru ca din cauza naţiunii „tolerate" să fii dat afară pe alta. Nu numai intelectualii români simţeau această situaţie înjositoare, ci şi ţăranilor li se amintea de mii de ori că ei, ca români, sînt numai „toleraţi" şi n-au nici un drept în ţara aceasta. Păstrarea legilor învechite şi a mentalităţii feudale în Principatul Transilvaniei, dubla asuprire socială şi naţională, la care erau supuşi românii a făcut ca revendicările lor sociale să se împletească cu cele naţionale.

(V. Cheresteşiu, *Adunarea naţională de la Blaj*, p. 82—83).

Năzuinţele spiritelor înaintate pentru apropierea şi armonia între naţionalităţile din Transilvania

Intelectualii cei mai înaintaţi au văzut nu numai ceea ce despărţea naţionalităţile, ci şi ceea ce le apropia. Între aceşti cărturari îl putem socoti în primul rînd pe redactorul foilor româneşti din Braşov, George Bariţ.

Este adevăr curat că partea cea mai mare a românimei din Transilvania zace în condiţie de colonist supus proprietarilor nemeşi; însă şi atîta este prea bine cunoscut că românimea face în această patrie cel mai însemnator număr a locuitorilor, încît toate celelalte naţii conlocuitoare, socotite una cu alta într-un număr, rămîn departe de numărul românilor, care sînt peste un milion şi două sute mii, cînd celelalte naţii toate — unguri, secui, saşi, nemţi ş.c.l., — fac abia nouă sute mii. Ce mirare dar dacă condiţia de iobagi bate la ochi mai tare din partea românilor. Vă întreb însă: nu sînt şi din maghiari foarte mulţi iobagi? Ce sînt numeroasele sate ungureşti, atît în comitatele mai vîrtos vecine cu Ungaria cît şi altele răspîndite prin patrie, mai mult decît iobagi, tocmai aşa lipsiţi de toate drepturile politice ca şi toţi românii iobagi, tocmai aşa siliţi a lucra 104 zile şi mai mult pe an în brazda proprietarilor nemeşi ca şi colonii iobagi? Ba chiar şi din naţia sasă aflăm cîteva sate iobăgite [...]. De aici urmează şi aceea că greşeşte cineva foarte greu dacă numai pe românime o ia de reprezentantă a supuşilor asupriţi şi numai pe maghiarime de supuitoare cu asupreală; ci la noi trebuie să vorbim de aristocraţie în general şi de iobăgime iarăşi în general.

Scanned with OKEN Scanner

(*Articol începător*[47]. Tiparul nostru român din punt politic. În Gazeta de Transilvania... VII (1844), nr. 52. Semnat: G. Barit. Reproducem textul din George Barit, *Scrieri social-politice*, p. 81—84).

Publicistul maghiar Iakab Elek publică în 1846 o serie de articole sub titlul „Cauza română" în gazeta clujeană „Erdélyi Hirado". În aceste articole el îmbrățișează cu căldură cauza iobagilor români. Articolele apar și în traducere românească în „Gazeta de Transilvania" din Brașov.

[...] Pentru a îmbunătăți situația românilor, Iakab propune întocmirea unui urbariu drept, care să țină cont de interesele țărănimii; propune înlesnirea răscumpărării de sarcini față de proprietarii de pămînt, reprezentarea poporului în dietă și înființarea de școli, în primul rînd întemeierea unei școli normale la Blaj pentru a forma învățători. Toate acestea să se facă cît de curînd, pentru ca și românii să simtă că patria nu-i consideră ca pe niște fii vitregi. „Nimeni — scrie Iakab — să nu cuteze a-și bate joc de români, sub amenințare de pedeapsă; căci această patrie pe român tot așa îl cunoaște de fiul său ca și pe maghiar... Ori numai românii să fie acei nenorociți în al căror interes să nu se înalțe nici un glas iubitor de omenime? Ori nu sînt și românii fii ai patriei? Nu se află și ei în zidirea statului, deși nu ca stîlpi ornamentali, dar ca o temelie puternică seculară? Oare nu avem îndatoriri față de ei? Nu ei păzesc liniștea și pacea acestei țări? Nu ei cultivă de veacuri partea cea mai mare a pămîntului?... Dumnezeul popoarelor! Cînd va sosi ziua care să aducă și pentru iobagii români zorile libertății?!

(V. Cheresteșiu, *Adunarea de la Blaj*, p. 140).

Problema limbii oficiale în Principatul Transilvaniei

Profesorul și publicistul sas Stephan Ludwig Roth în broșura intitulată „Der Sprachkampf in Siebenbürgen"[48] tratează, pornind de la situația reală, problema limbii oficiale din Principatul Transilvaniei. Roth arată că tendința tot mai pronunțată a unei părți a nobilimii maghiare de a forma un stat național maghiar înseamnă

47. Articol de fond (*N. Red.*).
48. Lupta pentru limba oficială în Transilvania (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

o primejdie pentru toate naţionalităţile din Ungaria şi Transilvania şi totodată primejduieşte pacea internă a ţării.

[...] „Domnii din dieta de la Cluj — scrie Roth — pot să fi născut o limbă oficială şi să se bucure că acest copil a ajuns să vadă lumina zilei. Ei au declarat ca limbă a cancelariei limba maghiară. Spun limba cancelariei, căci o limbă a ţării avem deja: nu e cea germană, nici cea maghiară, ci e limba *română*. Orice am face noi, „naţiunile recunoscute", situaţia este aceasta, şi nu alta. Dacă se întîlnesc un maghiar şi un sas care nu cunosc unul limba celuilalt, apelează la limba română. Dacă faci o călătorie, dacă te duci la un tîrg, româneşte ştie fiecare... Ca să înveţi limba maghiară sau limba germană trebuie să urmezi şcoli, româneşte înveţi pe stradă, în contactul zilnic, aproape fără nici o străduinţă deosebită". Adresîndu-se nobilimii maghiare, Roth continuă: „Dacă peste 10 ani, aşa cum prevede propunerea înaintată dietei, vreţi să impuneţi limba maghiară pînă şi în biserică, să apelaţi chiar la măsuri silnice, să ştiţi că tot nu o să vă atingeţi scopul... Aveţi grijă să nu aruncaţi cărbuni aprinşi în paie uscate. Semănaţi vînt şi o să culegeţi furtună".

(V. Cheresteşiu, *Adunarea de la Blaj*, p. 133—134).

Frămîntări sociale

[...] În timp ce în Banat şi Crişana robotele urbariale erau desfiinţate, pe „pămîntul comitatelor" din Principat[49], domnii mai sileau cu toate mijloacele ţărănimea să robotească. Ţăranii se împotrivesc, mai întîi — precum arată Bariţiu — în comunele române şi maghiare din jurul oraşelor Cluj şi Dej. În aprilie se desfăşoară o mare mişcare ţărănească ce-şi are centrul în comuna Drag (comitatul Dobîca) şi se întinde asupra multor comune din valea Borşei, cuprinzînd 40 de sate. Mişcarea ameninţă să ia caracterul unei răscoale: unităţi puternice (circa 600 de soldaţi) sînt trimise la Drag şi în jur pentru restaurarea „ordinei". Mişcări ţărăneşti se produc şi în comitatul Alba de Sus, în valea Buii, în comitatul Cetatea de Baltă (Tîrnava), la Trăscău (lîngă Turda), în Trei Scaune.

49. Adică din Principatul Transilvaniei *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Deoarece întreaga țărănime dependentă simțea apăsarea feudală, iar răpirile de păduri și pășuni atingeau și pe țăranii cu oarecare stare, la mișcările semnalate participă, se poate spune, toate păturile țărănești. Sînt consemnate multe cazuri cînd, deși crunt bătuți de anchetatori, țăranii declară: tot satul, cu toții am făcut ceea ce am hotărît. În satele cu populație română și maghiară și în cele în care e și o populație germană, țăranii luptă, fără deosebire de naționalitate, împotriva domnilor de pămînt și a dregătorilor, împotriva întregii administrații nemești, care a rămas aproape aceeași ca și înainte.

(*Din istoria Transilvaniei, II*, p. 20—21).

Blaj — 30 aprilie 1848

[...] În ciuda opreliștilor guberniului, ale episcopului Lemeni[50] și consistoriului de la Sibiu — Șaguna nu era în țară — totuși s-au adunat în 30 aprilie la Blaj cca. 4 000 de țărani sub conducerea lui Avram Iancu, Al. Papiu-Ilarian, Ioan Buteanu și alți tineri, studenți în drept și teologie. Intelectuali mai vîrstnici lipseau la începerea adunării cu desăvîrșire, abia după masă a venit Simion Bărnuțiu de la Sibiu.

În adunare s-au ținut cuvîntări în care s-a arătat că iobăgia se va șterge și că națiunea română, subjugată pînă acum veacuri de-a rîndul, își va dobîndi drepturile. Tinerii, scrie Barițiu, vorbeau acum de multe lucruri, despre care în vechiul sistem feudal nu cutezase nimeni să vorbească. Adunarea nu s-a constituit în formele obișnuite, nici nu s-a redactat un protocol (proces-verbal); ea a avut totuși o mare însemnătate. Întrunirea cîtorva mii de țărani a făcut să crească încrederea țărănimii în forțele proprii; țăranii au mai văzut că nu sînt singuri, căci sînt „domni" (intelectuali) români care se apropie de ei, îi îmbărbătează, le spun că iobăgia se va șterge. „*Entuziasmul* — scrie „Organul luminării" — *cu care* (acest popor) *asculta cuvintele însuflețitoare și ascultarea de îndemnurile oratorilor erau nemărginite. Cine va mai zice că poporul român e popor sălbatic? Cine ar mai avea așa îndoială, păcat că n-a venit la Blaj la duminica Tomii să-l vadă pe acest popor și să se convingă*".

50. Episcopul român Lemeni a excelat prin oportunism (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

Adunările de la începutul lui aprilie în regiunea Munților Apuseni fuseseră de proporții reduse, la aceste adunări au luat parte numai țărani din împrejurimile tîrgurilor și comunelor Abrud, Zlatna, Cîmpeni și Bistra. La adunarea de la Blaj din 30 aprilie vin pentru prima dată mii de țărani, din părți și mai îndepărtate, și duc de aici cuvîntul intelectualilor legați de popor. Țelurile revoluției, eliberarea socială și națională, pătrund în masele țărănești; se cimentează legătura dintre masele de țărani și o seamă de intelectuali. De aici, de la prima adunare de la Blaj, unde poporul și intelectualii revoluționari se înfrățesc, putem să socotim începutul revoluției burghezo-democratice din Transilvania.

(*Din istoria Transilvaniei*, II, p. 24—25).

Hora Ardealului

Marea adunare de la Blaj și-a reflectat puternic influența și în presa română din Transilvania. Este semnificativ că prima variantă a „Horii Unirii" a fost publicată de Vasile Alecsandri în revista din Brașov „Foaie pentru minte, inimă și literatură" (numărul din 14 iunie 1848) sub titlul „Hora Ardealului" și sub semnătura „Un român".

Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inimă română
Să-nvîrtim hora frăției
Pe pămîntul României

A sosit ziua dreptății
Ziua sfînt-a libertății!
Tot creștinu-nveselește
România întinerește!

Ardelean, copil de munte
Iar ridică-acum cea frunte
Și te-nsuflă de mîndrie
Că ești fiu de românime!

Ardeleni! lumea ne vede!
România-n noi să-ncrede
Căci de acum românu-n lume
Va fi vrednic de-al său nume!

Scanned with OKEN Scanner

Ura fraţi în fericire!
Ura fraţi într-o unire
Să-nvîrtim hora frăţiei,
Pe pămîntul României!

(Text reprodus din V. Cheresteşiu, *Adunarea de la Blaj*, p. 513).

În Banat

Şi românii din Banat, ca şi cei din Crişana şi Maramureş — ţinuturi care depindeau de regatul Ungariei — au luptat pentru libertăţi naţionale ca cele revendicate de Adunarea de la Blaj. *Adunarea de la Lugoj (15/27 iunie) a hotărît înarmarea imediată a poporului*, aşa cum ceruse Eftimie Murgu în manifestul adresat românilor din Banat şi din care reproducem pasajele de mai jos:

Fraţilor concetăţeni români!

Duhul veacului de acum răscolitu-s-a în Europa asupra tiranilor, asupra cîrmuitorilor, ce ţinînd întru întuneric pre concetăţeni, îi avea ca şi robi şi cugeta a-i avea robi pentru totdeauna. Acest duh, care este duhul slobozeniei (libertăţii) şi care pentru aceea ţinea a rumpe şi a scutura lanţele robiei, ce de atîta vreme apăsa pre omenire, a pătruns şi pînă în părţile ţărei ungureşti. Adunarea boierilor Ungariei din Pojon[51], după pilda altor neamuri, în preajma binelui tuturor, uitînd binele său în parte, dat-a mîna cu poporu şi într-un cuget cu acesta lucrînd bărbăteşte, izbutiră a îndupleca pre împăratul să cunoască drepturile omenirei în această ţară, să cunoască şi să întărească libertatea şi ecualitatea tuturor în ţară, adecă să fie toţi slobozi şi deopotrivă înaintea legii [...].

Decît pentru păstrarea acestor direpturi, legea îngăduind a se arma însuşi poporu, folosu nostru cere, ca, de voim a rămînea oameni slobozi, toţi cu toţii să apucăm arma ca pentru la o tîmplare, înşii să ne putem apăra direpturile noastre. Armata aşa dar, sau garda naţională să o socotiţi ca o chezăşie acestor direpturi, a slobozeniei noastre cetăţeneşti.

---

51. Actuala Bratislava (Cehoslovacia). Aci se întrunea dieta Ungariei pînă în 1848 *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

(Manifestul adresat poporului român după eliberare. Text reprodus din Eftimie Murgu, *Scrieri*, Edit. pentru literatură, 1969, p. 442—443).

A treia adunare de la Blaj

În 15 septembrie, deci concomitent cu evenimentele din Luna, Orlat, Năsăud, începe să se adune poporul a treia oară la Blaj, de astă dată înarmat cu lănci, furci, îmblăcie, foarte puțini având puști. E interesantă informația dată de „Organul național" din 8/20 septembrie: „La 4/16 septembrie din părțile de către Sibiu... intră aici / la Blaj / o mulțime de români ai noștri, mestecați cu sași și unguri..." Poporul era extrem de agitat din cauza execuțiilor militare, arestărilor, bătăilor, omorurilor de la Mihalț și Luna. Țăranii vin hotărîți să pună capăt domniei nemeșilor proprietari și să alunge pe dregători, care-i asupreau. „De ar fi mai cutezat vreun cărturar român — scrie Barițiu — să zică poporului român: mai stați, mai așteptați, cereți mai întîi de la gubern comisie și satisfacție pentru sîngele vărsat — cred că unul ca acela nici n-ar fi ieșit viu de la adunare" [...].

Cei adunați cer:

„Ca sistema teroristică să înceteze, statariul[52] să se desființeze și să se introducă iarăși ordinea legilor în țară [...].

Să înceteze tot felul de robote" [...].

Poporul adunat declară:

Că nu vrea să recunoască uniunea Transilvaniei cu Ungaria, în contra căreia a protestat mai înainte și n-a luat parte în dietă la dezbaterea acestei întrebări.

(*Din istoria Transilvaniei*, II, p. 88—89).

Lupta moților din Apuseni — văzută de Bălcescu

În iulie 1849 Nicolae Bălcescu a petrecut cîteva zile în tabăra lui Avram Iancu din munții Apuseni. Discuțiile cu conducătorii și oamenii din popor de aci au lăsat urme de neșters în conștiința marelui revoluționar român. Doi ani mai tîrziu, cu prilejul aniver-

52. Starea de asediu *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

sării la Paris a revoluției românilor din Transilvania, Bălcescu avea să evoce lupta moților în acești termeni :

În acea vreme cînd inima îmi era zdrobită, căci în toate părțile vedeam naționalitatea română călcată și strivită de dușmanii străini, fusei fericit a găsi acolo, pe acele piscuri uriașe, pe deasupra norilor, o naționalitate și o viață românească, înfocată și puternică [...]. Seara, după ce toată ziua străjuiau potecile, se hărțuiau și se luptau cu dușmanul, îi vedeai adunați trîmbe, trîmbe, pe lîngă focuri, care, povestind întîmplările zilei și acele trecute, care, zicînd din fluiere, buciume și cimpoaie [...]. Apoi cu toții, juni, bărbați și bătrîni, se puneau de făceau să răsune văile munților de cîntări de vitejie și de naționalitate, mai cu seamă de acea puternică și frumoasă marseliesă a d-lui Mureșanu: „Deșteaptă-te Române", pe care o cîntau chiar în mijlocul focurilor și a urletelor de tunuri... Generalii acestei oști țărănești erau niște preoți și niște tineri abia eșiți din școalele de teologie, filosofie și jurisprudență. Ei nu pusese pînă atunci mîna pe o armă, cînd nevoia îi sili a se face generali și a cîștiga bătălii [...].

Femeile nu rămăsese în urmă nici cu curajul, nici cu sentimentele naționale; ele luară parte la toate primejdiile soților lor. Din vîrful munților ele aruncau o ploaie de bolovani, care răreau rîndurile vrăjmășești [...].

Astfel am văzut eu, cetățeni, revoluția română din Ardeal cu simțimintele ei naționale, cu faptele ei măreți și eroice, cu greșelile și cu vinile ei. Dar ziua de 15 Mai 1848 rămîne frumoasă și luminoasă, neatinsă și curată de orice exces și greșeală. Dați-mi voie, cetățeni, a închina la această zi, în care poporul român adunat la Blaj în cîmpul libertății strigă: *„Noi vrem să ne unim cu Țeara"*.

(*Mișcarea românilor din Ardeal.* Text reprodus din N. Bălcescu, *Opere, Scrieri istorice, politice și economice*, Tomul I, Partea a II-a, București, Edit. Fundațiilor, 1940, p. 129, 131).

Portretul lui Avram Iancu

Privit de aproape, Craiul Munților are într-adevăr ceva în ființa lui cu care cîștigă dragostea și încrederea camarazilor și a lăncierilor săi. Înfățișarea fizică a lui o cunoaștem destul de bine.

Scanned with OKEN Scanner

Pictorul Iscovescu, emigrant din Muntenia, i-a zugrăvit portretul în ianuarie 1849, poate chiar în cartierul de la Cîmpeni [...]. Ion Maiorescu spune că reprezintă un autentic tip de dac, cum numai între moți se poate întîlni. În tot cazul, Iancu e un bărbat frumos: înalt, voinic, cu umerii lați, nasul regulat, bărbia rotundă, buzele nu prea groase și ochii mari, deosebit de expresivi. Privirea pare blîndă, dar în toată ținuta lui are un farmec care te cucerește și o distincție ce se remarcă de îndată.

(Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, Edit. științifică, 1965, p. 206—207).

„Frați maghiari... luați alte mijloace de a trata cu noi".

Adresîndu-se conducătorilor unguri, Avram Iancu se declara pentru împăcare, așa cum se vede din următoarea scrisoare din iulie 1849.

15. VII. 1849

Libertate, egalitate, frățietate

Fraților maghiari!

[...] Fraților! Crede-ne-ți nouă că noi prealuminat vedem, și prea hotărît credem, că în aceste două Patrii surori, maghiarul de existență și viitor nu poate vorbi fără român, nici românul fără maghiar.

[...] Noi, cu durere privim la scena, ce s-a întîmplat în aceasta patrie, și în care și noi am fost siliți a lua cea mai mare parte, însă să credeți domnilor, că răsculare noastră nu s-a întîmplat prin amăgirea Austriei (după cum dv. rău sunteți informați), ci pe noi ne-a răsculat nerecunoașterea naționalității politice, tiraniile și barbariile conservativilor și aristocraților transilvani, maghiari, cari, poporul în această epocă nu le-a mai putut suferi, și de care inteligența s-a scîrbit cu totul — am fost siliți a ridica arme, a le purta în contra aceluia care mai departe ne tirănește, și se vede a ne apăsa existența politică, despre ce va mărturisi istoria, punînd vină cu-i-va fi drept.

[...] Libertate, egalitate, frățietate, aceste principii sînt deviza noastră, acestea tesaurul și cel mai sfînt obiect, pentru care și cu care trăind suntem gata a da mîna cu cei mai nedumeriți vrăjmași ai noștri, și a-le promite cel mai sincer ajutor, ce se poate aștepta dela vreun popor european, iară de aceste principii lipsiți, cu cea mai bărbătească seriositatea suntem hotărîți din în-

Scanned with OKEN Scanner

ceput, a ne băltui[53] sîngele pînă la cel din urmă român. Însă aceste principii le pretindem de la oricine, garantate pe *temeiul existenței națiunilor.*

[...] Totuși, vă spunem cu cea mai umană sinceritate, nu ar fi tîrziu a ne dobîndi de amici, dacă ați pipăi odată calea prin care se poate asta, *dacă ați dovedi în practică marinimositatea*[54], *despre care atîta vă place, a predica.* Însă noi, spunînd adevărul limpede, ne cam temem a vă crede d-voastră, deoarece aievea ne-am înșelat. Crezut-au bravii noștri bărbați Buteanu și Dobra[55], și căzură jertfă ascuțișului teroristic [...].

Pe scurt: voim iară a vă spune, și exclamăm: de credeți în cer un Dumnezeu și pe pămînt, o patrie, luați alte mijloace de a trata cu noi, convinge-veți deplin, *că între noi și voi armele niciodată nu pot hotărî*, însă nu întîrziați, ca să nu se împlinească în voi cuvintele scripturei: „că va intra mirele, și voi nu veți avea undelemn în candelele voastre".

Dat în Cîmpeni, 15 Iulie 1849

Avram Iancu, prefect.

(I. Lupaș, *Avram Iancu*, Cluj, „Ardealul" institut de arte grafice, 1924, p. 52—55).

Înfrîngerea revoluției

Conflictul dintre revoluția maghiară și revoluția românilor din Transilvania, alimentat de greșelile guvernului revoluționar maghiar, care nu voia să recunoască dreptul acestora la autodeterminare, de suspiciunile, în parte întemeiate, ale unor conducători români transilvani, precum și de manevrele curții imperiale de la Viena, a adus daune considerabile ambelor revoluții. Încercările de colaborare cu revoluția maghiară s-au făcut de către revoluționarii români din Transilvania precum și de N. Bălcescu, I. Ghica și C. Bolliac. N. Bălcescu a sosit la Debrețin, unde a tratat cu Kossuth problema relațiilor dintre revoluțiile română și maghiară. Dar Kossuth n-a admis decît la 2/14 iulie 1849 să semneze, la Seghedin, *Proiectul de pacificare* și tratatul pentru formarea unei legiuni ro-

53. A ne vărsa (*N. Red.*).
54. Mărinimia (*N. Red.*).
55. Prefecții I. Buteanu și P. Dobra au fost arestați și executați din ordinul comandantului unui detașament maghiar (*N. Red*).

Scanned with OKEN Scanner

mâne. La 16/28 iulie, Camera de Jos maghiară a votat un proiect de lege prin care recunoaște drepturi naționale românilor și slavilor din Ungaria. La stăruințele lui Bălcescu, Avram Iancu s-a angajat să nu atace armata maghiară atît timp cît va fi în luptă cu forțele contrarevoluționare ale Austriei și Rusiei. La rîndul său, Kossuth a publicat decretul pentru încetarea luptelor armatei maghiare contra românilor. Era însă prea tîrziu. Peste cîteva zile, la 1/13 august 1849, generalul Görgei, comandantul forțelor armate maghiare, a capitulat la Șiria în fața armatelor habsburgice și țariste. Românii din Munții Apuseni, somați de comandantul forțelor imperiale care intraseră în Transilvania, au fost siliți să depună armele. Revoluția din Transilvania se terminase.

(*Istoria poporului român*. Sub redacția acad. Andrei Oțetea, București, Edit. științifică, 1970, p. 258—259).

Însemnătatea istorică a revoluției de la 1848—1849 din cele trei țări române

Fr. Engels:

Soluționarea problemei turce, ca și aceea a altor probleme mari, va reveni revoluției europene. Și nu facem nicidecum o declarație prezumțioasă afirmînd că această problemă, în aparență străină, ține pe drept cuvînt de sfera acestei mari mișcări. Începînd din 1789, hotarele revoluției înaintează neîncetat. Ultimele ei avanposturi au fost Varșovia, Debrețin și București [...].

(*Care va fi soarta Turciei europene*. Text reprodus din Marx-Engels, *Opere*, Vol. IX, București, Edit. politică, 1959, p. 35).

K. Marx:

În tabăra de la Izlaz, poporul de țărani inaugurează revoluția; la București o salvează; în Tabăra lui Traian[56], numai el nu-și pierde nădejdea.

(*Însemnări despre români* / Manuscrise inedite /, București, Edit. politică, 1967, p. 157).

---

56. Adică tabăra de la Rîureni a lui Gh. Magheru *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

K. Marx și Fr. Engels

Dacoromânii din principatele turcești au... instituții politice proprii; în pofida tuturor eforturilor Rusiei, spiritul revoluționar a pătruns și în aceste principate, așa cum a dovedit-o revoluția din 1848.

(*Politica britanică — Disraeli — Emigranții — Mazzini la Londra — Turcia*. Text reprodus din K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, vol. IX, București, Edit. politică, 1959, p. 9).

A. D. Xenopol

Deși revoluția română fusese înnăbușită ca mișcare fizică, ea avusese un puternic efect asupra minților, în cari făcuse să încolțească idei și păreri noui. Cu drept cuvînt este acest lucru băgat în seamă de oamenii timpului și ceea ce e mai caracteristic, de străinii de altfel desinteresați în mersul vieței românești. Așa ziarul francez *Le Siècle* din 4 Iulie 1848 spune, că „ideile supraviețuiesc la pierderea bătăliilor, și suntem convinși că principiile proclamate la București vor trăi, chiar dacă oamenii generoși cari li se închină ar trebui să fie seceraţi [...], iar caldul apărător al cauzei românești, Hippolyte Desprez, susține, că „dacă revoluția valahă este biruită, spiritul ce a însuflețit-o nu a căzut odată cu dînsa" [...].

Dintre ideile de reforme lăuntrice cea de căpetenie, acea în care se adună toate silințele prefacerei, este îmbunătățirea soartei clasei celei mai numeroase și mai însemnate a poporului român, acea pe munca căreia se răzăma întreaga clădire politică și socială a acestei țări agricole; clasă care pînă atunci hrănise viața ei, și totodată singura în care se păstrase încă firea poporului cea neaoșă [...].

(*Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, p. 115).

Lucrețiu Pătrășcanu

Lovitura lor / a coloneilor Odobescu și Solomon / ar fi reușit pînă la urmă, dacă revoluția ar fi fost doar opera cîtorva oameni, a căror înlăturare sau lichidare — într-un fel sau altul — se putea face fără multă greutate. Dar mișcarea nu era a unor simpli indivizi, ci a mulțimilor, ea avea un caracter popular, cu adînci rădăcini nu în cîteva capete de ideologi, mai mult sau mai puțin

Scanned with OKEN Scanner

revoluționari, ci în masele bucureștene, în majoritatea populației țării [...].

Vechiul aparat de stat este menținut în funcțiune și schimbările se fac cu multă timiditate. La sfîrșitul lui iulie, Bălcescu, într-un articol din „Popolul Suveran", se plînge de acest lucru.

Atitudinea guvernului provizoriu nu este, în această privință, specifică revoluției muntene. Vom avea ocazia, nu o singură dată, să semnalăm izbitoare analogii, în hotărîri și fapte, cu revoluțiile din celelalte țări europene din acel an. „Nici un singur biurocrat sau ofițer al armatei nu fu concediat, nici cea mai mică schimbare nu fu întreprinsă în vechiul sistem al aparatului administrativ al statului... Nimic nu fu schimbat în Prusia, decît persoanele miniștrilor", scrie Engels în „Revolution und Kontre-Revolution in Deutschland", la pag. 47. Exact ca în Țara Românească. Doar cu deosebirea că aici chiar unii dintre miniștri sînt mai departe menținuți în funcțiune... Cazul Herăscu[57].

[...] muncitorul de atunci nu putea decît să dorească schimbarea unui regim în care nu avea nici un drept, ci numai obligații, fiind considerat în afara societății. Egalitate, dreptate socială, libertate — toate aceste cuvinte, care anunțau o nouă viață pentru toți oropsiții și împilații de pînă atunci, nu puteau decît să-l însuflețească, să-l facă să lupte cu tot devotamentul pentru realizarea ei. El nu putea ști atunci cîtă fățărnicie se ascundea în toate aceste „principii", atunci cînd burghezia era chemată, sub regimul ei, să le aplice; adică, în chiar regimul pentru înfăptuirea căruia lupta. Dar în acel moment istoric și în condițiile date, ideea de progres social — pe care muncitorimea o va folosi în urmă pentru propriile ei scopuri de clasă — era legată de lozincile egalitate și libertate, care se opuneau vechiului regim. Și de aceea muncitorimea luă armele și luptă cu jertfă de sine în revoluția burghezo-democratică de la 1848.

(*Un veac de frămîntări sociale, 1821—1907*, București, Edit. politică, 1969, p. 163, 174, 206).

Nicolae Ceaușescu,

Plămădită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se în aceeași perioadă, proclamînd țeluri comune, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești. Faptul că pe

57. Ministru de finanțe atît sub domnia lui Bibescu cît și în guvernul provizoriu *(N. Red.)*.

steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme — desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare artificiale și vremelnice [...].

Revendicările sociale și naționale înscrise pe steagul de luptă al revoluționarilor pașoptiști, idealurile pentru care s-au ridicat aceștia, eroismul și abnegația cu care au înfruntat represiunea reacțiunii, dîrzenia și spiritul de jertfă dovedite de masele largi populare în aceste bătălii au stîrnit un viu interes în rîndurile opiniei publice europene, au provocat stima, aprecierea și admirația cercurilor progresiste, înaintate, de pe continent. Urmărind cu atenție evenimentele din Europa, Engels arăta că *„începînd din 1789 hotarele revoluției înaintează neîncetat. Ultimele ei avanposturi au fost Varșovia, Debrețin și București"*. Într-adevăr, se poate spune că revoluția din Moldova, Muntenia și Transilvania de la 1848 a reprezentat, în răsăritul Europei, cel mai înaintat avanpost al marilor mișcări politice și schimbări sociale care cuprinseseră continentul nostru începînd de la marea revoluție franceză din 1789. Aceasta relevă gradul înalt de radicalizare a spiritului militant al maselor populare din provinciile românești, voința de luptă a poporului român, conștient de interesele sale vitale, hotărît să-și cucerească cu orice sacrificii, libertatea socială și națională, dreptul de a trăi unit, liber și stăpîn în propria sa țară [...].

Învățămintele istoriei ne arată că revoluția din 1848 nu a putut triumfa și datorită faptului că forțele revoluționare nu au avut un partid unit, cu clarviziune, cu un program larg, un partid care să asigure conducerea și unirea în luptă a tuturor forțelor revoluționare. Tocmai de aceea, analizînd desfășurarea ulterioară a luptei revoluționare, putem înțelege ce mare importanță a avut crearea partidului clasei muncitoare cu 80 de ani în urmă, apoi a Partidului Comunist Român, care a condus lupta revoluționară pentru socialism, ce însemnătate uriașă are faptul că astăzi poporul român are în partidul comunist un conducător încercat, cu o linie politică clară, bazată pe învățătura marxist-leninistă, care corespunde pe deplin intereselor revoluției socialiste, asigură uni-

Scanned with OKEN Scanner

rea tuturor forțelor în lupta pentru triumful socialismului și comunismului în România.

(*Cuvîntare la adunarea populară de la Iași consacrată aniversării revoluției de la 1848*, București, Edit. politică, 1973, p. 9, 12—13, 18).

Cînd, la 15 martie 1848, la Pesta a izbucnit revoluția care proclama lichidarea supremației aristocratice, deschiderea barierelor sociale ce frînau desfășurarea largă a producției capitaliste, promovarea în viața socială a principiilor egalității, revoluționarii din Transilvania — atît români, cît și maghiari, secui, germani și de alte naționalități — și-au manifestat solidaritatea, i-au aplaudat și i-au susținut din tot sufletul pe militanții din Ungaria. Elocvent pentru starea de spirit de frăție și solidaritate este faptul că, la evenimentele care au avut loc la Pesta la 27 martie — 8 aprilie, un mare număr de români au luat parte activă, împreună cu masele populare maghiare, la eliberarea din închisoare a revoluționarilor democrați, printre care se afla și militantul pașoptist român Eftimie Murgu, conducătorul de mai tîrziu al mișcărilor revoluționare din Banat [...].

Marea adunare populară de la Blaj a demonstrat că mișcarea revoluționară din Ardeal nu a fost o acțiune izolată, expresia unor revendicări înguste sau o acțiune de import, ci o manifestare cu adevărat populară, care întrunea adeziunea maselor largi asuprite, dorința și voința tuturor de a cuceri o viață liberă și independentă. Dacă în Moldova revoluția a reușit să cuprindă îndeosebi cercurile largi ale intelectualității și să se sprijine, în dezvoltarea sa, de-abia mai tîrziu pe masele largi populare, în Ardeal ea s-a caracterizat de la început printr-o participare largă a maselor populare — români, maghiari, germani, secui — și tocmai aceasta a imprimat forța și durata mișcării revoluționare de la 1848 [...].

Opinia publică europeană a timpului a comentat cu admirație și stimă dîrzenia revoluționară și înaltul spirit de sacrificiu al pașoptiștilor, subliniind că revoluția din Ardeal a fost una dintre cele mai grele, mai îndelungate și mai dramatice din cîte a cunoscut continentul nostru în furtunosul an 1848. Revoluția din Ardeal, ca și cele din Moldova și Muntenia, a făcut cunoscute lumii marea sete de libertate și de neatîrnare a poporului român, voința sa de neînfrînt de a scutura jugul asupririi sociale și al dominației străine, de a-și făuri o viață liberă și demnă, de a participa, alături de celelalte națiuni, la dezvoltarea civilizației

Scanned with OKEN Scanner

umane. Luptele revoluționare de la 1848 au afirmat dreptul sacru al poporului român la existență de sine stătătoare, precum și hotărîrea sa de a merge în pas cu ideile avansate ale epocii, de a înainta neabătut pe calea democrației și progresului.

Învățămintele evenimentelor de la 1848 atestă cu putere faptul că formarea națiunilor, a statelor naționale este un proces legic, ireversibil, că nu există forță în lume care să poată împiedica acest proces, să poată înfrînge voința popoarelor de a trăi libere și independente.

(Cuvîntare la Adunarea populară de la Blaj, consacrată aniversării revoluției de la 1848. 17 mai 1973. În: Scînteia, 1973, nr. 9512 din 18 mai 1973, p. 3).

Una din caracteristicile fundamentale ale evenimentelor revoluționare din Muntenia o constituie faptul că, datorită sprijinului maselor populare, revoluția a reușit să cucerească pentru un timp puterea în stat, trecînd chiar la promulgarea unora din reformele programului adoptat la Islaz [...].

Factorul hotărîtor care a determinat însă înăbușirea revoluției din Muntenia, ca de altfel din toate țările române, a fost intervenția străină. Înspăimîntată de succesul revoluției, reacțiunea internă face apel la sprijinul forțelor contrarevoluționare din străinătate. Cele două mari puteri care își împărțeau dominația asupra Principatelor Române — imperiul otoman și imperiul țarist — își dau mîna și de această dată în consensul de a reprima revoluția din Muntenia [...].

Cerințele obiective și aspirațiile vitale ale poporului nostru nu au putut fi înfăptuite în 1848, datorită împotrivirii forțelor reacțiunii interne, coalizării acestora cu reacțiunea internațională. Aceasta a frînat evoluția socială a României, a amînat cursul evenimentelor, dar nu a putut împiedica poporul român să dea împlinire idealurilor sale de libertate, progres social și o viață mai bună. După cum se știe, la un deceniu de la revoluția pașoptistă, prin voința poporului, Moldova și Muntenia se unesc într-un singur stat, în pofida uneltirilor forțelor potrivnice interne și externe, iar după aproape trei decenii se realizează idealul eliberării de sub jugul dominației otomane a Principatelor Române — cucerirea independenței de stat a României [...].

Cursul desfășurării evenimentelor revoluționare de la 1848 din cele trei țări românești a pus în evidență o serie de concluzii și

Scanned with OKEN Scanner

învățăminte deosebit de prețioase pentru lupta ulterioară a poporului.

În primul rînd, un învățămînt, s-ar putea spune cu caracter mai universal, este acela că forțele reacționare interne fac totul și se unesc cu tot ce este mai retrograd pentru a împiedica progresul societății. Ca să-și salveze privilegiile și dominația de clasă, ele sînt în stare să trădeze poporul, recurgînd la sprijin străin pentru înăbușirea luptei închinate libertății, progresului social, independenței naționale a poporului.

În al doilea rînd, un învățămînt, de asemenea de mare importanță, este acela că ridicarea la luptă a forțelor revoluționare, progresiste impune un program clar, care să-și propună satisfacerea nevoilor și cerințelor maselor largi populare, care sînt forța principală a oricărei revoluții, a progresului social în întreaga lume.

În al treilea rînd, evenimentele de acum cinci pătrare de veac au demonstrat că pentru triumful revoluției este nevoie de unitate, disciplină de fier, spirit de sacrificiu; că este nevoie de o organizare fermă, de un conducător politic încercat care să știe să unească și să conducă masele populare în luptă, este nevoie de crearea forțelor armate proprii, care să asigure apărarea revoluției, a cuceririlor ei și a independenței naționale.

(Cuvîntare la adunarea populară consacrată împlinirii a 125 de ani de la revoluția din 1848. 16 iunie 1973. În: Scînteia, 1973, nr. 9542 din 17 iunie 1973, p. 1, 3).

E. R.

BIBLIOGRAFIE[62]

Clasici ai marxism-leninismului și documente de partid

MARX, KARL: *Însemnări despre români* (Manuscrise inedite). București, Edit. politică, 1964, 186 p.

MARX — ENGELS: *Opere.* Vol. IX. București, Edit. politică, 1959. XXV + 717 p.

CEAUȘESCU, NICOLAE: *Cuvîntare la adunarea populară de la Iași consacrată aniversării revoluției de la 1848.* București, Edit. politică, 1973, 24 p.

62. Toate titlurile menționate aci pot fi găsite la Biblioteca centrală pedagogică din București.

Scrieri contemporane — Culegeri de acte și documente

(...) *Anul 1848 în Principatele Române.* Acte și documente. Tom. 1, 2, 3. București, Instit. de arte grafice „Carol Göbl", 1902, LXXVII + 736, 813, 810 p.

(...) *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova.* București, Direcția generală a Arhivelor Statului, 1960, 516 p.

BARIȚ, GEORGE: *Scrieri social-politice.* București, Edit. politică, 1962, 432 p.

BĂLCESCU, NICOLAE: *Opere.* Scrieri istorice, politice și economice. Tomul I. Partea a II-a. București, Edit. Fundațiilor, 1940, 324 p.

BĂLCESCU, NICOLAE: *Opere.* Vol. I. București, Edit. Academiei R.S.R., 1953, 381 p.

HELIADE-RĂDULESCU, ION: *Amintiri asupra istoriei regenerării române.* București, Tipografia Gregorie Luis, 1893, 304 p.

GEORGESCU, TITU: *Mărturii franceze despre 1848 în țările române.* București, Edit. Științifică, 1968, 237 p.

IVAȘCU, GEORGE: *Reflector peste timp.* București, Edit. pentru literatură, 1964, LII + 410 p.

KOGĂLNICEANU, MIHAIL: *Texte social-politice alese.* București, Edit. politică, 1967, 423 p.

MURGU, EFTIMIE: *Scrieri.* București, Edit. pentru literatură, 1969, 632 p.

Lucrări de istorie

CĂZĂNIȘTEANU, C. ș.a.: *Revoluția Română din 1848.* București, Edit. politică, 1969, 376 p.

CHERESTEȘIU, VICTOR: *Adunarea națională de la Blaj.* București, Edit. politică, 1960, 671 p.

CHERESTEȘIU, VICTOR ș.a.: *Din istoria Transilvaniei. II.* București, Edit. Academiei R.S.R., 1963, XV + 462 p.

DRAGOMIR SILVIU: *Avram Iancu.* București, Edit. științifică, 1965, 304 p.

GEORGESCU, FLORIAN: *Participarea maselor populare bucureștene la revoluția din 1848.* București, Muzeul de istorie a orașului București, 1961, 117 p.

LUPAȘ, I.: *Avram Iancu.* Cluj, „Ardealul" institut de arte grafice, 1924, 64 p.

OȚETEA, ANDREI (sub redacția): *Istoria poporului român.* București, Edit. științifică, 1970, 455 p.

PĂTRAȘCANU, LUCREȚIU: *Un veac de frământări sociale* 1821—1907. București, Edit. politică, 1969, 351 p.

XENOPOL, A. D.: *Istoria Românilor din Dacia Traiană.* Vol. XII. București, Edit. Cartea Românească, 1930, 320 p.

Literatură

CONSTANT, PAUL: *Stîlpi de foc.* București, Edit. Tineretului, 1967, 249 p.

Scanned with OKEN Scanner

GROSCLAUDE, PIERRE : *L'esclavage dans l'antiquité (Sclavia în antichitate)*. În : Textes et Documents pour la classe, Paris, 1970, nr. 66, p. 3—8, 29—34.

P. I 944

În paginile ce urmează prezentăm o fișă documentară tratînd un subiect de importanță majoră pentru istoria antichității. Cuprinzînd fragmente semnificative selecționate din autori greci și romani care au aparținut unor perioade diverse, de la Homer pînă la Pliniu și Suetonius, și au cultivat genuri diferite (epic, dramatic, epistolar, istoric etc.), fișa documentară redă o serie de aspecte referitoare la locul și rolul sclavilor în Grecia și la Roma, concepțiile predominante asupra sclaviei și evoluția acestora.

Fișa cuprinde și mărturiile a două autorități creștine, apostolul Pavel și sfîntul Augustin, care demonstrează acceptarea sclaviei de către Biserică și argumentele acesteia. De asemenea, redacția a adăugat două extrase din „Capitalul" unde Marx tratează aceeași temă.

Avînd meritul de a fi cuprins o mare varietate de mărturii asupra sclavagismului dintr-un larg arc de timp și în diverse state antice, autorul a trecut uneori cu vederea caracterul esențial al sclavagismului, acela de mod de producție bazat pe constrîngerea fizică, brutală, pentru exploatarea cruntă, sîngeroasă a sclavilor, adică a celei mai mari părți din populația lumii antice.

Fișa se încheie cu un scurt glosar de termeni mai puțin cunoscuți.

INDICAȚII PEDAGOGICE

Textele care urmează pot fie să ilustreze noțiunile însușite în clasă, fie să pregătească însușirea acestor noțiuni. Este recoman-

dabil ca textele să fie analizate, clasate (după date, puncte de vedere etc.) astfel încît să reiasă că sclavia a îmbrăcat forme diferite, uneori chiar contradictorii ; concepţiile asupra sclaviei şi a condiţiei sclavilor nu au fost identice în toate ţările şi în toate epocile.

De asemenea, se pot lega aceste documente într-o lucrare de sinteză asupra problemei sclaviei de-a lungul secolelor (aspecte istorice, economice, sociale, morale etc.).

Credem că acest material poate fi de un real folos profesorilor în predarea lecţiilor despre Grecia şi Roma, atît la clasa a V-a cît şi la anul I.

REMEMORARE ISTORICĂ

De la începuturile istoriei, sclavia a existat la popoarele din Orientul Mijlociu (cu excepţia Persiei unde a pătruns destul de tîrziu), luînd o deosebită extindere în Egipt, Caldeea, Asiria, precum şi în Siria şi la diverse populaţii din Asia Mică. Egiptenii, mai ales, aduceau din campaniile întreprinse în Asia şi Etiopia un număr considerabil de asiatici şi negri. Întregul Orient cunoştea un intens comerţ de sclavi ; una dintre pieţele de desfacere cele mai faimoase era oraşul Efes. Majoritatea acestor sclavi aparţineau statului, care îi repartiza în serviciul regelui şi al marilor dregători, iar pe o bună parte dintre ei îi folosea pentru diferite lucrări publice.

Sclavia a existat şi la vechii evrei, încă din epoca patriarhală[1], dar avea un caracter întrucîtva mai blînd. Aducerea în sclavie a israeliţilor era, cel puţin în principiu, interzisă. Condiţia sclavilor era reglementată de legile lui Moise. De altfel, referirile Bibliei la instituţia sclaviei sînt rare.

În Grecia

În regiunile locuite de greci, sclavia a existat încă din perioadele eroice, aşa cum se vede şi din poemele homerice (sec. XII—IX î.e.n.). Mulţi sclavi aparţineau statului care îi repartiza unor servicii publice, pentru paza şi întreţinerea templelor sau în cadrul armatei (hiloţii la Sparta), iar adeseori îi împrumuta

1. Iosif a fost vîndut ca sclav ismaeliţilor de către fraţii lui. Geneza 37 *(N. A.)*.

particularilor. De multe ori sclavii erau închiriaţi unor antreprenori, care îi puneau să lucreze în ateliere, mine, cariere de piatră. În cetăţile greceşti, aproape toţi oamenii liberi aveau sclavi şi îi întrebuinţau la muncile cîmpului, la treburi casnice sau chiar le dădeau sarcini intelectuale ori artistice, fiindcă nu arareori se întîlneau sclavi instruiţi şi cu o vastă cultură (Esop, fabulistul, a fost multă vreme sclav).

Cum se recrutau sclavii ? Cei mai mulţi proveneau dintre prinşii de război sau din pirateria în larg şi pe coaste. Majoritatea sclavilor erau străini luaţi în captivitate. Mai erau şi sclavi din naştere, adică născuţi dintr-o mamă sclavă, fiindcă copilul urma condiţia mamei. Mai existau, în sfîrşit, sclavi „legaţi de glie", care erau descendenţi ai populaţiilor autohtone, ca, bunăoară, vechii locuitori ai Laconiei aduşi în robie de cucerirea doriană. Se mai întîmpla ca datornici insolvabili sau copii născuţi liberi să fie vînduţi ca sclavi, dar astfel de cazuri erau rare.

Numai odată cu apariţia dreptului roman i se va conferi sclavului un statut juridic relativ precis. Mai tîrziu, în secolul al IV-lea al erei noastre, împăratul Justinian va da, în *Instituţiile* sale, o definiţie pentru *servitus*. „Sclavia, se spune aci, este o instituţie de dreptul ginţilor (jus gentium) prin care, împotriva firii, o persoană este supusă dreptului de proprietate al alteia. Sclavia este deci condiţia persoanelor care sînt proprietatea unei alte persoane".

Poate pentru faptul că situaţia lor juridică nu era prea precis definită, sclavii se bucurau la Atena şi în Atica de condiţii de viaţă mai suportabile decît în alte părţi. Xenofon afirma chiar că, la Atena, sclavii sînt necrezut de liberi şi nu pot fi bătuţi. Erau întrebuinţaţi la muncile cîmpului sau la treburi gospodăreşti. Adeseori li se permitea, contra unei sume, să exercite o meserie (Invalidul pentru care Lisias a scris o faimoasă pledoarie cată un sclav capabil să-l înlocuiască în îndeplinirea profesiunii ; în cuvîntarea lui Hiperide împotriva lui Atenogene se vorbeşte despre un sclav numit Midas care conduce o prăvălie de parfumuri, proprietatea lui Atenogene). Eliberările erau frecvente ; o dată eliberaţi, foştii sclavi erau, prin condiţia lor juridică, asimilaţi cu metecii sau „străinii domiciliaţi în acel loc". Pe de altă parte, legea permitea oricărui cetăţean să intervină în favoarea unui ins care, liber fiind, fusese reţinut ca sclav de un stăpîn sau pretins stăpîn, şi să susţinuă că acel ins este un om liber :

Scanned with OKEN Scanner

cazul era adus în fața arhontelui sau polemarhului, în cadrul procedurii numite „revendicarea libertății" (aphairesis eis eleutherian).

Condiția materială a sclavilor varia după felul muncii impuse și după caracterul stăpînilor, cînd era vorba de sclavi particulari. În general, acești sclavi casnici erau bine tratați nu numai la Atena, ci și în alte cetăți grecești, cu excepția Spartei. Puteau să întemeieze o familie, să strîngă un pecul ; erau ocrotiți de lege împotriva violențelor[2], puteau nădăjdui să-și recapete libertatea, bunăoară printr-un testament al stăpînului.

În Grecia antică existau mai multe tîrguri de sclavi, dintre care se pot cita cele de la Atena, Delos, Samos, Chios și Cipru.

La Roma

Sclavii au jucat un rol important la Roma de la origini pînă la căderea Imperiului. Cu cît creștea puterea romană, cu cît Roma își lărgea teritoriul prin cuceriri și supunea noi popoare, cu atît sporea și numărul de sclavi. Într-adevăr, generalii învingători duceau la Roma ca pradă de război nu numai soldați inamici luați prizonieri, ci și un mare număr de locuitori ai orașelor cucerite, bărbați, femei și copii. Acești prizonieri erau vînduți unor negustori de sclavi, care la rîndul lor îi revindeau, cumpărînd totodată copii furați și victime ale pirateriei sau tîlhăriei. La Roma exista un mare tîrg de sclavi. În capitală se găseau numeroși sclavi publici (*servi publici populi romani*) care aparțineau statului și care, îndeobște, erau utilizați în serviciul magistraților sau în administrație[3]. Acești sclavi se bucurau de un regim privilegiat, fiindcă puteau să posede un patrimoniu și să dispună prin testament de jumătate din bunurile lor. Mai existau și sclavi fără stăpîn, adică anumite categorii de osîndiți, precum și sclavi părăsiți de stăpîn (*derelicti*) pe care nu voia să-i ia nimeni. Cea mai mare parte dintre sclavi însă erau în slujba unui stăpîn. Acesta avea asupra lor o putere absolută și nelimi-

2. Așa cum se vede din pasajul extras din Demostene, reprodus în paginile următoare (*N. A.*).
3. Foarte adesea, generalul victorios, în loc să-și vîndă toți prizonierii traficanților de sclavi, păstra o parte dintre ei pentru serviciul statului (*familia publica*). Astfel, în 210 î. e. n., după cucerirea Cartaginei, Scipio a reținut pentru acest scop 2 000 de prizonieri, făgăduind libertatea celor care se vor distinge prin rîvnă în muncă și supunere (cf. Titus Livius, XXVI, 47) (*N. A.*).

Scanned with OKEN Scanner

tată, *potestas dominica*, asemenea puterii proprietarului asupra obiectelor ce îi aparţin. Stăpînul putea deci să se slujească de sclavul lui aşa cum îi plăcea, să-l închirieze, să-l înstrăineze, să-l pedepsească şi chiar să-l omoare. Sclavul nu avea patrimoniu : toate bunurile pe care le dobîndea deveneau proprietatea stăpînului.

Cu timpul, sclavul a obţinut unele compensaţii de ordin juridic. S-a admis că putea fi purtătorul de cuvînt al stăpînului său şi că avea dreptul să-l înlocuiască la întocmirea unor acte juridice. Un cetăţean putea dobîndi prin intermediul sclavului său un titlu de proprietate sau de creanţă. Sclavul căpătă dreptul de a efectua operaţii comerciale în numele stăpînului său.

La Roma, ca şi la Atena, se întîmpla ca să se încredinţeze unor sclavi gestionarea unei prăvălii : existau sclavi conducători de unităţi productive, uneori chiar comandanţi de nave. În sfîrşit, numărul eliberărilor, dealtfel, înlesnite de lege, creştea în proporţii considerabile.

În materie procedurală, sclavul, la început fără drept a se prezenta în faţa justiţiei, putea, în perioada Imperiului, să facă în anumite cazuri plîngeri în faţa magistratului, de exemplu spre a pretinde eliberarea pe baza unui testament făcut dispărut de moştenitorul stăpînului său.

Totuşi, în pofida acestor progrese, situaţia reală a sclavului, departe de a se îmbunătăţi cu trecerea timpului, era în mod vizibil inferioară celei existente la începuturile Romei şi în perioada de înflorire a Republicii. Principalele cauze ale acestei degradări erau : noile cuceriri din regiuni îndepărtate ale Romei, care au determinat un aflux considerabil de prizonieri, barbari reduşi la robie, oameni de toate neamurile şi de toate originile ; luxul tot mai mare şi coruperea moravurilor, creşterea nevoilor. Toate acestea făceau ca romanii bogaţi şi puternici să se înconjoare de un personal din ce în ce mai numeros, la oraş ca şi la ţară (*familia urbana et familia rustica*). Astfel, cu unele excepţii, sclavii ajunseseră în ochii stăpînilor lor doar o marfă şi nimic altceva. Pe vremea Republicii, sclavii făceau aproape parte din familie, adeseori luau masa împreună cu stăpînul şi, dacă acesta nu se achita de îndatoririle ce-i reveneau faţă de ei, risca să primească observaţii din partea cenzorului. Acum, sub Imperiu, sclavii erau prea mulţi şi prea amestecaţi[4] : cum ar mai fi putut stăpînul să-i ştie pe toţi

4. După unele aprecieri, sub domnia lui Traian existau la Roma cel puţin 400 000 de sclavi la circa 100 000 de capi de familie (*N. A.*).

Scanned with OKEN Scanner

după nume, să-i trateze ca pe niște persoane și nu ca pe lucruri ? În aceste împrejurări s-au produs, mai frecvent decît în trecut, abuzurile și cruzimile despre care s-a vorbit atît. Desigur, barbaria lui Vedius Pollio, care pentru cea mai mică greșală îi arunca pe sclavi drept hrană murenelor, era poate, un caz unic, dar maltratările și chiar schingiuirile la care erau supuse atîtea nefericite ființe omenești de către niște stăpîni cruzi și abjecți nu aveau număr.

Dacă sclavii de la orașe *(servi urbani)* puși în serviciul stăpînului și al familiei sale (și dintre care mulți erau întrebuințați ca muncitori sau meseriași la fabricarea obiectelor de uz curent) aveau o soartă, în general, suportabilă, în schimb sclavii de la țară *(servi rustici)*, prost hrăniți, lucrînd adesea cu fiare la picioare, dormind noaptea într-o temniță subterană și nesănătoasă numită ergastulă, duceau o existență jalnică. Cei mai nenorociți dintre ei erau, probabil, aceia care trebuiau să macine grăunțele în mori manuale, muncă istovitoare și inumană pe care autorul de comedii Plaut a înfierat-o încă din epoca războaielor punice și pe care, patru secole mai tîrziu, istoricul Apuleus a descris-o după cum urmează : „Bieții omuleți cu pielea gălbuie, scrijelită de șfichiul biciului... nu au pe ei decît niște zdrențe ; cu fruntea crestată, capul ras, picioarele prinse într-un inel de fier, pleoapele înroșite de fum, trupul încovoiat și acoperit de pulbere de făină".

Pedepsele erau aspre. Cel mai mărunt furtișag, orice încercare de evadare se pedepseau cu cruzime. Dacă se întîmpla ca un stăpîn să fie asasinat de către unul din sclavii săi, atunci toți sclavii din casă erau executați.

Transformarea treptată a condiției sclavilor

Toate aceste excese au determinat, în timpul lui August, intervenția legislatorului. Astfel, prin legea Petronia, care a însemnat prima imixtiune a statului în raporturile dintre stăpîn și sclav, s-a hotărît că stăpînii nu-i mai puteau trimite, după bunul lor plac, pe sclavi să lupte cu fiarele sălbatice în arenă. Un edict imperial îi declara liberi pe sclavii părăsiți de stăpînii lor din cauza unei grave infirmități.

În anul 83, pe timpul lui Domițian, un *senatus consult* interzicea, sub sancțiuni severe, castrarea sclavilor. Ulterior, împăratul Adrian o pedepsea ca pe o crimă oribilă. Tot Adrian a desființat ergastulele. Urmașul lui, Antonius Pius, a declarat omucidere și

Scanned with OKEN Scanner

pedepsea ca atare orice execuţie a unui sclav făcută numai din ordinul stăpînului. Şi sclavilor acuzaţi de crimă li se acordau acum aceleaşi garanţii procedurale ca şi celorlalţi cetăţeni.

Transformarea treptată a condiţiei sclavilor se datoreşte în bună măsură şi curentului de idei umanitare care apăruse în rîndurile moraliştilor şi filozofilor, de unde avea să se răspîndească în păturile culte ale societăţii romane. O contribuţie de seamă în acest sens a adus filozofia stoică. Cicero, care era profund înrîurit de platonism şi stoicism, îi învinovăţea de asprime pe unii stăpîni şi preconiza o îmbunătăţire a soartei sclavilor. Mai tîrziu, Seneca, el însuşi adept al stoicismului, s-a declarat pentru o schimbare în raporturile dintre stăpîni şi sclavi şi a afirmat că sclavii sînt oameni şi trebuie trataţi ca atare[5].

Dar au mai trebuit să treacă secole pînă cînd transformarea omului în sclav de către om să fie privită ca o condiţie împotriva firii şi să fie condamnată.

Ce ne spune Odiseea

Poemele homerice, mai ales Odiseea, se referă pe alocuri la sclavi, la raporturile acestora cu stăpînii lor, la viaţa lor de fiecare zi, la felul în care erau trataţi.

Unul dintre personajele cele mai interesante şi mai simpatice din Odiseea este un sclav, porcarul Eumen, care se dovedeşte credincios stăpînului său pînă în adîncul sufletului, apărîndu-i cu devotament interesele în timpul lungii lui absenţe. El devine mîna dreaptă a lui Ulise cînd eroul Odiseei se reîntoarce pe neaşteptate sub chipul unui cerşetor ca să-şi recucerească regatul.

Un slujitor credincios :

Porcarul Eumen, sclavul lui Ulise

Eumen stă jos, încălţîndu-şi sandalele : oamenii lui (4 argaţi) au plecat cu turma de porci. Deodată, cîinii îl simt pe Ulise (deghizat ca cerşetor) şi se năpustesc asupra lui, dar Eumen îi alungă. Apoi porcarul se adresează cerşetorului cu aceste cuvinte :

.... Moşnege,
Era pe-aci zăvozii să te rupă

5. Filozoful stoic Epictet, care şi-a petrecut o parte din viaţă la Roma, înainte de a fi eliberat, era sclavul unui libert al lui Nero, ce-l trata cu cea mai mare brutalitate *(N. A.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Și să mă faci cu totul de rușine.
Dar am pe cap eu de la zei destule
Păcate și nevoi. Stau toată ziua
De mă bocesc și-mi căinez stăpînul
Dumnezeesc. Nutresc și-ngraș ei porcii
Ca să-i îmbuce alți, iar el bietul
Flămînd o fi nemernicind pe lume
Prin țările și-orașele străine,
De-o fi trăind cumva și de mai vede
Lumina soarelui. Dar hai, tu vino
Să mergem în coliba mea, bătrîne,
Și cînd te-i sătura de vin și pîne,
Să-mi spui de unde ești și cîte patimi
Ai suferit .

Văzînd că porcarul lui îl primește astfel, Ulise, voios, îi spune :

..... Joe și cu zeli
Ceilalți muritori să-ți deie ție
Tot ce poftești mai cu-nadins, străine,
Că m-ai primit așa cu bunătate.

Eumen spune că face ceea ce consideră de datoria lui și adaugă :

... C-atîta
Pot șerbii[6] care tremură de-a pururi
Cînd poruncesc stăpînii noi. Că zeii
Împiedică-nturnarea celui care
M-ar fi iubit din inimă pe mine
Și m-ar fi înstărit, mi-ar fi dat casă,
Pămînt și-o femeie mult-pețită
Cum dă stăpînul voitor de bine
La sluga ce la lucru-i plin de rîvnă
Și-a cărei trudă Cel-de-sus o face
Cu spor să fie tocmai ca și mie
În străduința asta-n care stărui
Și pentru care foloseam atîta
De la stăpînul meu, de-aveam norocul
Să-mbătrînească-aci. Dar el se duse,
Pieri — mai bine-ar fi pierit sămînța

6. Prin șerb, traducătorul înțelege sclav *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Elenii de istov, că multă lume
Mai potopi. Căci el plecă la Troia
Să lupte cu troienii întru cinstea
Lui Agamemnon.

Eumen taie un purcel, îl frige și apoi servește masa (carne și vin), pe care o împarte cu presupusul cerșetor.

După masă îi spune că, ori de cîte ori sosește un pribeag în Itaca, acesta se duce la Penelopa, îi spune o poveste și obține niște haine de la ea, încîntînd-o cu speranța apropiatei înapoieri a lui Ulise. Însă... spune Eumen :

..... Ci pe Ulise cînii
Și păsările repezi îl jupuiră
Și-i sfîșiară carnea de pe oase
Și-acum e mort. Ori îl mîncară peștii
Pe mare și-osemintele-i acuma
Zac pe uscat sub prund acoperite.
Așa pieri lăsînd în urmă jale
La toți ai lui și mie mai cu seamă.
Căci n-oi mai nimeri stăpîn ca dînsul
De bun la suflet, orișiunde-aș merge,
Chiar de m-aș duce la părinți acasă
Pe unde sînt născut și mă crescură
Săracii de ei. Nu-i plîng așa pe dînșii
.... cît mi-e dor de dusul
Stăpîn al meu Ulise...

(Homer, *Odiseea*. Traducere de G. Murnu, București, Edit. Univers, ediție definitivă, 1971, Cîntul XIV, v. 47—62; 69—72; 79—98; 181—196).

Urmează, tot după Odiseea, o imagine asupra femeilor sclave, a muncii grele la care sînt supuse, a comportamentului lor.

Sclavele

....O șerbă
Din cele care măcinau pe unde
Palatul lui Ulise-avea merinde
Lucrau acolo zi și noapte două-
Șprezece roabe și tocau făină
De orz și grîu, care-i a lumii hrană
Și măduvă. Dormeau acolo toate

Femeile cînd măcinase grîul,
Și numai una nu-și gătase lucrul,
Fiind cea mai nevolnică din toate.
Și-opri morișca și meni a bine
Pentru stăpîna ei...

(*Odiseea*, Cîntul XX, v. 135—146).

Sclavi la muncile cîmpului

Poetul Hesiod (veacul VIII î. e. n.) ne arată sclavi muncind la cîmp cu stăpînul lor.

A venit ziua semănatului. Numaidecît începe munca pentru stăpîn și argați. (Argații sînt, bineînțeles, sclavi).

Cînd arătura începi...
...Pămînteanului Zeus[7] și sacrei Demeter
rugă să-nalți ca să deie bucate și roadă
Multă în spicu-ncărcat de povară. Ci-n urmă argatul
Tînăr de lucru la păsări să dea, îngropînd cu hîrlețu-n
Brazdă sămînța[8] ....

(Hesiod, *Munci și zile*, Traducere de Șt. Bezdechi, București, Edit. științifică, 1967, v. 458—464).

Cruzimea spartanilor față de sclavi

Aspri față de ei înșiși, spartanii erau și mai aspri față de sclavi (hiloți) pe care îi tratau adesea cu mare cruzime.

În *Viața lui Licurg*, marele legislator al Spartei, istoricul Plutarh se ocupă mai cu seamă de crunta instituție a criptiilor[9] care era atribuită — poate pe nedrept — lui Licurg: conducătorii tineretului trimiteau din cînd în cînd la țară adolescenți care nu aveau voie să ia cu ei decît hrană și pumnale. Ziua se ascundeau și se odihneau; noaptea umblau să-i ucidă pe hiloții întîlniți pe drumuri sau pe ogoare.

---

7. Pămînteanul Zeus, adică Zeus din adîncul pămîntului, este Hades sau Pluton, zeu al infernului, dar în același timp stăpîn al lumii subterane și zeu al bogățiilor pămîntului, în general, al fecundității solului, în special *(N. Trad.)*.
8. Să ascundă sămînța care a rămas neîngropată de plug *(N. Trad.)*.
9. Vînîndu-i pur și simplu pe hiloți, tinerii spartani se ascundeau (kriptein) ca să-i poată ataca prin surprindere *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Aristoteles spune că și eforii, cînd intrau în slujbă, declarau război hiloților pentru ca uciderea să fie neîntinată și îndeobște spartanii se purtau rău și aspru cu hiloții, încît îi sileau să bea mult vin curat în sissitii (ospețe publice), spre a arăta tinerilor ce înseamnă beția. Le porunceau apoi să cînte și să danseze dansuri obscene de rîs, dar să se țină departe de dansurile și vorbele oamenilor liberi. De aceea, se spune că, mai tîrziu, cînd thebanii au făcut o expediție în Sparta, hiloții capturați, primind porunca să cînte versurile lui Terpandros și Alcmanos și Spendones din Sparta, au spus că nu pot, deoarece nu le îngăduie stăpînii. În acest fel, cei care spun că la Sparta și omul liber este foarte liber și sclavul foarte sclav au prins foarte bine deosebirea dintre stăpîni și sclavi.

Eu socotesc că aceste răutăți i-au cuprins mai în urmă pe spartani, mai ales după marele cutremur cînd se spune că hiloții au atacat pe spartani aliindu-se cu mesenienii și au pricinuit foarte multe stricăciuni la țară și au făcut ca o mare primejdie să împresoare cetatea. Căci eu n-aș putea să pun pe seama lui Licurg această rînduială atît de crudă a „ascunzișului" (criptii), făcîndu-mi o idee a felului său de a fi după blîndețea și dreptatea de care a dat, altminteri, dovadă, lucru pe care l-a atestat și divinitatea.

(Plutarh, *Vieți paralele*, vol. I. Traducere de N. I. Barbu, București, Edit. științifică, 1960, p. 134—135).

La Atena sclavii sînt tratați cu mai multă omenie

Spre deosebire de spartani, atenienii își tratează sclavii cu mai multă omenie. Reproducem, după Xenofon, mărturia unui stăpîn care caută să fie drept și chiar binevoitor.

Întrebat de Socrate, Isomah îi răspunde: Caut ca slujitorii mei să aibă o atitudine de cinste față de tot ce le trece prin mîini. Și, dacă în pofida bunelor mele metode, observ că unii tot mai caută să se poarte necinstit, atunci consider că lăcomia lor nu are leac și nu mai vreau să am nimic de-a face cu ei. În schimb îi tratez ca pe oamenii liberi pe cei despre care aflu că sînt cinstiți, nu numai fiindcă îi stimulează avantajele ce le au de pe urma cinstei, ci fiindcă doresc să primească laude de la mine: pe aceștia nu mă mulțumesc doar să-i răsplătesc cu bani, ci îi respect ca pe niște oameni de merit.

(Xenofon, *Economicul* — cap XIV).

Scanned with OKEN Scanner

Din aceeași lucrare, reiese că una din îndatoririle principale ce revin femeii în gospodărie este supravegherea sclavilor și organizarea muncii lor.

Un soț îi explică soției sale rolul de stăpînă a casei :

Trebuie să stai acasă, să-i trimiți deodată pe toți slujitorii care lucrează în afara gospodăriei și să-i supraveghezi pe cei care trebuie să lucreze acasă (...). Cînd un sclav este bolnav, trebuie să veghezi ca el să primească îngrijirile trebuincioase.

Legea ateniană este blîndă chiar față de sclavi

Într-una din pledoariile sale, marele orator Demostene elogiază legislația ateniană care, într-un punct capital, nu face nici o deosebire între oamenii liberi și sclavi.

Aflați deci, atenieni, ce înseamnă o lege atît de umană încît nu admite violența, nici măcar față de sclavi. În numele zeilor, vă întreb : dacă cineva ar aduce această lege la cunoștința țărilor barbare, care aprovizionează cu sclavi lumea greacă și, pentru a vă aduce vorbă laudă, le-ar spune locuitorilor acestor țări : „Există oameni, elenii, atît de omenoși în purtările lor și pînă într-atîta de civilizați, încît, în pofida răului pe care li l-ați făcut, nu admit să fie insultați sclavii cumpărați cu bani peșin, ci dimpotrivă au instituit oficial o lege care pedepsește asemenea violențe și-au pedepsit deja cu moartea destui oameni care o încălcaseră" ; dacă barbarii, zic, ar putea auzi și înțelege aceste cuvinte, nu credeți că v-ar declara pe toți, în mod oficial proxeni ?...

(Demostene, *Împotriva lui Midias*, 48—50).

Extras din legea asupra vătămării

Dacă cineva aduce o vătămare unei alte persoane, copil, femeie sau bărbat — om liber ori sclav — sau dacă săvîrșește un act ilegal împotriva uneia din acestea, i se va deschide acțiune publică în fața tesmoteților de către orice atenian care nu este supus unei interdicții legale.

Cu toate acestea, chiar dacă moravurile ateniene sînt mai blînde decît ale altor cetăți grecești, inegalitatea fundamentală rămîne : legea limitează la 50 de lovituri de bici pedepsirea sclavilor, dar decide schingiuirea lor în cazul anchetelor judiciare.

Scanned with OKEN Scanner

Voi, atenieni, credeți că, indiferent de procese, fie ele publice sau private, tortura este cel mai sigur mijloc pentru obținerea dovezilor. Cînd sclavi și oameni liberi au fost de față la aceeași întîmplare și în care este important de știut pe ce să te sprijini, voi nu recurgeți la mărturiile celor liberi ci, punînd la tortură pe sclavi, numai așa aflați adevărul asupra celor petrecute.

(Isaios, *În legătură cu moștenirea lui Chiron.* În Pagini alese din oratorii greci, vol. I. Traducere de Andrei Marin. București. E. L., 1969, p. 108—109).

În *Broaștele*, Aristofan dă cîteva amănunte :

Xanthias : Îți jur ! Să mor dac-am mai fost pe-aici
Sau de-am furat măcar un fir de păr !
Spre a-ți dovedi că sînt un om de treabă,
O, iată sclavul meu ; cît vrei descoasă-l
Și de-mi găsești vre-o vină, pot să mor.

Eac : Cum să-l descos ?

Xanthias : Pune-l la scări, în cuie,
Jupoaie-l... frînge-i osul... biciuiește-l...
Pe cărămizi fierbinți așază-l... Toarnă-i
Oțet în nări ... și oricum mai poftești...

(Aristofan, *Broaștele*, v. 616—624. În : Aristofan, Teatru. Traducere de Eusebiu Camilar și H. Mihăescu. București, E.S.P.L.A., 1956).

Aristotel despre sclavie

Aristotel (384—322 î.e.n.) a încercat să justifice sclavia prin două argumente principale : un argument de ordin economic și unul de ordin filozofic.

Argumentul economic

Căci unora li se pare [...] că este contra naturii a stăpîni sclavi : căci numai prin lege devine cineva sclav ori este liber, prin natură nu se deosebesc întru nimic ; că orînduirea aceasta așadar nu se întemeiază pe dreptate, ci pe violență.

... fără de cele necesare nu este posibil nici a trăi, nici a trăi bine [...] dacă se are în vedere ca lucrul să reușească (tot așa și pentru gospodari), uneltele însă sînt parte însuflețite, parte neîn-

Scanned with OKEN Scanner

sufletite, bunăoară cîrma cîrmaciului este neînsufletită, iar vîslașul său, unealtă însufletită — căci orice lucrător trebuie pus în clasa uneltelor pentru meșteșuguri. Tot așa pentru un gospodar orice bun este o unealtă spre a trăi, și toată avuția sa este o cîtime de unelte, iar sclavul este un bun însufletit, și orice slugă este ca o unealtă înaintea altor unelte.

(Aristotel, *Politica*. Traducere de El. Bezdechi. București, Edit. Cultura Națională, 1924, p. 24—25).

Argumentul filozofic

... este sclav din natură cel ce poate fi al altcuiva (și deaceea este al altcuiva) și care este înzestrat cu rațiune doar în măsura în care izbutește să înțeleagă ceea ce îi explică alții, el însuși nefiind capabil să judece. Căci animalele nu pot nici să înțeleagă poruncile rațiunii, ci doar se supun impresiunilor.

Și folosul sclavilor se deosebește puțin de acela al vitelor, căci unii și alții ne dau cu corpul lor ajutorul pentru cele necesare vieții.

(Ibidem, p. 27—28).

Mai citățm încă un fragment din Aristotel :

... trebuie ca unii să asculte și ceilalți să exercite stăpînirea [...] căci ceea ce prisește părții, prisește și întregului și ceea ce prisește corpului, prisește și sufletului; or, sclavul este oarecum o parte a stăpînului, anume ca o parte deosebită și însufletită a corpului acestuia și deaceea mai există și o legătură de interes comun și înclinațiune reciprocă între amîndoi, întrucît natura însăși i-a menit pentru această legătură, pe cînd atunci cînd numai legea și violența i-a legat, se întîmplă contrariu.

(Ibidem, p. 30—31).

Cicero recomandă ca sclavii să fie tratați cu dreptate

Cicero considera că sclavia corespunde legii naturale, dar recomanda ca sclavii să fie tratați cu dreptate.

Voi aminti că trebuie să respectăm justiția chiar față de cei mici. Condiția și soarta sclavilor sînt inferioare și este o recomandație cuminte aceea de a ne folosi de ei ca de niște lucrători

Scanned with OKEN Scanner

plătiți : unde se cere muncă trebuie să se dea și o dreaptă răsplătire.

(Cicero, *Despre îndatoriri*. Traducere de David Popescu. București, Edit. științifică, 1957, p. 60).

Veres și sclavii

Veres, guvernator al Siciliei, arestează un mare număr de sclavi, care sînt acuzați de conspirație și condamnați la moarte. El ordonă să fie duși la locul execuției și apoi, fără nici o explicație, îi eliberează.

Pe acești sclavi care, așa cum tu ai stabilit prin anchetare, au vrut să pună mîna pe arme și să deslănțuie războiul în Sicilia și pe care printr-o hotărîre a Consiliului tău i-ai condamnat să fie schingiuiți după obiceiul strămoșilor, pe acești sclavi tu ai îndrăznit să-i smulgi morții și să-i pui în libertate.

(Cicero, *De Supliciis*, cap. VI, 12 și VIII, 18).

Cruzimea împăratului Claudius

Suetonius, istoriograful împăraților, relatează că împăratului Claudius, om crud și setos de sînge, îi plăcea să asiste la execuții și să urmărească schingiuirea sclavilor.

În luptele de gladiatori[10] fie date de el, fie de alții, poruncea să li se taie gîtul chiar și gladiatorilor căzuți jos din întîmplare, mai ales retiarilor, ca să le vadă figura cînd mureau.

O pereche de gladiatori lovindu-se reciproc mortal, el porunci ca din ambele săbii să se facă cuțite mici pentru uzul lui personal (...).

Cînd poporul pleca la amiază la masă, el rămînea acolo și, în afară de gladiatorii destinați, punea să lupte pentru pricini ușoare și neașteptate pe unii dintre lucrători sau oameni de serviciu, sau din categorii similare, pentru că nu a funcționat bine o mașină sau o pînză de scenă sau pentru alte motive ca acestea.

(Suetonius, *Viețile celor doisprezece Cezari*. Traducere de David Popescu și C. V. Georoc. București, Edit. științifică, 1958, p. 222—223).

---

10. Gladiatorii erau mai totdeauna sclavi care au fost învățați să lupte în arenă *(N. A.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Juvenal, ale cărui satire zugrăvesc multe din moravurile descompuse ce domneau în Roma imperială, rezervă un loc important sclavilor. În fragmentul pe care-l reproducem, femei bogate și elegante maltratează sclavii și sclavele care le slujesc cînd își fac toaleta.

... De le-a 'ntors dosul
Bărbatu'n pat, îngrijitoarea înghite-atuncea tot ponosul
Și spatele-și despoaie-acelea, care-o gătesc ș'o parfumează
De 'ntîrziat-a Liburnianul[11], îndată va avea să vază
Cum se răzbună pe spinare-i somnul stăpînului. Pe un spate
Se frîng nuielele, un altul e roș de lovituri, se sbate
Al treilea sub cureaua tare. Sînt doamne ce-și tocmesc cu anul
Călăi ce bat, pe cînd în casă își pun pe față sulimanul
Ascultă prietene ș' observă bordura bine aurită
De la vreo rochie. Bat călăii pe cînd stăpîna lor tihnită
Citește o lungă socoteală. Ei bat mereu pîn' se sleiește
Chiar vlaga lor. — „Eșiți afară!" Atuncea doamna le răcnește
Ș' astfel făcutu-s-a dreptate. S-administrezi astfel o casă
E tot așa de greu ca curtea ce-un despot sicilian îți lasă
Ca s-o conduci. Atunci cînd are vreo întîlnire anunțată,
De grab' se face mai frumoasă căci ea 'n curînd e așteptată
În vreo grădină sau în templul lui Isis cea mijlocitoare.
O pieptănă sărmana Psecas, cu părul smuls ce stă să-i zboare
Pe sîni și umeri goi. — „O buclă de ce-i mai sus!" A zis ș'o bate
Cu vîna ce răsbună 'ndată greșala buclei rău frizate.

(Juvenal, *Satire*. Traducere de I. M. Marinescu. București, Edit. Cultura Națională, 1927, p. 75—76).

Atitudini față de sclavi în Roma din perioada Imperiului

În casele marilor familii din Roma, numărul sclavilor era foarte ridicat, putînd ajunge chiar la cîteva sute, ca în exemplul pomenit de Tacit și pe care îl reproducem mai jos. Chiar dacă la țară, în cadrul crizei incipiente a sclavagismului, alături de sclavi apar și oameni liberi — colonii —, totuși pentru treburile casnice,

11. Liburnianul este sclavul care făcea serviciul de fecior de casă *(N. Trad.)*.

Scanned with OKEN Scanner

sclavii continuă să rămînă, în tot timpul imperiului, principala forță de muncă.

Nu mult după aceea, Pedanius Secundus, prefectul orașului, a fost omorît de un sclav al său... Plebea s-a strîns din toate părțile ca să apere pe atîția nevinovați și s-a ajuns chiar la o revoltă, atunci cînd toți sclavii care locuiseră sub același acoperiș, potrivit unui vechi obicei, erau duși la execuție. Chiar în senat exista un curent al celor care respingeau această severitate excesivă, marea majoritate fiind însă de părere că trebuie respectată tradiția. Dintre aceștia din urmă, Caius Cassius a vorbit astfel cînd i-a venit rîndul... Faptul s-a întîmplat astăzi, cînd un bărbat de rang consular a fost omorît în casa sa prin uneltirile unui sclav, fără ca cineva să împiedice sau să dea pe față acest lucru, deși mai e încă în vigoare hotărîrea senatului care amenință cu moartea pe toți sclavii din casă.

Pe Hercule, dacă hotărîți iertarea de pedeapsă, pe cine o să-l mai apere funcția lui, cînd cea de prefect al orașului n-a fost de nici un folos? Pe cine îl va apăra numărul mare de sclavi, cînd patru sute nu l-au putut apăra pe Pedanius Secundus? Strămoșii noștri n-aveau încredere în firea sclavilor, chiar atunci cînd aceștia se nășteau pe domeniile sau în casele lor și învățau chiar de la început să-și iubească stăpînii. De cînd însă neamuri întregi au fost aduse în rîndurile sclavilor, fiecare cu obiceiurile sale, cu alte credințe decît a noastră sau fără nici o credință, nu e cu putință să ții în frîu această adunătură decît prin frică... Nimeni n-a îndrăznit să ia cuvîntul împotriva lui Cassius, dar s-au auzit glasuri răzlețe invocînd compătimitor numărul, vîrsta sau sexul sclavilor, dintre care cei mai mulți erau, fără nici o îndoială, nevinovați. A învins totuși grupul celor care cereau aplicarea pedepsei. Dar nu s-a putut îndeplini hotărîrea, deoarece s-a adunat o mulțime amenințătoare, înarmată cu pietre și torțe. Atunci împăratul a mustrat poporul printr-un edict și a întărit cu gărzi tot drumul pe care osîndiții erau duși la execuție.

(Tacit, *Anale*. În: Emil Condurachi, Vladimir Iliescu, Crestomație de texte privitoare la istoria antică. București, Edit. didactică și pedagogică, 1963, p. 203).

Munca în mine

Munca sclavilor în minele de aur și de argint se desfășoară în condiții deosebit de dure. Marx scrie că munca forțată pînă la

Scanned with OKEN Scanner

moartea prin istovire reprezintă o formă oficială de muncă în antichitate, „cînd este vorba să se obţină valoarea de schimb în forma sa independentă de bani, adică atunci cînd este vorba de producţia de aur şi argint". Şi în acest sens îl citează pe Diodor din Sicilia, care ne-a lăsat următoarea mărturie :

> Nu poţi să-i priveşti pe aceşti nenorociţi (din minele de aur), care nu au nici posibilitatea să-şi cruţe trupul şi să-şi acopere goliciunea, fără să deplîngi soarta lor jalnică. Căci aci nu există milă şi nici cruţare pentru cei bolnavi, pentru cei slabi, pentru bătrîni, pentru slăbiciunea femeilor. Mînaţi de lovituri, toţi trebuie să muncească încontinuu, pînă ce moartea pune capăt suferinţelor şi mizeriei lor.
>
> (Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, cartea a 3-a. În K. Marx, Capitalul. Vol. I. Bucureşti, Edit. politică, 1960, notă la p. 259).

Răscoalele sclavilor

Răscoale ale sclavilor s-au produs şi înainte de secolul II î.e.n., dar au fost acţiuni de proporţii relativ reduse. În această perioadă izbucnesc însă mari revolte ale sclavilor în Italia, care necesită intervenţia armată a Romei. Prima răscoală din Sicilia (132 î. e. n.) a fost cu greu înăbuşită.

În fragmentul de mai jos se arată geneza şi răsunetul acestei puternice mişcări.

> Niciodată nu avusese loc o răscoală ca aceea din Sicilia, cînd multe oraşe au avut de suferit, nenumăraţi bărbaţi şi numeroase femei cu copiii lor au îndurat mari nenorociri, iar insula era cît pe aci să cadă în întregime în mîna unor sclavi fugiţi, care îşi puseseră în gînd să ruineze cu totul populaţia liberă. Pentru cei mai mulţi, întîmplările acestea erau ceva cu totul neapteptat ; în schimb, oamenii în stare să judece lucrurile cum trebuie erau de părere că toate se întîmplaseră datorită unor cauze bine întemeiate. Căci datorită bogăţiei lor nemăsurate, acei care exploatau minunata insulă au ajuns cu toţi să trăiască — avînd ei atîtea averi — în mare lux şi astfel au devenit îngîmfaţi şi semeţi. Şi aşa, pe măsură ce starea sclavilor se înrăutăţea datorită tuturor acestor cauze, creştea şi ura lor împotriva stăpînilor, pînă cînd, într-un moment prielnic, ea s-a prefăcut în mînie. De aceea, fără ca

Scanned with OKEN Scanner

cineva să-i îndemne, zeci de mii de sclavi s-au ridicat să-i nimicească pe stăpînii lor. Lucruri asemănătoare s-au întîmplat cam în aceeași vreme și în Asia, unde Aristonicos pusese mîna pe o domnie care nu i se cuvenea, iar sclavii, din pricina tratamentului neomenos la care îi supuneau stăpînii lor, i s-au alăturat și au adus multor orașe nenorociri mari.

(Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*. În Crestomație de texte privitoare la istoria antică, p. 166—167).

Sclavia văzută de Seneca

Fără a pune în discuție însuși principiul sclaviei, scriitorii și gînditorii stoici (greci sau latini) au afirmat cu toții că sclavii sînt oameni și că trebuie tratați ca atare, cu bunătate și bunăvoință. Această idee este dezvoltată de Seneca (secolul I î. e. n.) în textul ce urmează, care nu constituie numai un îndemn de a-i trata omenește pe sclavi, ci și o diatribă împotriva stăpînilor răi.

De la cei ce vin de la tine, eu aflu cu plăcere că tu trăiești cu sclavii tăi în chip familiar. Cît de bine se potrivește aceasta cu prudența și erudiția ta! „Sînt sclavi". Ba sînt chiar oameni. „Sînt sclavi". Ba sînt chiar cei ce viețuiesc cu noi sub același acoperămînt. „Sînt sclavi". Ba chiar sînt niște prieteni umili. „Sînt sclavi". Ba chiar sîntem cu toții sclavi dacă te gîndești cum se poate schimba soarta fiecăruia. Eu chiar rîd de cei care socot rușinos să stea la masă cu sclavii. Ce-i oare alta, decît o îngîmfată obișnuință, ca stăpînul să stea la cină înconjurat de o întreagă gloată de sclavi în picioare?

Înghite el, oare, mai mult decît capătă, sau își împovărează, printr-o lăcomie de nedescris, pîntecele balonat și neobișnuit cu îndatorirea lui, încît să digere cu un efort mai mare decît înghite? Dimpotrivă, însă nenorociților de sclavi nu li-i îngăduit măcar să-și miște buzele, ca și cum ar vorbi; orice murmur, cît de mic este potolit cu nuiaua și nu sînt scutite de lovituri nici măcar zgomotele firești ca tusea, strănutul, sughițul; liniștea întreruptă c-o șoaptă este pedepsită printr-o strașnică lovitură; ei așteaptă noaptea-ntreagă flămînzi și muți. Așa se face că vorbesc despre stăpînul lor cei cărora nu li-i îngăduit să vorbească în fața stăpînului și dimpotrivă cei care au permisiunea nu numai să discute în fața stăpînului, și chiar cu dînsul, gura cărora nu era obișnuită, erau însă pregătiți să facă gît înaintea stăpînului și să abată

Scanned with OKEN Scanner

asupra capului său un pericol iminent: vorbeau în timpul ospeţelor, dar tăceau în timpul torturii. Din această aroganţă a ieşit şi proverbul următor: „există atîţia duşmani cîţi sclavi". Noi nu-i avem duşmani, dar ni-i facem.

(Seneca, *Scrisori către Lucilius*. În Proză latină. Bucureşti, Edit. Tineretului, 1967, p. 239—240).

Sufletul sclavului rămîne liber

Seneca afirmă că trupul sclavului este înrobit, dar sufletul lui rămîne liber.

Soarta i-a dat stăpînului trupul sclavului. Trupul este cumpărat, este vîndut, dar partea lăuntrică a persoanei nu poate fi luată în proprietate. Tot ce provine din această parte este liber; nu-i adevărat, de bună seamă, că putem da orice ordine sau că sclavii noştri sînt siliţi să se supună la orice; ei nu vor îndeplini ordine îndreptate împotriva statului; nu-şi vor da concursul la nici o crimă.

(Seneca, *Despre beneficii*).

Afecţiunea lui Pliniu pentru sclavii lui

Scriitorul Pliniu cel Tînăr (62—113 e. n.) nu-şi ascunde adînca durere ce i-o pricinuieşte moartea cîtorva dintre sclavii lui.

Îmi sîngerează inima cînd mă gîndesc la slujitorii mei doborîţi de boală, unii chiar morţi şi printre ei şi tineri[12]. Nu am decît două mîngîieri şi la drept vorbind neîndestulătoare la asemenea durere şi totuşi mîngîieri. În primul rînd, să mă ocup de eliberarea lor: mi se pare că nu i-am pierdut prea devreme în mod absolut dacă erau deja liberi. În al doilea rînd, încuviinţez chiar şi celor care au rămas sclavi să facă quasi-testamente pe care le execut ca pe nişte testamente reglementare. Ei recomandă şi cer ceea ce socotesc de cuviinţă; eu le accept ca pe nişte ordine. Ei fac împărţeli, donaţii, legate, cu condiţia ca nimic să nu iasă din casă, fiindcă pentru sclavi casa este, ca să zic aşa, o patrie şi un stat. Dar oricît de odihnitoare ar fi aceste mîngîieri, eu tot mă simt obosit şi frînt de durerile ce pornesc din inimă şi mi-au inspirat aceste măsuri.

12. Este vorba, desigur, de o epidemie (*N. A.*).

Scanned with OKEN Scanner

Dar nu aș vrea ca asta să mă facă insensibil. Știu prea bine că alții nu văd în necazuri de acest fel decît o pagubă bănească și cred că astfel se dovedesc oameni mari și înțelepți. Sînt oare mari și înțelepți? Nu știu, dar sigur că oameni nu sînt.

(Pliniu cel Tînăr, *Epistolae*, Cartea VIII, ep. 16, către Paternus).

Părinții bisericii creștine justifică sclavia

Creștinismul, la începuturile lui, nici nu a condamnat sclavia, nici nu a cerut suprimarea ei, ci a acceptat-o ca pe o necesitate, recomandînd sclavilor supunere și stăpînilor bunătate frățească. Ilustrative sînt în acest sens concepțiile sfîntului Pavel.

Slujitori, supuneți-vă stăpînilor voștri cu fapta, cu teamă și osîrdie din curățenia inimii, asemenea lui Cristos, nu numai cînd ei vă văd, ca să fiți pe placul oamenilor, ci ca slujitori ai lui Cristos care îndeplinesc din adîncul inimii voia Domnului. Slujiți-i cu rîvnă cum l-ați sluji pe Domnul și nu pe niște oameni, știind că fiecare, sclav sau om liber, va primi de la Domnul după binele pe care l-a făcut.

(Sfîntul Pavel, *Epistola către locuitorii Efesului*, VI, 5—8).

Dealtfel, acesta nu este singurul text în care sfîntul Pavel recomandă stăruitor supunerea față de autorități:

... fiindcă nu există stăpînire care să nu vină de la Dumnezeu și stăpînirile care există sînt din voia lui Dumnezeu...

(*Epistola către Romani*, cap. 13.).

Pentru sfîntul Augustin, cel mai celebru dintre părinții Bisericii, sclavia nu este o lege a naturii, ci consecința păcatului săvîrșit de om. Sclavia este ispășirea voită de Dumnezeu și orice împotrivire constituie un act de necredință.

După ce l-a creat pe om și l-a făcut după asemănarea sa, Dumnezeu nu a voit ca el să aibă stăpînire asupra oamenilor, ci asupra animalelor. De aceea, primii oameni drepți au fost păstori și nu regi. Dumnezeu a vrut în acest fel să ne învețe cu rînduiala naturii, dar această rînduială a fost răsturnată de păcat. Și atunci pe bună dreptate, jugul înrobirii a fost pus pe umerii păcătosului (...). Se crede că cuvîntul servus (sclav) vine dintr-aceea că în-

Scanned with OKEN Scanner

vingătorii lăsau în viață pe acei pe care i-ar fi putut ucide prin dreptul războiului: însăși aceasta este o pedeapsă a păcatului... și orice victorie, chiar aceea pe care o dobîndesc cei răi, este un efect al dreptei judecăți a lui Dumnezeu, care îi umilește în acest fel pe învinși sau pedepsește păcatele lor (...).

Prima cauză a înrobirii este deci păcatul care înrobește un om de către alt om (...). Domnul nostru spune: „Cine păcătuiește este robul păcatului"...

(Sfîntul Augustin, *Cetatea Domnului*).

Marx despre sclavie

Marx s-a ocupat de rolul sclavilor în antichitate, arătînd că sclavia a fost baza întregii producții. Comparînd modul de producție sclavagist cu alte moduri de producție — în extrasul de mai jos comparația se face cu capitalismul — Marx a explicat că una dintre particularitățile principale ale economiei sclavagiste este modul natural de însușire a forței de muncă.

În sistemul sclaviei, capitalul bănesc care e avansat pentru cumpărarea forței de muncă joacă rolul de formă bănească a capitalului fix, care nu e înlocuit decît treptat, adică după trecerea perioadei de viață activă a sclavului. Din această cauză, la atenieni cîștigul pe care îl realizează un proprietar de sclavi, fie direct prin utilizarea industrială a sclavului său, fie indirect prin închirierea acestuia către alți proprietari de întreprinderi industriale (de pildă pentru munca în mine), nu este privit decît ca dobîndă (plus amortizare) a capitalului bănesc avansat, așa cum, în producția capitalistă, capitalistul industrial calculează o parte din plusvaloarea sa plus uzura capitalului fix, ca dobîndă și înlocuire a capitalului său fix... Nu este vorba aci de simpli sclavi de casă, care fie că prestează servicii necesare, fie că servesc pentru paradă; ei corespund personalului nostru casnic. Dar și sclavia — atunci cînd este forma predominantă a muncii productive în agricultură, manufactură, navigație etc., ca în statele dezvoltate ale Greciei și la Roma — păstrează un element de economie naturală. Însăși piața sclavilor este permanent alimentată cu marfa sa, în speță forță de muncă, pe calea războiului, a pirateriei etc. și acest rapt, la rîndul său, nu se face prin intermediul procesului de circulație, ci este o însușire *in natura* a forței de muncă străine pe calea constrîngerii fizice directe.

Scanned with OKEN Scanner

(K. Marx, *Capitalul*. Vol. II. Bucureşti, Edit. politică, 1958, pag. 452).

Dezvoltarea producţiei în epoca sclavagistă era împiedicată de atitudinea de dezinteres a sclavului faţă de muncă şi de uneltele de producţie.

> Aci (în producţia bazată pe sclavie) muncitorul s-ar deosebi, după expresia nimerită a anticilor, doar ca *instrumentum vocale* (unealtă grăitoare) de animale, *instrumentum semivocale* (unealtă semigrăitoare) şi de mijloacele de muncă moarte, *instrumentum mutum* (unealtă mută). El însuşi face însă ca animalul şi uneltele să simtă că el nu este un semen al lor, ci un om. Acest sentiment de superioritate, derivat din ceea ce îl deosebeşte de ele, el şi-l procură chinuindu-le şi distrugîndu-le *con amore* (cu pasiune). Este deci un principiu economic în acest mod de producţie, de a nu se utiliza decît instrumentele de muncă cele mai brute şi mai grosolane, care tocmai din cauza formei lor greoaie pot fi distruse cu greu.

(K. Marx, *Capitalul*. Vol. I. Bucureşti, Edit. politică, 1960, p. 225).

Indice de termeni şi de nume proprii

Alcmanos — Poet liric din a doua jumătate a secolului al VII-lea î. e. n. A trăit la Sparta şi este autorul unor imnuri (parthenia) pentru coruri de fete.

Arhonte — În greceşte, înseamnă „conducător". Acest termen destul de vag a servit pentru a desemna pe magistratul suprem din anumite cetăţi. Ulterior, aflăm doi arhonţi, iar în secolul al VII-lea î. e. n., numărul lor a crescut la nouă, avînd importante funcţii.

Diodor din Sicilia — Istoric din secolul I, autorul unei monumentale Biblioteci istorice, care pretinde că povesteşte istoria tuturor popoarelor din antichitate. Nu este decît un compilator, dar conştiincios şi exact.

Efor — Se numesc efori, adică „supraveghetori", nişte magistraţi cu atribuţii foarte importante în anumite cetăţi doriene. La Sparta erau cinci efori ce exercitau o autoritate tiranică asupra poporului, pe care considerau că trebuie să-l menţină supus tradiţiei spartane şi disciplinei sociale.

Hiperide — Orator atenian (390—322 î. e. n.), elev al lui Isocrate şi Platon. A făcut parte din partidul „patriotic" care cerea grecilor să

Scanned with OKEN Scanner

se opună regelui Filip al Macedoniei. Printre discursurile cele mai bune care ne-au rămas de el se află *Contra lui Atenogene* (despre care se pomenește în textul nostru).

Isaios — Orator din secolul al IV-lea î. e. n. S-au păstrat de la el, printre altele, 12 discursuri privitoare la succesiuni, interesante nu numai pentru istoria literaturii, ci și pentru istoria dreptului antic.

Lisias — Orator antic (440 — circa 360 î. e. n.). De la el ne-au rămas circa 30 de discursuri, dintre care majoritatea sînt pledoarii. Cele mai remarcabile sînt discursurile *Despre asasinatul lui Eratostene*, *Contra lui Cimon* și *Pentru invalid* (Despre acesta din urmă este vorba în textul nostru).

Pecul — Patrimoniu al sclavului obținut dintr-o activitate lucrativă, exercitată cu încuviințarea stăpînului sau din economiile realizate de el.

Polemarh — În cetățile grecești, magistratul care comanda armata.

Proxen — Titlu acordat de cetățile grecești unor străini sau unor state străine ca semn de recunoștință pentru serviciile aduse.

Retiar — Gladiator înarmat cu trident, pumnal precum și o plasă de sîrmă pe care căuta să o arunce asupra adversarului.

Spendones — Poet obscur.

Tesmoteți (Thesmothai) — Începînd de la mijlocul secolului al VII-lea î. e. n. magistrați însărcinați în cetățile grecești cu elaborarea legilor.

Terpandros — Poet din secolul al VII-lea î.e.n. de la care au rămas doar puține versuri.

E. R.

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA a II-a

TENDINȚE ȘI METODE NOI ÎN PREDAREA ISTORIEI

REFERATE

Scanned with OKEN Scanner

RENARDET, ETIENNE: *La recherche historique et archéologique comme discipline d' éveil (Cercetarea istorică și arheologică ca disciplină de trezire a interesului).* În: Pédagogie, Paris, 1971, nr. 8, p. 729—731.

P. I 1631

La întrebarea dacă și în cercetarea istorică se pot aplica metodele concrete, active și educative care sînt specifice așa-numitelor discipline de trezire a interesului[1], răspunsul autorului este afirmativ; într-adevăr, istoria, considerată un patrimoniu național, se înscrie atît în documente, cît și în obiectele, locurile, monumentele și tradițiile orale din mediul înconjurător.

În acest sens, autorul dă cîteva exemple ilustrative, din care citățm următorul: o simplă cruce aflată la o răspîntie din preajma satului poate dezvălui o întreagă succesiune de epoci istorice. Astfel, în perioada cînd oamenii s-au stabilit pe meleagurile respective și au început să cultive pămîntul arzînd în fiecare an cîte o parte din pădure, au așezat în acel loc un stîlp sau o piatră de hotar unde veneau să implore puterile misterioase să dea rodnicie ogorului. Cînd, mai tîrziu, religia creștină a luat locul vechilor culte, stîlpul sau piatra a devenit cruce, iar rugăciunile pentru recolte bogate se adresau lui Dumnezeu. Azi, crucea de la răspîntie nu mai are nici o semnificație de acest fel.

Întrucît se poate însă întîmpla ca obiectele și locurile să nu fie întotdeauna atît de elocvente, autorul propune o metodă de

1. În pedagogia franceză contemporană se denumesc astfel disciplinele al căror studiu se bazează pe observația directă, concretă a documentelor și a obiectelor, în scopul trezirii la elevi a curiozității intelectuale și a interesului pentru cunoaștere *(N. Red).*

Scanned with OKEN Scanner

explorare a lor la lecţiile de istorie, metodă bazată pe o descriere cît mai minuţioasă, pe amplasarea lor în cadrul de proveniență şi pe compararea cu alte elemente asemănătoare, într-un cuvînt, pe o cunoaştere multilaterală a acelor obiecte sau locuri.

În continuare, autorul ilustrează metoda menţionată, recurgînd la experienţa proprie. Voind să culeagă tradiţiile orale referitoare la unele locuri (fîntîni, stînci, monumente sau vestigii ale trecutului), el a întreprins o anchetă în regiunea respectivă. Cu ajutorul unor persoane care, în general, nu posedau cunoştinţe speciale, a întocmit un chestionar simplu şi destul de precis. Totodată a intrat în relaţii, fie direct, fie prin corespondenţă, cu numeroase alte persoane. Rezultatul a fost o recoltă abundentă de documente ce i-au permis să alcătuiască fişe clasate pe subiecte şi să descopere astfel elemente şi teme ale unor tradiţii legate de diverse civilizaţii.

Informaţiile cele mai preţioase au fost furnizate de persoanele care au relatat la modul cel mai simplu ceea ce văzuseră şi auziseră. De exemplu, pădurarii din regiune au adunat o documentaţie substanţială fiindcă, după ce au stat de vorbă cu locuitorii, au completat conştiincios fişele care le fuseseră înmînate. Ancheta s-a încheiat prin publicarea unei lucrări de sinteză. O clasare mecanografică a datelor culese — sugerează autorul — ar facilita studiile ulterioare pe subiecte extrem de variate.

În continuare, autorul analizează valoarea pedagogică a acestei metode din următoarele puncte de vedere :

1. *Valoarea de descoperire.* Cel care descoperă că o ridicătură de pămînt este de fapt un vechi drum resimte o emoţie care-l stimulează, afirmă autorul. În consecinţă, vrea să ştie mai multe despre decoperirea sa şi despre tot ce se leagă de ea.

2. *Desfăşurarea activităţii în grup şi în tovărăşia adulţilor.* Modul de cercetare propus nu se poate concepe decît în grup. În acest gen de activitate, fiecare se poate îndeletnici cu ceea ce corespunde gusturilor şi aptitudinilor sale : prospectarea terenului, cercetarea arhivelor, chestionarea locuitorilor, efectuarea măsurătorilor sau a schiţelor. Firește că în îndeplinirea acestor activităţi diverse este binevenită colaborarea adulţilor.

3. *Participarea la o operă de interes obştesc.* Cei care iau parte la descoperirea şi descrierea obiectelor, a locurilor sau a tradiţiilor îşi aduc astfel contribuţia la o operă comună, deosebit de valoroasă, dat fiind că vestigiile trecutului sînt, în general,

Scanned with OKEN Scanner

osîndite la o apropiată și inevitabilă dispariție. Salvgardarea acestui patrimoniu prezintă un interes incontestabil, chiar dacă el este încă prea puțin recunoscut deocamdată.

4. *Utilizarea unor tehnici variate.* În studiul obiectelor vechi pot și trebuie să se folosească tehnici moderne : topografia, reproducerea desenelor, fotografia aeriană, mecanografia și chiar analizele de laborator, inclusiv marcarea cu C^{14}.

5. *Studierea vieții poporului.* Cine studiază vestigiile trecutului regăsește nu fără uimire rădăcinile cele mai adînci ale civilizațiilor și urmele lăsate de acestea asupra modului de gîndire și de trai al oamenilor din epoca actuală.

Pentru aplicarea în practică a acestei metode, care se bizuie pe descrierea amănunțită și completă a obiectului studiat, autorul consideră că instrumentul principal îl constituie fișele. De aici necesitatea unei bune întocmiri a lor, ceea ce îl determină pe autor să pregătească modele de fișe și un „ghid al cercetătorului", în vederea publicării lor.

E. R.

LERNER, I. Ia.: *Poznavatelnîe zadaniia i zadaci k kursu istorii srednih vekov. (Lecţii şi probleme instructive referitoare la istoria evului mediu).* În: Prepodavanie istorii v şkole, Moskva, 1969, nr. 6, p. 51—58.

P. I 232

Autorul a ales şi formulat o serie de teme şi probleme care să fie propuse elevilor de la clasele unde se studiază istoria evului mediu în vederea stimulării gîndirii lor logice şi a aprofundării cunoştinţelor lor istorice. Redăm mai jos o largă selecţie din temele expuse de autor.

Tema „Instaurarea orînduirii feudale"

Problema nr. 1. Cunoscutul general roman Cezar care a dus lupte cu germanii în sec. I î.e.n., povesteşte că, după cucerirea teritoriilor aparţinînd triburilor germanice, a împărţit între ginţi pămînturile cultivate de acestea.

Cu 150 de ani mai tîrziu, istoricul Tacit relata că pămîntul era împărţit ca şi în trecut de către căpeteniile germanice, însă de data aceasta între diversele familii, după numărul celor care-l cultivau şi după meritele fiecăruia.

Ce fel de schimbări s-au produs la vechii germani într-o perioadă de 150 ani şi la ce schimbări puteau acestea să ducă la rîndul lor?

Problema nr. 2. Un tînăr dintr-un trib franc şi-a exprimat hotărîrea de a-şi părăsi consătenii şi de a se muta într-o altă aşezare. Aşa cum cerea obiceiul, a rupt trei suliţe deasupra capului, le-a aruncat în toate direcţiile şi a declarat că renunţă la moştenirea cuvenită ca membru al ginţii precum şi la orice socoteli cu ei.

Scanned with OKEN Scanner

În ce obște a trecut tînărul franc: într-o obște gentilică sau într-o obște sătească? Argumentați afirmația făcută.

Problema nr. 3. După legea francă, cine lăsa intenționat ca vitele să intre într-un cîmp cultivat era condamnat la o amendă.

Au fost frecvente asemenea cazuri?

Problema nr. 4. Un notabil franc s-a plîns în fața judecății că sclavul lui a fost ucis de un sclav aparținînd de asemenea unui franc. Judecata a hotărît împărțirea ucigașului între părțile în litigiu.

De ce s-a dat o asemenea hotărîre?

Problema nr. 5. Țăranul franc Villar, care a fost acuzat de crimă și sub tortură și-a recunoscut vina, urma să fie supus pedepsei capitale. A fost salvat de starețul unei mănăstiri, care a declarat la judecată că nu era prima oară cînd intervenea în favoarea acestuia. Villar a dat mănăstirii un act în care recunoștea că aparține mănăstirii.

Pentru ce starețul îi salva pe criminali?

Problema nr. 6. Sub Carol cel Mare, oricine săvîrșea o crimă în biserică (asasinat, furt din averea bisericii) era condamnat la moarte.

În ce fel caracterizează această lege raporturile dintre biserică și statul din acea epocă?

Problema nr. 7. Carol cel Mare, care a purtat numeroase războaie, a trebuit să dea un edict pentru eliberarea țăranilor siliți să devină șerbi ai bisericii și ai feudalilor laici (a. 776).

Care sînt, după părerea voastră, cauzele acestui edict? A putut fi adus la îndeplinire?

Problema nr. 8. Citiți și comparați fragmentele de mai jos cuprinzînd date cu privire la vechii slavi și redați pe baza lor cîteva trăsături generale ale vieții, obiceiurilor și caracterului slavilor. Enumerați-le, argumentînd fiecare punct pe baza declarațiilor a cel puțin doi istorici. Încercați să puneți în evidență contradicțiile dintre diversele documente.

1. „Aceste triburi, slavii și anții, nu sînt conduse de un singur om, ci trăiesc din cele mai vechi timpuri în democrație... și de aceea la ei fericirea și nefericirea în viață se socotesc bunuri comune... Ei locuiesc în bordeie și de cele mai multe ori își schimbă așezarea. Felul lor de viață este rudimentar, fără nici un fel de înlesniri... În fond, nu sînt oameni răi și nici dușmănoși". (Procopie).

Scanned with OKEN Scanner

2. „... la ei nobilimea se complace în inactivitate ..." (Tacit).

3. „Triburile de slavi şi de anţi se aseamănă ca fel de viaţă, obiceiuri şi dragoste de libertate. Nimeni şi în nici un chip nu-i poate face să accepte robia sau subordonarea în ţara lor. Aceste neamuri sînt numeroase, răbdătoare, îndură bine căldura, frigul, lipsa de îmbrăcăminte, hrana insuficientă... Faţă de străini se comportă cu blîndeţe... Se stabilesc în păduri, pe lîngă rîuri, mlaştini şi lacuri greu accesibile... nu pun stăpînire făţişă pe nimic ce le-ar fi de prisos şi duc o viaţă nomadă... Au multe vite precum şi poame de diferite feluri adunate în grămezi...". (Pseudo-Mauriciu).

Tema „Dezvoltarea meşteşugurilor şi a comerţului"

Problema nr. 1. În documente şi acte ale oraşelor medievale se întîlneşte următorul articol: dacă fiul unui ţăran dependent va veni la oraş, va intra să lucreze într-un atelier şi va rămîne acolo plătind toate dările în decurs de un an şi o zi, el nu mai poate fi rechemat de stăpînul său după acest termen şi „va rămîne liber".

Ce semnificaţie aveau asemenea norme pentru dezvoltarea meşteşugurilor la oraşe?

Ce influenţă puteau ele să aibă asupra situaţiei ţăranilor iobagi?

Problema nr. 2. Contele de Cornwall, în luna aprilie 1183, a dat în judecată pe locuitorii Ralph, Gilbert, Jourdain şi alţii sub învinuirea că fiind iobagii săi ei fugiseră din satele lor în luna octombrie a anului precedent. De aceea, cere ca ei să nu se bucure de privilegiile oraşului şi să nu li se acorde drepturile orăşenilor liberi.

Gilbert a amintit că el nu fugise în luna octombrie, ci în luna februarie a anului precedent.

Ce hotărîre a trebuit să se dea la judecarea acestor ţărani fugari?

Problema nr. 3. În unele acte se consemnează că primii seniori dintr-o serie de oraşe noi scuteau de taxe vamale şi de plata impozitelor pe toţi cei ce veneau să se stabilească în aceste oraşe.

De asemenea, le dăruiau şi veniturile din judecăţi ale oraşului pe o perioadă de mai mulţi ani. Deci, noilor locuitori ai oraşului li se ofereau toate aceste avantaje, deşi printre ei se găseau iobagi fugiţi de la stăpînii lor feudali.

Scanned with OKEN Scanner

Explicaţi aceste fapte.

Problema nr. 4. În primele oraşe feudale (sec. XI), orăşenii posedau dincolo de zidurile oraşului grădini de zarzavat, păşuni, iar în interiorul lor îşi ţineau vitele. Mai tîrziu (în secolele XIII—XIV) aceste aspecte au dispărut.

Formulaţi o ipoteză privind cauzele acestor aspecte şi ale dispariţiei lor în oraşele de mai tîrziu. Pe baza căror consideren-te v-aţi formulat explicaţia ?

Problema nr. 5. Pălărierii din Londra au hotărît la o adunare a breslei lor să însărcineze şase din conducătorii acesteia să vegheze ca persoane străine de oraş să nu confecţioneze pălării ; să aibă grijă ca ucenicii să înveţe cel puţin şapte ani ; să pună amenzi pentru proasta calitate a produselor şi pentru munca de noapte.

Toate aceste măsuri urmăreau să împiedice adîncirea inegalităţii între meşteşugari.

A. Puteau breslele, prin aceste măsuri, să-şi atingă scopurile ?

B. Ce trebuie ştiut pentru a putea dovedi corectitudinea răspunsului ?

Problema nr. 6. (variantă). Pălărierii din Londra, la o adunare a breslei lor, au luat următoarele hotărîri :

1. Şase din cei mai destoinici meşteşugari vor fi aleşi ca delegaţi ai lor care să conducă cinstit breasla.
2. Nici o persoană străină de oraş nu va avea voie să confecţioneze şi să vîndă pălării în oraş.
3. Nimeni nu-i va învăţa pe ucenici meseria într-o perioadă mai scurtă de 7 ani.
4. Conducătorii breslei vor controla calitatea pălăriilor la toţi meşteşugarii. Cei vinovaţi de proasta calitate a produselor vor fi pedepsiţi.
5. Pălăriile nu se vor confecţiona noaptea, pentru a da conducătorilor posibilitatea de a controla în orice timp.
6. Nimeni nu are voie să atragă calfa şi ucenicul altuia înainte de terminarea termenului de ucenicie.

Ce concluzii asupra vieţii meşteşugarilor se pot trage pe baza acestor hotărîri ? Ele sînt în număr de cel puţin cinci. Cîte puteţi formula ?

Problema nr. 7. Un feudal, Laudrin cel gros, jefuia pe negustorii străini care treceau pe domeniile lui şi încheia cu ei o convenţie pe baza căreia le percepea tribut anual în schimbul dreptului de trecere pe pămîntul lui.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru ce putea Laudrin să-şi permită o asemenea samavolnicie ?

Problema nr. 8. Un negustor care-şi transporta mărfurile pe Loara trebuia să plătească 74 de vămi.

Priviţi harta Franţei medievale şi trageţi o concluzie din acest fapt.

Problema nr. 9. Atunci cînd meşteşugurile s-au separat de agricultură, unele meserii au început să se divizeze şi altele să se diversifice. Astfel, în locul unei singure profesiuni de fierar, au apărut armurierii, făuritorii de coifuri, de săbii, de scuturi, de lacăte, de cuie ş.a.

Enunţaţi ipotezele legate de următoarele două întrebări :

1. Care puteau fi cauzele unei asemenea divizări a profesiunilor ?

2. Care trebuia să fie rezultatele acestei diviziuni ?

Fundamentaţi ipotezele voastre.

Tema „Biserica creştină în sec. XI — XIII. Cruciadele"

Problema nr. 1. În evul mediu circulau următoarele zicale despre biserică şi religie :

„Păziţi-vă, găini, cînd începe vulpea să predice".

„Cînd predică lupul — atenţie la oi !".

„Dumnezeu ne vizitează des, dar numai cînd nu sîntem acasă".

„Cine crede în Dumnezeu nu se încrede în sine".

Explicaţi sensul acestor proverbe şi dovediţi justeţea lor.

Problema nr. 2. Pe baza următoarelor proverbe medievale, caracterizaţi clerul :

„Prea bine trăieşte cine cu vlădica se înrudeşte".

„Popii şi călugării cîştigă cu gura mai mult decît maimuţele şi măscăricii cu ţopăielile lor".

„Dacă popii şi călugării ar propovădui doar adevărul, atunci mai mult ar tăcea".

„Cu trupul în biserică, cu gîndurile la diavol".

„O mănăstire e o adunătură de pierde-vară".

„Nu te amesteca — dacă n-ai bani — în treburile bisericii".

„Unde bisericile sînt bogate, ţăranii sînt săraci".

„Călugărul osîndea furtul ca pe un mare păcat, iar în chilie ascundea o gîscă".

Scanned with OKEN Scanner

Problema nr. 3. În ce mod studiul acestei teme — biserica creştină în evul mediu — ne ajută să înţelegem rolul bisericii şi religiei în zilele noastre ?

Problema nr. 4. În ce mod biserica şi religia au influenţat în evul mediu încrederea omului în propriile sale forţe ?

Problema nr. 5. În evanghelie se spune : „Înţelepciunea întregii lumi este nebunie în faţa lui Dumnezeu".

Căror interese slujea această idee ?

Problema nr. 6. Contemporan cu cruciadele, autorul „Istoriei Ierusalimului" îşi exprima astfel dezaprobarea faţă de cruciaţi :" ... aproape întregul popor german, necunoscînd la început cauzele acestei expediţii, rîdea de cei ce treceau prin ţara lor ... o adunătură de ţărani, femei şi copii, parcă orbiţi de o nemaipomenită prostie : aceşti oameni ... şi-au părăsit fără nici o noimă pămîntul strămoşesc, ca să dobîndească cu preţul unor primejdii neîndoielnice pămîntul îndoielnic al făgăduinţii, şi-au lăsat de bună voie avutul lor ca să-l pretindă cu lăcomie pe al altora".

Despre ce „cauză" a expediţiei aminteşte cronicarul, fără s-o numească ? Ce cauze pot fi stabilite, pe baza fragmentului de mai sus, din acel document ?

Tema „Formarea statului centralizat în Franţa şi Anglia"

Problema nr. 1. Feudalul Thomas Marle (sec. XII) avea un renume înspăimîntător. El năvălea asupra satelor, a oraşelor şi chiar pe posesiunile bisericii. La adăpostul unor mici fortificaţii, construite într-un răstimp scurt, el jefuia mănăstirile din vecinătate şi bunurile populaţiei dependente. De-abia cînd s-a întors cu armata sa dintr-o expediţie militară, regele a distrus fortificaţiile construite ilegal de Thomas Marle.

Cum se poate explica, după părerea voastră, un asemenea comportament al unui feudal faţă de biserică ?

Problema nr. 2. Episcopul unui oraş francez (Reims) a încheiat cu feudalii vecini un acord potrivit căruia fiecare senior depunea următorul jurămînt : „Nu mă voi amesteca în treburile bisericii, nu voi captura ţărani ai bisericii şi nici negustori. Nu-i voi biciui, nu voi dărîma casele lor şi nici nu le voi da foc, nici viile lor nu le voi scoate din rădăcini."

1. Prin ce se explică necesitatea unui asemenea acord ?
2. Cum se pot explica, după părerea voastră, aceste raporturi

Scanned with OKEN Scanner

dintre biserică şi feudali, considerîndu-se că feudalii şi clerul aparţineau aceleaşi clase ?

Problema nr. 3. Un episcop i-a cerut regelui francez să-l apere împotriva contelui vecin, care-şi construise un castel fortificat pe domeniul bisericii. Folosindu-se de acest castel, contele prăda pămînturile şi bunurile bisericii.

Dacă regele nu va asigura apărarea bisericii, episcopul scria că va interzice oficierea serviciului religios pe întreg teritoriul şi se va adresa pentru ajutor regelui din ţara vecină.

1. Din ce perioadă a dezvoltării statului francez face parte acest episod ? Aduceţi dovezi în sprijinul răspunsului vostru.

2. Care era, după părerea voastră, sensul ameninţării de a interzice peste tot slujba bisericească ?

Problema nr. 4. Se ştie că pentru atenuarea conflictelor dintre feudali, regii francezi au introdus încă din sec. al XIII-lea cele „40 de zile ale regelui". Cînd regele vestea intrarea în vigoare a acestor „40 de zile", disputele şi luptele dintre feudali trebuiau să înceteze.

1. Era utilă stabilirea unei asemenea ordini pentru dezvoltarea ţării ? De ce credeţi că este aşa ?

2. Se poate spune că stabilirea celor „40 de zile ale regelui" dovedeşte întărirea puterii regale ? Explicaţi răspunsul dat.

Problema nr. 5. Un poet francez din epoca Războiului de o sută de ani scria :

„Voi acei ce vă războiţi
Şi pe alţii amar îi chinuiţi
Cînd luaţi cu sila
Bruma de avut a sărmanului
Ba îi mai luaţi şi răscumpărarea
Luaţi păcatul asupra voastră . . .
Războiul îl alungaţi şi cîmpul araţi-l
Căci cine se războieşte — sufletul şi-l pierde".

De partea cui se situează poetul ? De partea nobililor sau a poporului ? Dovediţi afirmaţia făcută.

Problema nr. 6. Se ştie că marii feudali, nemulţumiţi de creşterea puterii regale, se răzvrăteau, slăbind astfel ţara. Acţiunile lor erau reacţionare. Cum apreciaţi răscoalele ţăranilor din vremea aceea, care se duceau pentru libertate şi o viaţă mai bună ?

Problema nr. 7. Comitele Odon a scris regelui Franţei, Robert, o scrisoare cu următorul conţinut :

Scanned with OKEN Scanner

dintre biserică și feudali, considerîndu-se că feudalii și clerul aparțineau aceleași clase ?

Problema nr. 3. Un episcop i-a cerut regelui francez să-l apere împotriva contelui vecin, care-și construise un castel fortificat pe domeniul bisericii. Folosindu-se de acest castel, contele prăda pămînturile și bunurile bisericii.

Dacă regele nu va asigura apărarea bisericii, episcopul scria că va interzice oficierea serviciului religios pe întreg teritoriul și se va adresa pentru ajutor regelui din țara vecină.

1. Din ce perioadă a dezvoltării statului francez face parte acest episod ? Aduceți dovezi în sprijinul răspunsului vostru.

2. Care era, după părerea voastră, sensul amenințării de a interzice peste tot slujba bisericească ?

Problema nr. 4. Se știe că pentru atenuarea conflictelor dintre feudali, regii francezi au introdus încă din sec. al XIII-lea cele „40 de zile ale regelui". Cînd regele vestea intrarea în vigoare a acestor „40 de zile", disputele și luptele dintre feudali trebuiau să înceteze.

1. Era utilă stabilirea unei asemenea ordini pentru dezvoltarea țării ? De ce credeți că este așa ?

2. Se poate spune că stabilirea celor „40 de zile ale regelui" dovedește întărirea puterii regale ? Explicați răspunsul dat.

Problema nr. 5. Un poet francez din epoca Războiului de o sută de ani scria :

„Voi acei ce vă războiți
Și pe alții amar îi chinuiți
Cînd luați cu sila
Bruma de avut a sărmanului
Ba îi mai luați și răscumpărarea
Luați păcatul asupra voastră . . .
Războiul îl alungați și cîmpul arați-l
Căci cine se războiește — sufletul și-l pierde".

De partea cui se situează poetul ? De partea nobililor sau a poporului ? Dovediți afirmația făcută.

Problema nr. 6. Se știe că marii feudali, nemulțumiți de creșterea puterii regale, se răzvrăteau, slăbind astfel țara. Acțiunile lor erau reacționare. Cum apreciați răscoalele țăranilor din vremea aceea, care se duceau pentru libertate și o viață mai bună ?

Problema nr. 7. Comitele Odon a scris regelui Franței, Robert, o scrisoare cu următorul conținut :

Scanned with OKEN Scanner

„Am fost înştiinţat că tu, rege, vrei să mă deposedezi de feudă. Mă uimeşte graba cu care ai luat această hotărîre. Află în privinţa originii că sînt de viţă destul de nobilă. Iar feuda mi-a revenit, prin moştenire, de la înaintaşii mei. Dacă ai în vedere necazurile pe care ţi le-am pricinuit, atunci ţine seamă, însă, că mînia mea a fost stîrnită de nedreptăţile tale. Mai înainte te slujisem în oaste şi la curtea ta, însă cînd ai vrut să-mi iei feuda, m-am hotărît să o apăr, căci mai bine aş muri decît să o pierd".

Din ce perioadă a istoriei statului francez face parte această scrisoare ? Prezentaţi argumente la răspunsul vostru.

Problema nr. 8. În 1492, Ioana d'Arc a fost luată prizonieră de burgunzi şi vîndută englezilor, însă regele Franţei Carol VII nu a răscumpărat-o din prizonierat deşi îi datora coroana şi eliberarea de sub jugul duşmanilor a unei părţi importante din ţară. El putea ca în schimbul Ioanei să dea generali englezi care fuseseră luaţi prizonieri. De asemenea, tezaurul regal nu era gol în acea vreme. Poporul francez nu şi-ar fi cruţat banii pentru răscumpărarea eroinei sale. Pentru ce n-a vrut regele să o salveze pe Ioana ?

Problema nr. 9. Cîţiva ani înainte de răscoala lui Wat Tyler, feudalii se plîngeau regelui că ţăranii nu ascultă de supraveghetorii de pe moşii, refuză să-şi îndeplinească îndatoririle, nu recoltează cum se cuvine grînele de pe ogoare, iar unii dintre ei îi ameninţă pe supraveghetori cu moartea. Sate întregi strîng bani pentru darea colectivă în judecată a seniorilor lor. Feudalii îşi exprimau îngrijorarea că aceste mişcări vor duce la dezlănţuirea unui război civil în ţară şi-l rugau pe rege să ia măsurile necesare.

1. Determinaţi, pe baza acestei reclamaţii, dacă se produseseră revolte ţărăneşti.

2. Răscoala condusă de Wat Tyler a survenit pe neaşteptate ?

Problema nr. 10. După cum se ştie, clerul apăra interesele feudalilor. Însă în Anglia secolului al XIV-lea exista următoarea lege : „nici un iobag sau iobagă nu au voie să-şi trimită copiii la şcoală sau în vreun alt fel să-i instruiască pentru a deveni clerici".

Care sînt, după părerea voastră, cauzele unei asemenea legi ?

Problema nr. 11. Poeţii englezi, care exprimau interesele feudalilor, scriau adesea în limbile latină şi franceză pe care le cunoştea numai nobilimea, iar poeţii care aveau sentimente de afecţiune pentru popor, ca şi autorii de cîntece şi balade, scriau în engleză şi foarte simplu.

Ce anume a provocat diferenţa de limbă la poeţii aceluiaşi popor ?

Scanned with OKEN Scanner

Problema nr. 12. Se ştie că ţăranii englezi răsculaţi îi reţineau pe învăţători şi-i puneau să jure că niciodată nu-i vor învăţa pe copii să scrie, să citească şi să pătrundă tainele ştiinţei, iar pe grămăticii pe care-i recunoşteau după călimara de la brîu îi ucideau.

Cum pot fi explicate, după părerea voastră, aceste fapte ?

Gîndiţi-vă bine şi, dacă este greu să răspundeţi, citiţi pasajul următor dintr-un document al vremii : „Răsculaţii au ars conace şi, mai ales, acte — procese verbale ale judecăţilor, actele în care erau trecute prestaţiile, inventarele pămînturilor, pentru ca odată cu pierderea mărturiilor trecutului stăpînii lor să nu poată formula şi Eva torcea — unde era nobilul ?".

Răspundeţi acum la întrebarea pusă de problemă.

Problema nr. 13. Cu cîteva decenii înainte de răscoala lui Wat Tyler, un poet englez scria : „Poporul se află într-o asemenea stare de sărăcie încît el nu mai poate da nimic ; cred că dacă ar fi avut un conducător, poporul s-ar fi răsculat".

Pe ce bază a putut prevedea poetul evenimentele viitoare ?

Problema nr. 14. Ţăranii francezi, răsculîndu-se în 1358, duceau în fruntea detaşamentelor un steag cu emblema regală : crinul alb.

Ţăranii englezi aveau în timpul răscoalei lui Wat Tyler din 1381 parola „Pentru rege !", iar la întîlnirea cu regele, Wat Tyler i-a spus : „Fii liniştit şi bucuros, frate. Peste două săptămîni poporul te va lăuda şi mai mult decît acum şi vom fi buni prieteni".

Apreciaţi atitudinea faţă de rege a ţăranilor medievali răsculaţi. Este ea oare justă ?

Problema nr. 15. Un predicator englez, în ajunul răscoalei lui Wat Tyler, începea predica cu întrebarea : „Atunci cînd Adam ara şi Eva torcea — unde era nobilul ?"

Cum înţelegeţi această întrebare ?

Problema nr. 16. La însărcinarea ţăranilor răsculaţi, un cavaler căzut prizonier la ei s-a înfăţişat regelui, care se afla în castelul Tower, şi îi spuse : „Ţăranii nu vor să aibă alt rege decît pe tine şi nu intenţionează să-ţi facă nici cel mai mic rău. Întotdeauna te-au cinstit ca pe regele lor şi pe viitor se vor comporta la fel. Ei vor să te izbăvească de prieteni şi sfetnici vicleni".

În mod just îşi puseseră ţăranii speranţele în sprijinul regelui Angliei ?

Problema nr. 17. Un cronicar englez, ostil ţăranilor răsculaţi, scria că la devastarea castelelor „se putea vedea un lucru nemaiau-

Scanned with OKEN Scanner

zit în vremurile noastre. Gloata de țărani, aflată în fața grămezilor de lucruri prețioase, nu se încumeta să pună mîna pe ceva, în schimb dacă observa pe cineva încercînd să fure îl ducea la moarte fără judecată și fără cercetare, cu următoarele cuvinte: „Noi sîntem pentru dreptate și lege dreaptă, ci nu hoți sau jefuitori".

Ce lucru îl uimise pe cronicar și ce dovedește o asemenea comportare a țăranilor?

Problema nr. 18. După înăbușirea răscoalei lui Wat Tyler, mulți dintre cei ce luaseră parte la ea au fost judecați. După cum reiese din actele proceselor, aceștia erau acuzați că — după cucerirea unui castel sau a unei mănăstiri — distrugeau documentele, hotărîri ale justiției referitoare la pămînturi și la obligațiile țăranilor, precum și copiile acestor acte.

Care este cauza răscoalei în lumina acestor fapte?

Problema nr. 19. După zdrobirea răscoalei lui Wat Tyler, regele a adresat parlamentului următorul mesaj: „Vă este cunoscut că regele vostru,în timpul știutelor tulburări, a fost silit să acorde țăranilor libertate și drepturi. El nu poate face acest lucru în mod sincer, ci a făcut-o pentru curmarea agitației și învrăjbirii. De îndată ce s-a pus capăt agitației el a revenit asupra tuturor libertăților concedate ca nefiind legale. Însă regele voiește să știe dacă nu cumva socotiți aceste libertăți ca necesare". La această întrebare, clerul, feudalii și orășenii — membri ai parlamentului — au răspuns că regele revenise în mod just asupra libertăților și drepturilor acordate.

1. Ale cui interese erau apărate de parlament? Argumentați răspunsul vostru.

2. Era progresistă hotărîrea parlamentului?

Problema nr. 20. Jacqueria și răscoala lui Wat Tyler au fost reprimate cu cruzime. Au pierit mii de țărani. Cei rămași în viață s-au întors la stăpînii lor.

După răscoală însă, seniorii nu le-au mai pretins atît de des țăranilor să presteze munca fără plată, au înlocuit claca printr-o sumă de bani și curînd după aceea au început să-i elibereze. Cu 100—150 de ani mai tîrziu, numărul iobagilor era foarte mic.

Răscoalele țăranilor erau progresiste? În ce constă, după părerea voastră, caracterul lor progresist?

Scanned with OKEN Scanner

Lecția nr. 1. Diverse clase și categorii sociale din Germania (țărani, burghezi, seniori) înțelegeau Reforma în mod diferit. Aduceți-vă aminte de modul în care ei o înțelegeau și explicați cauzele unei asemenea diferențe.

Lecția nr. 2. Pentru ce mișcarea inițiată de Luther se numește Reformă ? Prin ce diferă țelurile lui de cele formulate de Thomas Müntzer ? Se poate spune că Thomas Müntzer tindea către reforme ? Pentru ce ?

Lecția nr. 3. Rostindu-se pentru desființarea asupririi, pentru lichidarea orînduirii feudale, Thomas Müntzer se referea mereu la voia lui Dumnezeu, la mărturii din Biblie. În contextul acelei epoci, aceasta era o manifestare a puterii sau a slăbiciunii sale ? De ce proceda el astfel ?

Problema nr. 1. În timpul asediului unuia din castele de către țărani, stăpînitorul acelui castel, un cavaler, s-a adresat țăranilor cu întrebarea : „Ce învinuiri îmi aduceți, dragii mei frați ? Ce rău v-am făcut eu ?". Din partea țăranilor i-a răspuns un fierar : „Nimic deosebit nu ai făcut decît ceea ce fac toți seniorii ; noi însă nu mai vrem să avem nici un fel de seniori" (din relatarea cavalerului însuși).

Se poate trage de aici concluzia că acțiunea și starea de spirit a țăranilor nu aveau un caracter local, ci erau un fenomen comun pentru întreaga Germanie ? Dovediți acest lucru.

Problema nr. 2. În unul din cele 12 articole prezentate de răsculați, aceștia sînt de acord să plătească dijma în grîne, dar refuză plata ei în vite, „deoarece Dumnezeu crease vitele fără taxe".

Pentru ce s-au referit într-un caz la Dumnezeu iar în celălalt nu ? Oare Dumnezeu, după părerea lor, declarase grînele ca fiind „cu taxă" ?

Problema nr. 3. Pe drapelul detașamentului condus de Müntzer era reprezentat un curcubeu. Înaintea uneia din bătălii a apărut un curcubeu ; Müntzer, privindu-l, a exclamat : „Vedeți, Dumnezeu ne trimite un semn ! Mergeți fără teamă la luptă !"

Interpretați această întîmplare.

Problema nr. 4. În tezaurul unuia din orașele cucerite (Weinsberg), țăranii găsiră o pungă conținînd o sumă mare și hotărîră să împartă acești bani între ei. Un dascăl de la o școală le spuse însă că erau bani strînși pentru copiii săraci. Țăranii restituiră imediat punga.

Scanned with OKEN Scanner

Amintiți-vă de problema în care era vorba despre țăranii englezi care nu admiteau furtul și jefuirea lucrurilor de preț.

Ce găsiți comun în aceste două fapte ?

Se poate trage o concluzie asupra moralității poporului răsculat ? Comparați cu jaful neînfrînat al nobililor victorioși.

Problema nr. 5. Într-o scrisoare a țăranilor răsculați adresată membrilor consiliului unuia din orașe (Leipheim), autorii scriau : „Nu-i susțineți pe vrăjmașii noștri ! Altfel, ne vom adresa locuitorilor voștri ca să afle și ei cum acționați voi împotriva voinței lor. Am auzit că toate acțiunile dușmănoase țăranilor le întreprindeți fără știrea oamenilor simpli din orașul vostru și împotriva voinței lor".

Pe baza acestei scrisori, ce concluzii se pot trage, cu suficientă precizie, asupra relațiilor dintre orășeni precum și a celor dintre orășeni și țărani ?

Problema nr. 6. Cum se poate explica, după părerea voastră, faptul că atît răsculații conduși de Wat Tyler cît și țăranii germani tindeau către împărțirea pămîntului în părți egale ? Ar fi reușit ei să obțină, pe această cale, o dată pentru totdeauna egalitatea și lichidarea asupririi ?

Problema nr. 7. Cunoașteți modul în care burghezia germană a trădat pe țăranii răsculați, folosindu-i mai întîi ca aliați în lupta împotriva principilor și a bisericii catolice.

Amintiți alte trădări asemănătoare ale celor bogați față de cauza mișcărilor populare din evul mediu.

Problema nr. 8. După întinderea răscoalelor țărănești, Luther, care recursese mai înainte la violență împotriva bisericii catolice, a început să propage alte idei. El scria : „Creștinismul nu constă în împotrivirea față de nedreptate, ci în a-ți da viața și averea spre spoliere oricărui spoliator".

Determinați noțiunea de clasă în concepția sa.

Problema nr. 9. Știți că Luther scria la diverși principi despre țăranii răsculați : „Cînd îi prindeți, tăiați-i în bucăți, bateți-i și sugrumați-i în fața tuturor, sau în taină, așa cum ucizi un cîine turbat". Se știe, de asemenea, că șeful reformei din Geneva, Calvin, a ordonat să fie ars pe rug savantul naturalist Servet.

Ce găsiți comun între aceste fapte și cum îi caracterizați pe autorii lor, conducătorii reformei burgheze ? Motivați răspunsul vostru.

Scanned with OKEN Scanner

Problema nr. 1 (se rezolvă înainte de a se face expunerea). Jack din Newberry poseda o întreprindere despre care un contemporan din secolul al XVI-lea povesteşte următoarele: „Într-o casă spaţioasă se aflau două sute de războaie în bună stare şi rezistente care îi aparţineau lui Jack. La aceste războaie lucrau manual două sute de oameni, toţi înşiraţi pe un singur rînd, fiecare avînd în preajmă un băieţel care pregătea suveicile. Într-o încăpere alăturată lucrau o sută de femei, care pieptănau lîna. Într-altă sală, o sută de fete torceau fără încetare din zori pînă noaptea. Mai exista o secţie de scărmănat lîna unde 150 de copii sărmani trudeau din greu pentru mîncarea ce li se da peste zi şi un salariu de 4 bani pe zi. Într-un alt atelier lucrau laolaltă 50 de tineri şi 80 de muncitori maturi care stropeau stofa finită cu apă fierbinte. În sfîrşit, întreprinderea lui Jack mai poseda o vopsitorie cu 40 de muncitori şi o postăvărie cu 20 de lucrători".

Comparînd această întreprindere cu atelierul medieval, ce element nou observăm?

Problema nr. 2. În sec. al XIII-lea orăşenii constituiau în Anglia a zecea parte (10%) din populaţia ţării, iar în sec. al XVI-lea, a cincea parte (20%).

Ce dovedeşte, după părerea voastră, acest fapt? Explicaţi-l pe baza elementelor din istoria Angliei, pe care le cunoaşteţi.

Problema nr. 3. Jack din Newberry poseda o întreprindere în care munceau 200 de ţesători, 100 de muncitori pieptănători, 100 de torcătoare etc. În fiecare săptămînă el le plătea salarii infime.

Ce fel de întreprindere este aceasta?

Cărei clase îi aparţinea Jack din Newberry?

Problema nr. 4. Exportul de lînă şi postav.

Obiectul exportului	*anul 1350*	*anul 1550*
Lînă (în saci)	32 000	6 000
Postav (bucăţi)	5 000	12 000

Reflectaţi asupra datelor din acest tabel şi trageţi concluzii. Încercaţi să explicaţi reducerea exportului de lînă şi creşterea exportului de postav.

Scanned with OKEN Scanner

Problema nr. 5. Pentru executarea unui ac, în sec. XVI era necesar să se efectueze 92 de operaţii manuale. La una din întreprinderi, muncitorii trăgeau doar sîrma pentru executarea acelor ; alţii o tăiau, alţii ascuţeau vîrfurile, alţii ştanţau găurile acelor etc.

Despre ce tip de întreprindere este vorba ?

Tema „Cultura medievală. Epoca Renaşterii"

Problema nr. 1. În sec. XIII—XIV arhitectura de stil gotic care implica un înalt simţ artistic a luat o mare răspîndire. Pentru ce tocmai în acest timp a devenit posibilă construirea grandioaselor catedrale ?

Problema nr. 2. Comparaţi două portrete : 1. De pe mozaicul bizantin medieval „Împărăteasa Teodora şi curtenii" şi 2. „Gioconda" de Leonardo da Vinci.

De ce bogata orăşeancă Mona Lisa este reprezentată îmbrăcată în haine simple, fără podoabe preţioase ? Ce s-a străduit să exprime pictorul prin aceasta ?

Problema nr. 3. Marele pictor umanist Leonardo da Vinci a inventat un submarin, un tanc, un aparat de zburat, o paraşută ; aceste invenţii au fost notate însă de el sub formă cifrată şi ascunse contemporanilor. De ce, după părerea voastră, a procedat el astfel ?

R. M.

Scanned with OKEN Scanner

ALEXANDER, NEIL : *Digging trenches — for history's sake (Săparea tranşeelor — pentru istorie) — „I was there" history is brighter but it's harder for the teacher (Prezentată ca reportaj de la faţa locului, istoria devine mai frumoasă dar mai dificilă pentru profesor). — Reaching out to the reticent. Preparing for the future by re-living the past (Să întindem o mînă celor reticenţi. Să ne pregătim pentru viitor, retrăind trecutul).* În : The Scottish Educational Journal, Edinburgh, 1969, nr. 38, p. 991 ; nr. 39, p. 1017 ; nr. 40. p. 1046—1047.

P. II 1268

Introducerea în Scoţia a unei programe şcolare aşa-numite alternative (Alternative Syllabus) pentru predarea istoriei aduce, între altele, noutatea de a lăsa la latitudinea profesorului alegerea materiei de studiat. Un experiment practic pe linia acestei orientări este relatat într-o serie de trei articole de către Neil Alexander, profesor de istorie la Royal High School, Edinburgh, care a aplicat în acest scop metode puţin sau chiar de loc utilizate pînă în prezent.

La începutul anului, s-au propus elevilor şase teme pentru ca să-şi aleagă din ele trei perioade istorice (deci una pe trimestru), pe care să le studieze aprofundat. Iată cîteva dintre temele propuse : revoluţia americană, transformări în societatea scoţiană (1760—1820), Anglia în timpul primului război mondial. După cum se vede, fiecare temă acoperă o perioadă de timp redusă. În schimb, spre deosebire de metoda tradiţională — susţine autorul —, studierea aprofundată permite să se recreeze perioada în faţa copiilor, făcîndu-i să simtă şi să înţeleagă mai bine viaţa, gîndirea şi sensibilitatea oamenilor şi societăţii din epoca respectivă.

Scanned with OKEN Scanner

În acest sens, se tinde tot mai mult la înlocuirea manualului prin referirea la izvoare, prin cunoașterea nemijlocită a materialului literar și vizual referitor la perioada de studiat, ceea ce-i îndeamnă atît pe profesor cît și pe elevi să apeleze la documente, să citească mai mult, să reflecteze asupra epocii în discuție.

Astfel, la tema „Anglia în timpul primului război mondial", li se recomandă elevilor să citească fragmente din romanul *Pe frontul de Vest nimic nou* de E. M. Remarque, precum și din alți scriitori care au trăit și descris războiul, să vizioneze un film inspirat din acest eveniment, să stea de vorbă cu bunicii lor despre primul război mondial, să caute fotografii vechi, ziare și reviste din acea vreme. În sfîrșit — adaugă autorul — nu trebuie să se înlăture nici eventualitatea ca elevii să „recreeze trecutul" săpînd tranșee, tîrîndu-se prin noroaie... pentru a face apoi în clasă o compoziție despre primul război mondial.

Desigur, tratarea unei teme în acest mod nu se poate face cu metodele tradiționale de predare. Se impune revizuirea metodelor profesorului, abandonîndu-se predarea magistrală și încurajîndu-se elevii să acționeze, să descopere și să discute independent ; de asemenea, este necesară și revizuirea relațiilor profesor-elev, schimbarea programelor și a manualelor. Prima măsură în această direcție este împărțirea clasei în grupe de cîte patru sau maximum cinci elevi, după criterii de amiciție și nu după note sau aptitudini, căutîndu-se pe cît posibil să fie puși laolaltă elevi provenind din medii diferite. Formarea grupelor atrage după sine o reamenajare a clasei, în sensul că băncile se așază ca spițele de la roata unei biciclete, în centru aflîndu-se catedra. Acest aranjament este util atît elevilor cît și profesorului, creează relații profesor-elev mai bune, înlesnește elevilor să pună întrebări și profesorului să le controleze munca.

La începutul trimestrului, elevii primesc planurile de lucru individuale. Fiecare și-l transcrie în maculator și este obligat să-l realizeze întru totul de la notițe la schițe, de la tăieturi (din reviste) la desene etc. În ce privește însă adunarea materialului informativ pe baza căruia își realizează fiecare planul său individual, grupa acționează ca o echipă. În acest sens, fiecare grupă se împarte pe funcții : astfel, un membru al grupei devine bibliotecar și are dreptul să meargă la bibliotecă spre a căuta materialul informativ cel mai dificil ; un altul este arhivar și,

Scanned with OKEN Scanner

în această calitate, păstrează materiale, reviste vechi, ziare, fotografii, hărți etc ; al treilea este secretarul administrativ, avînd grijă de foarfece, lipici, creioane colorate, riglă etc ; în sfîrșit, există un responsabil al grupei care organizează și planifică munca pentru perioada de care răspunde. Funcțiile se schimbă cam la o săptămînă, astfel că, în cursul trimestrului, fiecare elev îndeplinește pe rînd toate funcțiile pe o perioadă egală.

În afara planurilor de lucru care sînt deosebite de la elev la elev, grupele primesc și cîte o temă specială pe care urmează să o realizeze în colectiv și care are de obicei forma unui proiect, a unui grafic de perete sau a unei benzi desenate. Astfel, pînă la sfîrșitul anului fiecare clasă a abordat istoria într-un chip complet nou — în bună parte individual — învățînd să acționeze, să descopere și să discute din proprie inițiativă.

În lumina unei experiențe de un an, autorul constată că elevii din prima clasă în care se studiază istoria se acomodează foarte repede cu materialul extras de la izvoare, mai ales atunci cînd acest material este bine ales. Se recomandă chiar ca profesorul să prezinte materialele originare, cu propriile lui cuvinte. Însuși faptul că le vorbește elevilor despre izvoarele primare sau secundare este util, fiindcă îi ajută să înțeleagă termenii și îi obișnuiește cu citirea lor.

Bune rezultate a dat citirea în clasă a unui asemenea document, formularea de întrebări ajutătoare de către profesor și interpretarea documentului de către elevi cu sprijinul profesorului.

Metoda interpretării a fost folosită alternativ cu compoziția prin care i se propunea elevului să trateze o temă din planul de lucru ca și cum ar fi fost la fața locului cînd s-a produs evenimentul istoric sau ar fi trăit el însuși perioada istorică pe care urma s-o relateze.

Iată un exemplu ilustrativ :

Formularea temei : „Închipuiește-ți că ești redactorul unui ziar sau reporter la televiziune și, în ajunul bătăliei de la Hastings, ai primit sarcina să iei interviuri lui Wilhelm, ducele Normandiei, și lui Harold Godwin".

Extras din compoziția unui elev dintr-o clasă corespunzătoare clasei a VI-a de la noi :

„Reporterul : Cum credeți că veți putea obține sprijin pentru expediția militară pe care o întreprindeți ?

Scanned with OKEN Scanner

Wilhelm: Pentru a obține sprijin este necesar ca războiul pe care îl duc împotriva lui Harold să-l prezint mai mult ca o cruciadă decît ca un conflict între el și mine. Trebuie să ascund agresiunea nerușinată sub masca unui război sfînt. Pretențiile mele la tronul Angliei trebuie să apară ca legitime.

Reporterul: Pe ce elemente vă bizuiți ca să reușiți?

Wilhelm: Trebuie să-l pun pe Harold într-o poziție nejustă pentru ca, după ce-l voi fi învins și ucis, Witanul să mă aleagă rege, neavînd încotro. În al doilea rînd, trebuie să obțin sprijinul Papei și al întregii creștinătăți. În al treilea rînd, trebuie să asigur securitatea ducatului meu cît timp mă voi afla plecat".

Este clar de la bun început — comentează autorul — că acest elev, în vîrstă de 12 ani, simte și înțelege atmosfera „interviului cu Wilhelm Cuceritorul".

Iată încă un exemplu ilustrativ:

„Tema: Adresează o scrisoare ziarului local asupra condițiilor groaznice existente în minele de cărbuni la începuturile revoluției industriale; dă fapte și comentează condițiile de muncă".

Se dă mai jos un pasaj din compoziția sub formă de scrisoare a unui elev de 14 ani:

„Biserica metodistă din Newtown
2 iunie 1840

Domnule,

Profit de noul tarif poștal de un penny ca să vă trimit o scrisoare în termeni răspicați, pentru a protesta împotriva condițiilor de muncă îngrozitoare ale copiilor de la minele de cărbuni din localitate.

Proprietarul minei, un oarecare domn Griffin, mi-a comunicat că aceasta are o adîncime relativ mică. În realitate, ea este destul de adîncă, avînd un mare număr de galerii prin care cărbunii sînt transportați în vagoane mari, trase mai ales de femei și de copii în vîrstă de 10—12 ani. Acești nenorociți trebuie să tragă greutățile fiind legați de mijloc cu un lanț și tîrîndu-se pe mîini și pe genunchi. Am făcut un desen ilustrînd felul în care se lucrează aici, pentru ca să vă puteți face o idee...

Cu stimă,
Reverend Swithin"

Elevul a prins atmosfera vremii și a adăugat în scrisoarea lui numeroase date statistice; el îmbină sensibilitatea cu faptul istoric și se vede bine că această îndeletnicire îi place.

La început, aceste compuneri se efectuează în cursul orelor de clasă, elevul avînd la dispoziție cărțile și toate materialele ne-

Scanned with OKEN Scanner

cesare. Spre sfîrşitul trimestrului, elevii sînt în măsură să le efectueze recurgînd puţin sau chiar deloc la cărţi.

Elevii din clasele mari ajung să lucreze independent: ei ştiu să utilizeze biblioteca, să-şi procure materialul faptic, să ia notiţe, să adune informaţii, să consulte literatura de referinţă spre a compara părerile, să citească documente de la sursă şi, într-o oarecare măsură, să le asimileze.

Aplicarea acestor metode impune profesorului o serie de activităţi în plus şi, în primul rînd, căutarea materialului, pregătirea şi reproducerea lui. De adăugat că şi atmosfera clasei devine, în unele momente, zgomotoasă. Cînd se pregătea studiul bătăliei de la Hastings, bunăoară, clasa se transformase într-un atelier de armament medieval.

Experienţa unui an a mai arătat că se pot crea discrepanţe între grupe, unele avînd tendinţa să o ia mult înaintea celorlalte, iar altele să bată pasul pe loc. Dar aceste neajunsuri pot fi depăşite, iar, pe de altă parte, avantajele metodei sînt substanţiale. În sprijinul acestei păreri, autorul aduce următoarele argumente: în clasă domneşte o atmosferă de prietenie şi de destindere, foarte prielnică pentru predarea istoriei. Profesorul poate da un ajutor mai mare elevilor care rămîn în urmă, se poate ocupa direct de cei timizi, de cei mai rezervaţi, de cei care adeseori sînt trecuţi cu vederea. În aceste condiţii, se creează un simţămînt major de caramaderie în clasă şi un spirit de colaborare şi întrajutorare. Starea de spirit a clasei este o stare de bună dispoziţie şi de poftă pentru învăţătură.

Enumerînd rezultatele pozitive ale experimentului, autorul nu trece cu vederea criticile esenţiale aduse metodei.

Argumentul principal care se opune acestei metode de „studiere în adîncime" a temelor este apariţia de lacune în cunoştinţele istorice ale elevului. Iar metoda nu dă nici o soluţie pentru remedierea marilor lacune pe care le determină predarea istoriei pe mici fragmente.

Compoziţiile pe care trebuie să le facă elevii apelînd întrutotul la imaginaţia lor nu au contingenţe cu istoria, ci ţin mai curînd de studiul limbii materne. Iar acest amestec de istorie şi de limbă maternă dă în cele din urmă o formulă hibridă, care se răsfrînge negativ asupra studiilor umanistice. Excluderea temelor din istoria îndepărtată şi din preistorie nu este compatibilă cu studierea serioasă, coerentă a istoriei.

Scanned with OKEN Scanner

În sfîrșit, din punct de vedere practic, metoda pune prea multe probleme tehnico-organizatorice care sînt greu de rezolvat, iar uneori par aproape insolubile.

E. R.

Scanned with OKEN Scanner

RUZICKOVA, JARMILA : *Nad maturitním zkouskami z dejepisu (Istoria la examenul de maturitate).* În Dejepis ve skole, Praha, 1969—70, nr. 6, p. 90—91.

P. I 2359

În cadrul dezbaterii privind modernizarea examenului de maturitate în Cehoslovacia, autoarea tratează cîteva probleme în legătură cu istoria care, în această țară, este obiect obligatoriu la examenul de maturitate al secției umaniste (și facultativ la secția științele naturii).

Autoarea își propune să răspundă la principalele probleme puse de tema abordată și anume : examenul de maturitate la istorie trebuie să se dea atît oral cît și scris ? Materia de studiu va cuprinde istoria națională sau istoria universală ? Candidatului i se vor propune subiecte largi sau restrînse ? Ce urmărește să verifice acest examen — cunoștințele sau capacitatea de analiză istorică sau și una și alta ? Cum trebuie să se facă aprecierea și notarea la examen ?

Răspunsurile la aceste întrebări sînt dependente de concepția pe care o avem asupra învățămîntului istoriei, a conținutului său, a selecționării și organizării materiei de predat, a țelurilor instructiv-educative.

În realitate, constată autoarea, de cele mai multe ori elevului nu i se cere la acest examen decît să reproducă conținutul manualului și numai rareori este solicitată capacitatea sa de gîndire. În asemenea condiții este dificil de stabilit cum trebuie să răspundă elevul la subiecte cum ar fi, bunăoară, „Decăderea feudalismului" sau „Ocuparea Cehoslovaciei de către naziști". Cînd este vorba de subiecte cu o sferă atît de largă se poate răspunde fie foarte amănunțit, fie printr-o simplă enumerare de date și

evenimente. Pînă în prezent, caracteristică examenului de maturitate, se spune în articol, este exigența modestă față de elevi, cărora nu li se cer decît cunoștințe factologice. Conceput astfel, examenul de maturitate este prea puțin semnificativ pentru elev și nu poate demonstra capacitatea și posibilitățile viitorului student. De asemenea, acest mod de a concepe și conduce examenul nu satisface nici cerințele sociale cărora absolventul școlii medii este chemat să le răspundă.

Dat fiind că examenul de maturitate este, într-o anumită măsură, o imagine a rezultatelor procesului instructiv-educativ din școala medie, autoarea opinează că este necesar să se reconsidere principiile și scopul predării istoriei.

Astfel, conținutul orelor de istorie și sarcinile examenului de maturitate urmează să aibă la bază cerințele dezvoltării sociale actuale și de perspectivă. De aceea, predarea istoriei va trebui să apeleze mai ales la gîndirea creatoare, să faciliteze înțelegerea raportului dialectic dintre condițiile obiective și acțiunile subiective ale oamenilor, să înlesnească acumularea în continuare a unor noi cunoștințe și folosirea lor prin legarea cu experiența de viață și cu practica, să dea posibilitatea unei priviri de ansamblu asupra activității societății umane în toată complexitatea ei, precum și a înțelegerii omului în toată complexitatea condiționărilor sale, să ajute la formarea concepției științifice asupra proceselor din natură și societate, să formeze atitudinea morală și estetică.

În această lumină, examenul de maturitate trebuie să fie o parte organică a învățămîntului istoriei și deci să cuprindă materia tuturor claselor școlii de cultură generală. Dacă predarea istoriei trebuie să contribuie la dezvoltarea capacității de gîndire, apare clar că examenul de maturitate trebuie să devină un bun prilej de demonstrare a acestei capacități.

La stabilirea întrebărilor pentru examenul de maturitate este necesar să se țină seama de mai mulți factori. În timpul de pregătire de un sfert de oră, elevul trebuie să se concentreze asupra rezolvării problemei care constituie centrul de greutate al examenului. Performanțele elevului trebuie apreciate cu cea mai mare precizie și obiectivitate posibilă. Este necesar ca întrebarea să se împartă în cîteva părți după dificultate, fiecare din acestea urmînd să fie notată cu un anumit număr de puncte. Astfel, nota finală se va calcula pe baza punctelor obținute la fiecare parte și va fi cît mai echitabilă.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă întrebarea presupune, de exemplu, că răspunsul elevului poate conține maximum 5 aspecte, se acordă pentru această întrebare 5 puncte. O altă condiție se referă la conținutul întrebării : aceasta trebuie să corespundă nivelului de cunoștințe și capacității de gîndire a unui absolvent al liceului. În timpul pregătirii, elevul are la îndemînă material intuitiv, culegeri de documente și enciclopedii.

Pe baza acestor elemente, autoarea dă următoarele exemple de întrebări pentru examenul de maturitate :

ÎNTREBAREA I. *Partea A :* Statul Marii Moravii.

(4 puncte) 1. Pe baza surselor istorice din perioada Marii Moravii expuneți dezvoltarea producției meșteșugărești și a culturii materiale a acestui stat.

(3 puncte). 2. Apreciați importanța politică și culturală a acestui stat.

(6 puncte) 3. Ce probleme se leagă de existența Marii Moravii ; indicați rezolvarea lor.

(7 puncte) *Partea B :* Perioada 1960—68. Evoluția internă și internațională. Faceți o scurtă caracterizare, stabiliți raporturile care vi se par mai importante.

ÎNTREBAREA A II-A. *Partea A :* Evoluția preistorică a omenirii.

(3 puncte) 1. Faceți o prezentare generală a evoluției preistorice a omenirii. (Folosiți materialele ajutătoare necesare — atlas, diverse obiecte, etc.).

(3 puncte) 2. Descrieți cultura preistorică de pe teritoriul actual al Cehoslovaciei pînă la stabilirea slavilor. Schițați o hartă a așezărilor și culturilor preistorice.

(2 puncte) 3. Enumerați în ordine cronologică (după perioada apariției) culturile prezentate și explicați treptele de evoluție pe care le reprezintă.

Scanned with OKEN Scanner

(2 puncte) 4. Ce importanţă au avut celţii în dezvoltarea Europei ?

Partea B : Periodizarea istoriei universale.

(5 puncte) 1. Din ce punct de vedere se poate prezenta evoluţia omenirii (cu exemple) ? Exemplificaţi evoluţia neuniformă a lumii !

(5 puncte) 2. Cum se integrează dezvoltarea Cehoslovaciei în istoria mondială ?

Fiecare parte a întrebării este apreciată cu un anumit număr de puncte în raport cu dificultatea prezentată. La întrebarea I partea „A" se poate ajunge în total la 4 + 3 + 6 = 13 puncte, la partea „B" — la 7 puncte.

La întrebarea I cît şi la a II-a se pot obţine în total 20 de puncte. În raport cu punctele s-a stabilit o scară de clasificare :

18 — 20 puncte = 1[1]
16 — 18 „ = 2
14 — 16 „ = 3
12 — 14 „ = 4

Elevul care intenţionează să urmeze învăţămîntul superior trebuie să indice şi bibliografia de la fiecare punct pe care l-a dezvoltat.

În încheiere autoarea face următoarele recomandări : să se introducă proba scrisă la acest examen şi să se creeze posibilitatea ca elevul să-şi demonstreze interesul pentru istorie. Nota să se dea ţinîndu-se seama şi de o caracterizare a muncii elevului în ultimele clase, pentru ca rezultatul examenului să nu fie legat exclusiv de răspunsul la o întrebare trasă la sorţi. În sfîrşit, elevul să aibă la îndemînă materialul ajutător (hărţi, atlase etc.) şi să dispună de timp suficient pentru pregătirea subiectului.

F. G.

1. În sistemul de notare aplicat în R. S. Cehoslovacă „1" este nota maximă (*N. Red.*).

Scanned with OKEN Scanner

SURKOV, I. V.: *Ob ispolzovanii nekotorîh priiomov programmirovannogo obuceniia na urokah istorii.* (*Despre utilizarea unor procedee de instruire programată la lecţiile de istorie*). În: Programmirovannoe obucenie v srednei şkole, Saratov, Izd-vo Saratovskogo universiteta, 1969, p. 33—45.

II 47311

Experienţa încă redusă a folosirii procedeelor instruirii programate în predarea istoriei nu permite deocamdată nici o concluzie cu privire la eficacitatea lor relativă. Autorul îşi propune să treacă în revistă procedeele aplicate pînă în prezent şi rezultatele obţinute.

Se ştie că în cadrul procesului de învăţămînt din S.U.A., instruirea programată se prezintă astfel: materialul este împărţit în fragmente mici; fiecare fragment este urmat de probleme sau exerciţii corespunzătoare; se efectuează un control imediat al rezolvării acestor probleme, pe baza conexiunilor inverse interioare şi exterioare.

Cele mai cunoscute sînt programele de instruire liniare şi ramificate. Primul sistem îl obligă pe elev fie să construiască un răspuns, fie să-l aleagă pe cel corect din mai multe alternative, corectitudinea acestui răspuns fiind confirmată sau infirmată. Al doilea sistem bazat exclusiv pe selecţie îl determină pe elev ca, în cazul unui răspuns incorect, să se înapoieze la acele probleme pe care nu şi le-a însuşit. Deşi înlesnesc asimilarea materialului, aceste sisteme au, în general, neajunsul că nu contribuie la formarea proceselor de gîndire. În U.R.S.S., una din căile considerate utile pentru remedierea acestui inconvenient este elaborarea şi însuşirea programelor algoritmice.

Principalele deosebiri care, după părerea autorului, există între învăţămîntul clasic şi cel programat sînt următoarele:

Scanned with OKEN Scanner

1. În învățămîntul tradițional, după expunerea fiecărui capitol al materiei urmează memorarea lui de către elev și doar apoi exercițiile bazate pe capitolul respectiv. În învățămîntul programat, stadiul de memorare se exclude, elevul asimilînd materialul chiar prin exersare.

2. Învățămîntul programat, spre deosebire de cel clasic, îi asigură elevului posibilitatea unui autocontrol imediat.

3. Învățămîntul programat îi permite profesorului să controleze mai bine și mai îndeaproape activitatea fiecărui elev în parte.

4. Programarea completează programa de învățămînt printr-o programă de instruire, astfel concepută încît elevii să-și însușească anumite priceperi și deprinderi.

În cadrul programării materialului de istorie apar multe probleme dificile. Numeroși cercetători consideră, de pildă, că materialul narativ, colorat, al istoriei social-politice, militare sau culturale nu trebuie fragmentat și întrerupt de întrebări. În schimb sînt susceptibile de programare chestiuni de istorie a economiei, a formei de stat, a grupărilor politice etc. ca și materialul legat de enumerarea datelor, numelor, titlurilor. După aprecierea unanimă, tipul preferabil de programare este cel liniar.

În U.R.S.S. au fost aplicate pînă în prezent diferite forme de programare ca: anexe programate la manual, fișe programate, caiete pretipărite, fișe perforate etc.

În general, cercetătorii sovietici au ajuns la concluzia că, la lecțiile de istorie, metodele programate trebuie combinate cu cele clasice. De pildă cercetătoarea N. M. Draițel recomandă folosirea unor fișe programate, alcătuite în felul următor: pe o parte a fișei se află o temă de studiu, ca de exemplu: 1) să se citească paragraful 49, pag. 187; 2) să se scoată în evidență ramurile economice unde se utiliza munca sclavilor; 3) să se repete aceste raționamente în gînd; 4) să se completeze partea stîngă a tabloului. Schema tabloului este alăturată. Răspunsurile corecte se află pe cealaltă parte a fișei.

Un alt cercetător, L. P. Doblaev, propune un dispozitiv de instruire programată prin metoda răspunsului construit. Dispozitivul reprezintă o planșă de 46 x 38 cm, despărțită longitudinal printr-o stinghie. În stînga se introduce textul de studiat (doza de informație), întrebările și răspunsurile întocmite de profesor. Fiecare pereche de întrebări și răspunsuri este acoperită de o placă mobilă pe orizontală. În dreapta, se așază o foaie de hîrtie liniată

Scanned with OKEN Scanner

în fîşii corespunzătoare fiecărei perechi întrebare-răspuns din stînga. Elevul citeşte informaţia şi tema din prima fîşie din stînga şi notează răspunsul în dreapta, cu o fîşie mai jos ; deplasînd apoi spre dreapta placa de la al doilea nivel, elevul îşi acoperă răspunsul dat şi descoperă a doua „fereastră" unde este notat răspunsul corect şi întrebarea următoare.

Alături de metoda răspunsului construit, autorii o consideră la fel de recomandabilă şi pe cea selectivă. De exemplu, în manualul de istorie pentru clasa a VI-a la capitolul „Dezvoltarea comerţului" (în evul mediu) se indică o serie de dificultăţi care frînau dezvoltarea relaţiilor comerciale : 1) atacurile tîlharilor şi ale piraţilor ; 2) numeroase vămi percepute pe domeniile feudalilor ; 3) starea proastă a drumurilor. În scopul unei mai bune fixări a materialului, li se va cere elevilor, să selecteze din cele trei aspecte o cauză principală.

Uneori, profesorul îi poate solicita elevului un răspuns de tipul afirmaţiei ipotetice, cînd acesta trebuie să dea unui fenomen o explicaţie prezumtivă. De pildă, studiind revoluţia rusă din 1905—1907 elevii pot răspunde la următoarea întrebare : Ce rol ar fi putut juca burghezia rusă în epoca primei revoluţii ? Un rol similar cu cel al burgheziei franceze de la sfîrşitul secolului XVIII sau cu cel al burgheziei germane din 1848—1849 ?

Unul dintre scopurile programării poate fi formarea capacităţii şi a dorinţei de a analiza textele manualelor de istorie, adică de a descoperi legăturile cauză-efect, de a aprecia evenimentele. De exemplu M. I. Zabolotnev, după o discuţie asupra războaielor dintre state, le propunea elevilor să alcătuiască pe fişe următoarea schemă :

1. Cauzele războiului : a) ce obiective urmăreau clasele dominante înaintea războiului ; b) bazele economice ale acestor obiective.
2. Caracterul războiului (drept, nedrept).
3. Începutul, desfăşurarea şi sfîrşitul războiului.
4. Însemnătatea războiului în dezvoltarea ulterioară a ţărilor beligerante.

Apariţia în textul analizat a unor chestiuni care n-au fost reflectate de schemă îl incită pe elev la formularea unei întrebări şi creează astfel o situaţie problematică, de căutare.

Încercarea elevului de a rezolva sarcinile logice cerute de schemă reprezintă un proces de meditaţie, de legătură interioară directă, care la rîndul ei se asociază cu legătura interioară inversă

Scanned with OKEN Scanner

(autocontrolul elevului). Este necesar, în primul rînd, să se stabilească condiţiile de formare a legăturilor interioare directe şi indirecte şi, în al doilea rînd, să se educe la elevi o trebuinţă lăuntrică de formare a acestor legături.

N. Rt.

Scanned with OKEN Scanner

SOMMERVILLE, DAVID F.: *Living in the past, but in the latest method...* (*Trăirea în trecut..., dar după ultima metodă*). În: The Scottish Educational Journal, Edinburgh, 1971, nr. 27, p. 544—545.

P. II 1268

Un comitet de profesori de istorie din Scoţia a studiat, în cursul anului 1970, posibilităţile de a se utiliza mai mult izvoarele şi materialele originare în predarea disciplinei lor; în acest scop s-a întocmit un corp de documente care să fie folosite la lecţiile de istorie. Membru al acestui comitet, autorul relatează experienţa şi rezultatele studiului întreprins, care s-a bazat pe următoarele idei: 1) astăzi, utilizarea sporită a documentului istoric în şcoală este de dorit; 2) ea urmăreşte să-l apropie pe elev de modul de abordare şi de metodele folosite de istoric; 3) ea poate fi aplicată cu succes şi unor copii fără o deosebită curiozitate intelectuală.

Condiţiile existente în şcolile din Scoţia[1] sînt îndeosebi prielnice pentru o utilizare sporită a izvoarelor. Bunele rezultate depind în primul rînd şi în cel mai înalt grad — subliniază autorul — de capacitatea documentelor de a stîrni interesul întregii clase, şi nu numai pe cel al copiilor mai înzestraţi şi posesori a mai multor cunoştinţe istorice.

A doua condiţie constă în alegerea unui subiect adecvat. În cazul relatat de autor s-a ales un moment din istoria Scoţiei: răscoalele iacobite (ale partizanilor dinastiei Stuarţilor) din 1715—1745 despre care era cert că se va găsi mult material documentar în bibliotecile publice precum şi în arhivele instituţiilor din Edinburgh. Bucurîndu-se de concursul celor în drept, comitetul a putut

1. A se vedea referatul de la p. 112 (*N. Red.*).

strînge copii şi fotocopii după 50 de documente adecvate. Acestea cuprindeau materialele cele mai diverse şi variate, ca : proclamaţii hanoveriene (ale partizanilor casei de Hanovra, familia domnitoare) şi iacobite, exemplare din gazeta vremii, *Edinburgh Mercury*, extrase din scrisori particulare, ordine adresate trupelor combatante, cîntece şi poeme iacobite, fotocopii după tipărituri şi portrete de contemporani care au participat la evenimente.

Fiecare material a fost cîntărit cu toată atenţia pentru a se vedea dacă este potrivit pentru elevii din clasele mici. Documentul odată selecţionat era montat pe un carton pe care se treceau şi o serie de întrebări prestabilite privind materialul şi semnificaţia lui.

Selecţia documentelor presupune existenţa unei biblioteci adecvate care, în cazul ales, conţinea cărţi ca romanul *Iacobiţii* al lui L. R. Stevenson, o lucrare de istorie ca *Rebeliunea din 1745* de Kesteven şi o mică publicaţie editată de un muzeu din Edinburgh, intitulată *Răscoala iacobită din 1715*. La acestea, autorul a mai adăugat cîte exemplare a putut obţine din lucrările de istorie *Culloden* (bătălia unde iacobiţii au fost zdrobiţi de armatele regale în 1746) de Prebble, *Bătăliile din 1745* de Tomasson, precum şi două lăzi cu cărţi oferite de Public Library Office conţinînd lucrări despre epoca respectivă şi literatură istorică pentru tineret.

Experimentul a fost aplicat de autor la liceul unde predă, la clasele mici, timp de un trimestru. În acest scop, materialul documentar a fost scindat în opt secţiuni, fiecare referindu-se la un aspect deosebit al răscoalelor iacobite : evenimentele din 1688—89 ; anul 1715 ; bătălia de la Prestonpans şi intrarea în Edinburgh ; Culloden şi aşa mai departe. În consecinţă, autorul a împărţit clasa de 36 de elevi în opt grupe a cîte patru sau cinci copii, cu intenţia ca fiecare grupă să studieze fiecare serie de documente pe rînd şi să alcătuiască apoi un caiet de însemnări asupra subiectului. Secţia de artă a şcolii (care cuprinde, mai ales, desen industrial şi prezentare comercială) a dat o mînă de ajutor copiilor la aranjarea şi ilustrarea panourilor. Apoi, profesorul a pus bazele activităţii trimestriale în cadrul a trei sau patru lecţii în cursul cărora a vorbit şi a scris pe tablă despre perioada cuprinsă de documente. Înainte însă ca să-şi înceapă copiii activitatea, ei au trebuit să fie familiarizaţi cu unele metode şi tehnici. S-a prezentat în mare fiecare serie de documente şi s-au clasificat problemele pe care le ridicau ele. Apoi, profesorul a indicat biblio-

Scanned with OKEN Scanner

grafia şi a explicat ce conţinea în esenţă materialul ce urma să fie citit.

De asemenea, autorul a predat fiecărei grupe un plic mare în care să-şi ţină lucrările, iar după fiecare lecţie îi controla conţinutul ca să vadă ce progrese s-au mai făcut. În acest stadiu, cel mai bun stimulent este entuziasmul ; curînd profesorul a fost impresionat de faptul că începea să apară şi material strîns de copii în timpul lor liber şi nu arareori chiar pe cheltuiala lor : cărţi poştale cu portrete de la muzeul din Edinburgh, pliante şi hărţi de bătălii de la instituţii ca Scottish National Trust etc.

Impedimentul principal însă a fost lipsa de timp : de două ori cîte o jumătate de oră pe săptămînă într-un trimestru de 11 săptămîni au fost insuficiente. În acest sens, autorul ajunge la concluzia că este de preferat un proiect de lucru care să cuprindă întreaga clasă în locul celui implicînd împărţirea ei.

În concluzie, autorul consideră că experienţa a reprezentat un succes neîndoielnic. Timpul de pregătire şi de organizare nu este, după părerea sa, prea lung, în schimb foloasele trase de elevi sînt considerabile. Aducîndu-şi ei singuri materialul, deslușind semnificaţia documentelor, separînd elementele sigure de cele incerte, faptele de materialele de propagandă, ei sînt iniţiaţi fundamental în metoda istorică.

Desigur, exagerările sînt posibile şi pot da rezultate negative. A preda istoria înseamnă mai mult decît a-i pune pe elevi să stea toată ziua cu nasul în documente. Dar — conchide autorul — utilizate în cantităţi limitate şi bine selecţionate, izvoarele înzestrează în mod neîndoielnic clasa cu o înţelegere mai profundă a istoriei.

E. R.

FENDEL, BERND : *Die Pariser Kommune und ihre Lehren (Comuna din Paris și învățămintele ei).* În : Unterrichtshilfen. Geschichte 8 Klasse. Ausgearbeitet von Eberhard Trzcionka u.a., Berlin, Volk und Wissen, 1969, p. 126—141.

III 50. 823

Fiecare capitol din acest volum cuprinde un detaliat plan metodic destinat pregătirii unor lecții de istorie. În paginile care urmează se redau expunerile referitoare la Comuna din Paris. Deși sistematizat pentru a cuprinde mai multe ore, credem că materialul conține indicații și sugestii utile și pentru profesorii noștri care, conform programei, predau această temă la clasa a XI-a într-o singură lecție.

Tema 5 : Comuna din Paris și învățămintele ei

I. *Observații prealabile*

1. **Situarea și funcția temei**

Tema trebuie legată de cunoștințele și noțiunile elevului asupra misiunii clasei muncitoare și a problemei puterii, precum și de acelea privitoare la războiul franco-prusac din 1870—71 și cele două căi de unificare a Germaniei. Totodată se va face apel la cunoștințele și noțiunile pe care elevul le are deja despre statul burghez și statul socialist. Prin prezentarea emoțională și activă a cuceririi și apărării puterii politice de către comunarzi, se aduce o contribuție importantă la educarea socialistă a elevilor.

Scanned with OKEN Scanner

2. Punctele de tratat

5.1. Instaurarea puterii populare la Paris.
5.2. Comuna din Paris — stat al oamenilor muncii
5.3. Eroica luptă de apărare a Comunei.
5.4. Învățămintele și însemnătatea Comunei din Paris.

3. Obiectivele temei

Obiective cognitive : Locul pe care îl ocupă clasa muncitoare în capitalism (nu posedă mijloace de producție ; își vinde forța de muncă ; utilizează mijloacele de producție cele mai moderne, creează toate bogățiile, trăiește în sărăcie ; este lipsită de drepturi politice, este reprimată brutal ; nu are posibilitatea să-și dezvolte capacitatea și aptitudinile, este ținută departe de cultură ; este un dușman neîmpăcat al capitalismului).

Mod de gîndire și de lucru : Cel mai important (și în această direcție trebuie să-și concentreze atenția profesorul) este a-i înarma pe elevi cu capacitatea de a aprecia evenimentele și procesele istorice, de a judeca acțiunile politice și instituțiile sociale în lumina caracterului lor de clasă și de a aplica la prezent concluziile trase. Totodată trebuie să se dezvolte la elevi priceperea de a utiliza manualul, harta și graficele.

Aspecte educative : Se cuvine subliniată contribuția pe care o poate avea la educarea socialistă a elevilor prezentarea colorată emoțional a cuceririi și apărării puterii politice de către comunarzi, ca și portretizarea dușmanilor de clasă.

4. Mijloace auxiliare

Mijloace vizuale : Seria de diapozitive intitulată „Comuna din Paris".

Mijloace auditive : „Marseilleza" înregistrată pe bandă de magnetofon.

5. Literatură

Karl Marx : Războiul civil în Franța.
Emile Zola: Prăpădul[1].

1. Traducere de A. Tita, E.S.P.L.A., 1958, 612 p. *(N. Red.).*

Scanned with OKEN Scanner

II. *Plan defalcat al temei*

5.1. Instaurarea puterii populare la Paris

Orientarea de bază

SITUAREA ŞI FUNCŢIA OREI

Predarea va fi legată de cunoştinţele şi noţiunile elevului despre misiunea istorică a clasei muncitoare. Se va continua munca educativă pornind de la cunoştinţele asupra începuturilor mişcării muncitoreşti (1848—1871) însuşite de elevi în lecţiile anterioare şi scoţînd în relief legătura dintre clasa muncitoare şi patrie, dintre socialism şi patriotism.

OBIECTIVELE ŞI ORGANIZAREA OREI

Obiective cognitive: Ascuţirea continuă a contradicţiilor de clasă dintre burghezie şi proletariat în Franţa şi trădarea naţională a burgheziei au determinat prima revoluţie proletară din istoria lumii: instaurarea Comunei din Paris.

Mod de gîndire şi de lucru (Punctele principale): Se va compara şi se va aprecia atitudinea burgheziei şi a proletariatului din Franţa în martie 1871. Cunoştinţele şi noţiunile elevilor se vor completa pe baza expunerii profesorului, a intervenţiilor elevilor, cu ajutorul textului şi a hărţii din manual.

Principalele aspecte educative: Dispreţuire şi combatere a poziţiei trădătoare a claselor conducătoare care, pentru profiturile lor, au jertfit, fără nici un scrupul, propria naţiune. Mîndrie şi admiraţie pentru tradiţiile revoluţionare ale clasei muncitoare internaţionale, care a atins unul din momentele cele mai glorioase prin instaurarea şi apărarea Comunei din Paris.

Indicaţii didactice

ORGANIZAREA OREI DE PREDARE

Repetiţie	Se face legătura cu lecţia despre unificarea Germaniei.
Tranziţie	Profesorul subliniază că înfiinţarea Imperiului German este strîns legată de reprimarea sîngeroasă a Comunei din Paris.
Obiective	Franţa era ţara Revoluţiei burgheze de la 1789—1795, cînd sub loviturile puternice ale poporului a

Scanned with OKEN Scanner

fost răsturnată orînduirea feudală și s-a instaurat orînduirea capitalistă. Și în alte țări s-au produs revoluții burgheze: în Anglia în secolul al XVII-lea, în Germania și în alte țări din Europa în 1848—49. În orele ce urmează se va trata revoluția din 18 martie 1871 de la Paris și se va arăta că ea nu a fost o verigă în lanțul de revoluții burgheze, ci un moment fundamental diferit, primul de acest fel.

1. Trădarea națională a burgheziei franceze

Punerea problemei

Trebuie mai întîi să se clarifice care era situația specială a Franței la începutul anului 1871.

Predare
Capitularea de la Sedan și încheierea armistițiului

Se expun următoarele evenimente: Căderea lui Napoleon al III-lea și instaurarea Republicii; guvernul de „apărare națională", cererea de înarmare a maselor populare și opunerea burgheziei; manevrele guvernului pentru o capitulare rapidă; încheierea armistițiului; ocuparea parțială, de către trupele prusace, a întăriturilor Parisului.

Problematizare

Profesorul observă că prin aceasta s-a creat o situație specială și amintește de mobilizarea poporului francez de către burghezie, sub lozinca „Patria în pericol", în fața intervenției austro-prusace din 1792. Ce problemă ridică această comparație? (Pentru ce burghezia depune armele de data aceasta? De ce se teme ea?) În ce constă răspunsul la aceste întrebări?

Verificarea cunoștințelor

Analiza unei lucrări — făcute de un elev — despre situația muncitorilor în Franța.

Predare
Poziția clasei muncitoare față de apărarea națională

Profesorul subliniază că acum clasa muncitoare, pe care exploatarea burgheză o aruncase într-o adîncă mizerie, este cea care, lansînd lozinca „Patria în pericol", intră în masă în rîndurile Gărzii naționale pentru a lupta împotriva dușmanului națiunii. În continuare, profesorul vor-

Scanned with OKEN Scanner

beşte despre constituirea Adunării naţionale burgheze, formarea guvernului Thiers şi măsurile sale draconice împotriva populaţiei Parisului (pedeapsa cu moartea pentru revoluţionari, suprimarea a 6 ziare, introducerea ofiţerilor reacţionari în Garda naţională etc.).

2. Ziua de 18 martie 1871

Punerea problemei *Predare*	Ce a întreprins clasa muncitoare din Paris pentru a salva naţiunea şi, în acelaşi timp, pentru a-şi transforma radical condiţiile de viaţă?
Ziua de 18.3.1871 (expunere), *Recapitulare parţială*	De ce voia guvernul Thiers să dezarmeze poporul din Paris? Trebuie subliniată următoarea idee: Cum burghezia nu voia să apere Franţa, muncitorii au luat iniţiativa şi au pus mîna pe arme pentru a transforma Franţa dintr-o ţară a burgheziei într-o patrie a muncitorilor.

3. Proclamarea Comunei

Predare *Recapitulare generală*	Ce ţeluri urmărea poporul din Paris prin preluarea puterii? În ce constă unicitatea acestui eveniment în comparaţie cu întreaga istorie de pînă azi a omenirii?

5.2. Comuna din Paris — stat al oamenilor muncii

Orientarea de bază

SITUAREA ŞI FUNCŢIA OREI

Legat de cunoştinţele şi de noţiunile pe care le au elevii despre lupta de clasă şi misiunea istorică a clasei muncitoare, ei învaţă în această oră măsurile luate de Comuna din Paris şi caracterizarea acesteia ca stat al oamenilor muncii. Drept urmare, în centrul dezvoltării modului de gîndire şi de lucru se află formarea capacităţii de comparare şi de apreciere a evenimentelor şi fenomenelor istorice. Pe baza cunoştinţelor şi a noţiunilor pe care le au despre statul burghez, elevii pot să înţeleagă şi să aprecieze esenţa tipului de stat creat de proletariatul din Paris în comparaţie cu statul burghez. Din punct de vedere educativ, ora va

Scanned with OKEN Scanner

trebui să contribuie la formarea unei concepții asupra lumii în care statul proletar reprezintă cea mai înaltă formă de democrație. În același scop educativ se poate face legătura cu patria socialistă ca stat al oamenilor muncii.

OBIECTIVELE ȘI ORGANIZAREA OREI

Obiectivele cognitive : Măsurile luate de Comună corespundeau intereselor proletariatului și erau expresia noii puteri de stat proletare, care se deosebea fundamental de statul burghez.

Mod de gîndire și de lucru (Puncte principale) : Caracterul de clasă al statului va fi demonstrat prin analiza măsurilor pe care Comuna le-a luat și prin comparație cu măsurile statului burghez. Se vor alege o serie de asemenea acțiuni semnificative, în vederea întocmirii unei scheme.

Principalele aspecte educative : Se pornește de la concepția că noua putere de stat proletară este forma superioară a democrației și se arată că statul socialist de azi a preluat moștenirea comunarzilor.

INDICAȚII PRIVIND APROFUNDAREA NOȚIUNILOR

Se aprofundează noțiunile : Comuna din Paris, dictatura proletariatului și statul burghez.

Indicații didactice

ORGANIZAREA OREI DE PREDARE

Repetiție

Prin ce se deosebește Revoluția din 18 martie 1871 de la Paris de toate revoluțiile care au avut loc înaintea ei.

Obiective

Pentru prima dată în istorie, muncitorii au smuls puterea din mîna exploatatorilor și au încercat să instaureze în capitala țării propria lor putere politică. Vom vedea azi în ce constă deosebirea dintre statul creat de ei și statul de pînă atunci, precum și ce îi conferă o trăsătură caracteristică cu totul nouă.

Scanned with OKEN Scanner

1. Alegerea Consiliului Comunei și sarcinile lui

Predare
Vechiul aparat de stat burghez ca instrument al contrarevoluției (Expunere)

Funcționarii din aparatul de stat slujiseră în trecut clasele exploatatoare, iar după cucerirea puterii de către popor încercau pe toate căile să se opună noii guvernări. Vechii funcționari împiedicau aplicarea noilor legi, distrugeau planurile edilitare și de canalizare, tergiversau și sabotau acțiuni importante. Era limpede că vechiul aparat de stat devenise centrul contrarevoluției. Foștii primari organizau chiar demonstrații contrarevoluționare.

Punerea problemei

Demonstrați caracterul democratic al Consiliului Comunei.

Prezentare
Statul proletar
Recapitulare parțială

Va cuprinde întrebări ca: Din ce categorii sociale proveneau membrii Consiliului Comunei? În ce consta noutatea acestei guvernări, mai ales din punct de vedere al relațiilor cu alegătorii? Răspunsurile pot fi concretizate într-o *schemă* de felul celei de mai jos:

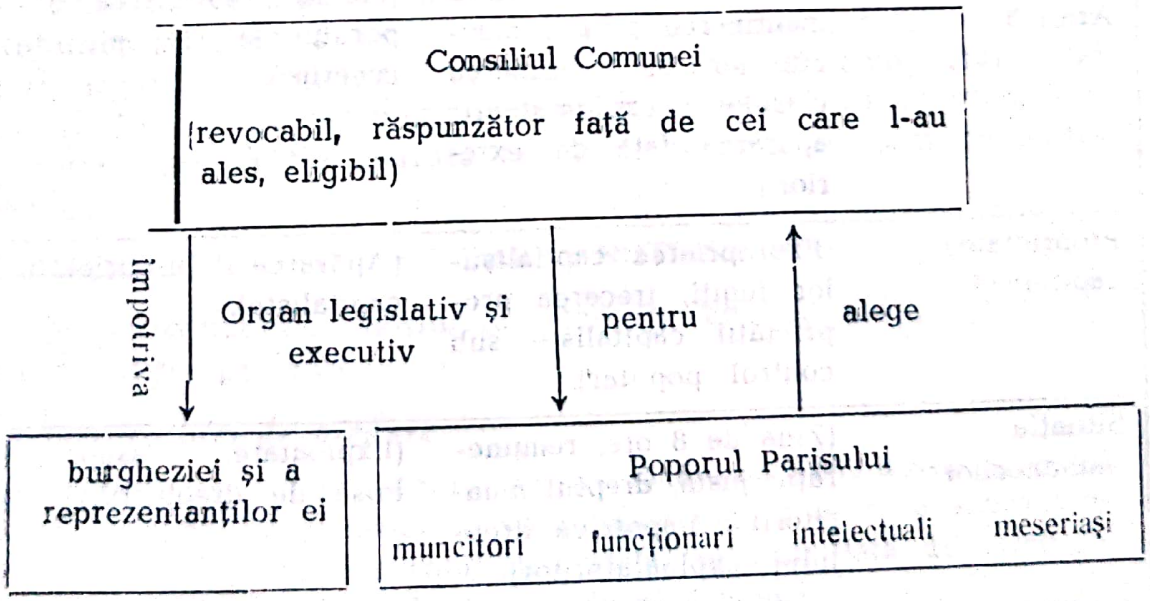

2. Modul de lucru al Consiliului Comunei și principalele măsuri luate

Prezentare și recapitulare parțială. Se va discuta despre categoriile sociale din care fac parte membrii organelor alese din oraș (sau comună). Ale cui interese reprezintă organele de stat dintr-o țară socialistă?

3. Comparație între Comuna din Paris și statul burghez.

Prezentare În cadrul acestei comparații se vor aprofunda noțiunile de „stat burghez" și „Comuna din Paris"; aceasta din urmă va fi folosită ca o pregătire pentru înțelegerea noțiunii de „dictatura proletariatului".

Temă pentru acasă Profesorul întocmește un tabel (ca cel de mai jos) cu măsurile întreprinse de Comună, în opoziție cu relațiile din statul burghez. (Între paranteze sînt trecute răspunsurile pe care trebuie să le dea elevii).

	Comuna din Paris	Statul burghez
Administrațle / funcționari	(Aleși de popor)	(Numiți)
Putere armată / Armată	(Garda națională pentru menținerea puterii muncitorilor și reprimarea claselor exploatatoare, apărarea față de exterior.)	(Pentru reprimarea poporului și războaie de cucerire).
Proprietatea capitalistă	(Exproprierea capitaliștilor fugiți, trecerea proprietății capitaliste sub control popular).	(Apărarea proprietății capitaliste).
Situația muncitorilor	(Ziua de 8 ore, remunerație justă, dreptul muncitorilor împotriva dreptului exploatatorilor).	(Exploatare, asuprire, lipsă de drepturi).

Scanned with OKEN Scanner

5.3. Eroica luptă de apărare a Comunei

Orientarea de bază

SITUAREA ŞI FUNCŢIA OREI

Legat de cunoştinţele şi noţiunile anterioare despre cuceririle revoluţionare ale clasei muncitoare şi ale oamenilor muncii din Paris, elevii îşi însuşesc acum cunoştinţe concrete despre raportul de forţe dintre revoluţie şi contrarevoluţie, precum şi despre situaţia internă a Comunei din Paris. Aceste cunoştinţe vor fi utilizate în ora următoare pentru a se descoperi cauzele adînci ale înfrîngerii şi consecinţele acesteia asupra luptei viitoare a clasei muncitoare în vederea dobîndirii puterii politice.

OBIECTIVELE ŞI ORGANIZAREA OREI

Obiective cognitive : Pe cînd burghezia franceză, sprijinită de statul militarist prusac, se înarmează pentru un atac militar împotriva Comunei, aceasta din urmă, încercuită de trupele inamice, era izolată de aliatul ei firesc, ţărănimea. În pofida luptei lor eroice, comunarzii nu au putut rezista superiorităţii armate a vrăjmaşului. Cu toate acestea, clasa muncitoare internaţională s-a mîndrit cu Comuna şi şi-a manifestat solidaritatea cu ea.

Mod de gîndire şi de lucru (Puncte principale) : Se pune în opoziţie atitudinea clasei muncitoare din Germania şi din toată lumea cu acţiunile statului lui Bismark.

Principalele aspecte educative : Educaţie în vederea solidarităţii internaţionale, a simpatiei şi a entuziasmului faţă de comunarzi, legată de concluzii pentru orientarea şi comportamentul propriu. Inculcarea convingerii privind necesitatea ca puterea clasei muncitoare să fie apărată armat împotriva atacului contrarevoluţiei.

INDICAŢII PRIVIND APROFUNDAREA NOŢIUNILOR

Se aprofundează noţiunile : teroare contrarevoluţionară, internaţionalism proletar.

Organizarea orei de predare

Repetiţie — Controlul lucrării făcute de elevi acasă. Cu acest prilej se va sublinia încă o dată ce aduce fundamental nou statul proletar faţă de toate tipurile de stat de pînă atunci.

Scanned with OKEN Scanner

Obiective — Încercarea de cea mai mare însemnătate a muncitorilor din Paris de a-şi instaura propria lor putere de stat revoluţionară stîrneşte şi azi admiraţia şi simpatia oamenilor cu concepţii înaintate. Şi printre contemporanii ei, Comuna a avut nenumăraţi prieteni entuziaşti. Cine erau aceştia? Totodată, ea a avut şi mulţi potrivnici înverşunaţi. Care erau duşmanii Comunei?

Actualizare — Se va arăta cine este azi duşmanul clasei muncitoare.

1. Situaţia militară a Comunei

Prezentare Situaţia militară — Clasa poate fi, eventual, împărţită în trei grupe pentru citirea şi analizarea unor documente ale comunei, inserate în manual.

2. Ofensiva contrarevoluţiei şi lupta eroică a comunarzilor

Informare: Atacul contrarevoluţiei

Punerea problemei — Cum s-a comportat poporul din Paris faţă de atacul contrarevoluţiei?

Predare: Lupta eroică a comunarzilor

Recapitulare parţială — Cum trebuie apreciată poziţia comunarzilor? Ce învăţăminte se pot trage şi astăzi din atacul contrarevoluţiei împotriva realizărilor revoluţiei?

3. Teroarea sălbatică a contrarevoluţiei

Prezentare: Teroarea contrarevoluţionară — În acest context va fi clarificată noţiunea de „teroare contrarevoluţionară".

4. Solidaritatea mişcării muncitoreşti internaţionale cu Comuna

Punerea problemei — În ce mod s-a manifestat solidaritatea faţă de Comună a clasei muncitoare internaţionale şi a conducătorilor ei, Marx şi Engels?

Scanned with OKEN Scanner

Activitate cu clasa Solidaritatea internațională cu Comuna

Elevii vor enunța o serie de forme de manifestare : 1. declarații de simpatie ; 2. sfaturi ; 3. participare efectivă la luptă ; 4. manifestații de solidaritate ; 5. relatări asupra măsurilor Comunei în presa muncitorească ; 6. ajutor pentru refugiați.

Lucrare pentru acasă

Se compară caracterul și măsurile Comunei din Paris cu pasaje importante din Manifestul Comunist[2].

5.4. Învățămintele și însemnătatea Comunei din Paris

Orientarea de bază

Situarea și funcția orei

Pe baza cunoștințelor de istorie a Comunei din Paris și pentru aplicarea celor știute despre misiunea istorică a clasei muncitoare, elevii vor desprinde cauzele care au determinat înfrîngerea muncitorilor din Paris și vor trage concluziile ce se impun clasei muncitoare în lupta ei pentru puterea politică. De aceea, la capitolul mod de gîndire și de lucru este esențial să se facă aprecieri asupra prezentului. În legătură cu operațiile logice se va utiliza metoda argumentării. Din punct de vedere educativ, elevii vor fi aduși să înțeleagă necesitatea cuceririi și întăririi puterii politice a clasei muncitoare și a desfășurării acestei lupte sub conducerea unui partid marxist drept condiție de bază pentru eliberarea lumii de exploatare și asuprire.

OBIECTIVELE ȘI ORGANIZAREA OREI

Obiective cognitive : Deși înfrîntă, lupta comunarzilor nu a fost inutilă. Comuna din Paris a înarmat clasa muncitoare internațională cu învățătura că misiunea ei istorică poate fi îndeplinită numai cînd este condusă de un partid marxist, cînd luptă în strînsă alianță cu celelalte categorii de oameni ai muncii, îndeosebi cu țărănimea muncitoare, cînd nimicește vechiul aparat de stat burghez și stabilește dominația politică a clasei muncitoare.

Mod de gîndire și de lucru (Puncte principale) : Din analiza și sinteza cunoștințelor despre Comună se desprind cauzele prin-

2. Sugerăm și Declarația-program a Internaționalei : Manifestul Constitutiv al Asociației Internaționale a Muncitorilor. *(N. Red.).*

Scanned with OKEN Scanner

cipale ale înfrîngerii ei, precum și necesitatea ducerii mai departe a luptei clasei muncitoare.

Principalele aspecte educative : Se va lega ideea rolului conducător al partidului clasei muncitoare în lupta pentru cucerirea puterii politice de necesitatea unei politici de alianță revoluționară. Se va adînci încrederea în politica partidului clasei muncitoare.

Indicații privind aprofundarea noțiunilor : Se vor aprofunda noțiunile misiunea istorică a clasei muncitoare, dictatura proletariatului.

Organizarea orei de predare

Introducere (predare)	Profesorul amintește elevilor întrebarea principală a temei (Comuna din Paris — o verigă în lanțul revoluțiilor burgheze sau ceva cu totul nou?) și solicită răspunsul. Comuna însă a fost covîrșită de superioritatea zdrobitoare a dușmanilor. La ce mai folosește atunci să se știe că, la timpul său, ea a reprezentat ceva nou în istoria omenirii? (Lupta comunarzilor nu a fost zadarnică; ea a oferit clasei muncitoare învățăminte importante).
Obiective	Cunoștințele dobîndite asupra Comunei trebuie să întregească și să consolideze învățămintele ei care își păstrează valabilitatea și pentru statul socialist contemporan.

1. Necesitatea unui partid marxist

Activitatea cu elevii Necesitatea unui partid marxist	
Actualizare și recapitulare parțială	Cum se reflectă aceste învățăminte în Constituția noastră socialistă?

2. Necesitatea unei politici de alianță revoluționară

Actualizare	Cum s-a rezolvat azi această problemă?

Scanned with OKEN Scanner

3. Necesitatea unui stat proletar

Punerea problemei

De ce a fost necesar ca, după nimicirea aparatului de stat burghez, proletariatul să-şi creeze un stat proletar?

Activitate cu elevii
Necesitatea unui stat proletar

Şi aci se revine la noţiunea de „dictatură a proletariatului". Urmează apoi întrebările: Cum şi-a apărat proletariatul din Paris puterea de stat? Care a fost reacţia burgheziei faţă de muncitorii din Paris după înfrîngerea Comunei? Ce concluzii se pot trage pentru lupta împotriva duşmanilor statului nostru?

Recapitulare generală

Ce învăţăminte se pot trage azi din studiul Comunei din Paris? Cum ajută învăţămintele Comunei la construirea socialismului?

E. R.

Scanned with OKEN Scanner

Mc NEILL, WILLIAM H. : *The historian and historical films. The present state of things and a look to the future* (*Istoricul și filmele istorice. Situația actuală și perspectivele ei*). În : The Journal of Higher Education, Columbus, 1968, nr. 7, p. 388—394.

P. II 2171

Convins de marea contribuție pe care filmul o poate aduce la o mai bună predare a istoriei, autorul — profesor la Universitatea din Chicago — analizează actuala situație a filmului didactic destinat acestei discipline în Statele Unite.

Făcînd parte dintr-o comisie de profesori și specialiști care au vizionat un mare număr de asemenea filme și constatînd că toate au serioase deficiențe, deși era vorba de pelicule selectate pentru valoarea lor superioară, autorul analizează cauzele pentru care un material didactic atît de important este în același timp atît de puțin corespunzător. În scopul acestei analize, deosebește trei categorii de filme istorice.

În primul rînd sînt reconstituirile istorice ale unor evenimente celebre. Cum industria filmului a exploatat din plin acest gen în scopuri mai mult sau mai puțin artistice, realizarea unor asemenea reconstituiri pentru uz didactic este — în condițiile unei competiții atît de inegale — sortită eșecului. Filmele didactice, făcute cu mijloace financiare precare și cu actori de mîna a doua, sînt de un nivel atît de scăzut încît comisia amintită a tras o concluzie categorică : reconstituirile istorice trebuie să fie lăsate pe seama sectorului comercial care a reușit pînă în prezent să creeze unele opere memorabile și încîntătoare, cu toate impreciziunile lor de detaliu.

Un gen mult mai important de film istoric pentru școli îl constituie montajele de fragmente din jurnalele de actualități, reunite pentru efectele lor dramatice și însoțite de un comentariu vorbit și de un fond muzical. Este limpede că acest gen reprezintă un domeniu cu largi posibilități. Din păcate — este de părere autorul —, realizările în acest domeniu sînt foarte nesatisfăcătoare. Problema esențială care se pune aici, și care reprezintă totodată problema-cheie a filmului didactic istoric, este colaborarea fructuoasă între operatorul și reporterul cinematografic, pe de o parte, și istoricul de profesie, pe de alta. Îndeobște, comentariul vorbit este superficial, ieftin, gazetăresc în sensul cel mai rău al cuvîntului. Cauzele acestui rezultat decepționant nu sînt greu de descifrat pentru istoric. Filmele erau concepute și turnate de oameni preocupați în cea mai mare măsură de secvențele vizuale, de contraste și impactul emoțional. Comentariului i se acorda un rol secundar, de simplu auxiliar menit să contribuie la obținerea tonului dorit.

Asemenea procedee duc la inerente și grave denaturări ale adevărului istoric. Adeseori, autorii filmului nu au posibilitatea să identifice locul și momentul filmării anumitor secvențe, ceea ce, de altfel, nici nu-i prea interesează, ei fiind preocupați numai de aspectul vizual și de valoarea artistică a secvențelor. Astfel, dacă se întîmplă ca filmul să redea o imagine mai clară și mai dramatică decît realitatea, ei o preferă, dînd-o drept realitate. Așa se întîmplă frecvent cu jurnalele de actualități din al doilea război mondial, în care de multe ori nu se mai știe ce este realitate și ce este montaj.

Acestei tratări neglijente a surselor i se opune sentimentul istoric — spune autorul —, deoarece, după cum se știe, istoricului nu-i place să admită că ficțiunea poate fi, uneori, mai reală decît faptele. Pe de altă parte, cineaștii vădesc antipatie pentru istoricul care vrea să verifice fiecare centimetru de peliculă înainte de a-l aproba.

Interpretarea denaturată a istoriei se datorește — după opinia autorului — și metodei utilizate, conform căreia mai întîi se procedează la montaj și apoi se elaborează comentariul. Autorul are convingerea că această relație trebuie inversată spre a se putea realiza filme istorice bune pentru uzul școlilor.

A treia categorie de filme, care încearcă să pătrundă mai adînc în timp decît actualitățile cinematografice, o formează cele la care

Scanned with OKEN Scanner

s-a utilizat „camera de luat vederi" pentru a se prezenta diverse dovezi vizuale ale unor vremuri trecute. Unele filme din această categorie utilizează tehnici interesante și pline de fantezie. Combinînd peisaje cu hărți și desene animate făcute special pentru film, adăugînd și unele materiale cum ar fi reproduceri ale anumitor opere de artă ale epocii, s-au realizat cîteva filme valoroase și demne de ținut minte. În acest sens, autorul dă ca exemple filmele : *Epoca bizonilor*, care a apelat la picturile lui Frederic Remington, și *America lui Mark Twain*, care a reînviat ambarcațiunile cu palete de pe Mississippi plimbînd aparatul de filmat peste vechi stampe în așa fel încît să dea iluzia mișcării.

Deficiența acestor filme și a altora asemănătoare constă în absența unui conținut istoric serios. Ele nu sînt decît ceea ce americanii numesc „travelogues"[1], admirabile din punctul de vedere al picturalității imaginilor și al ingeniozității tehnicilor utilizate, dar lipsite de valoare istorică. În general, aceste filme conțin din belșug erori de cronologie, de geografie etc., erori provenite din dorința realizatorilor de a obține contraste sau juxtapuneri vizuale cît mai izbitoare.

Fiecare dintre aceste genuri de filme istorice a fost conceput ca un material ajutător care s-a adaptat la condițiile existente în școală. Organizarea claselor, deprinderile și practicile profesorilor și ale elevilor au atribuit filmului acest rol marginal. Nu încape îndoială însă că la orele de istorie filmul poate ocupa un loc mult mai central, asumîndu-și funcția tradițional rezervată manualelor. Într-adevăr — susține autorul —, filmul poate să îndeplinească sarcina principală de transmitere a informațiilor, înzestrîndu-i pe elevi cu simțul succesiunii istorice. Și o poate face cu atît mai eficient, cu cît stîrnește o gamă mult mai largă de sentimente și de sensibilități decît cea mai bună carte sau prelegere, imprimă în memorie un volum mai mare de fapte și, atunci cînd cuvintele, imaginile și sunetele sînt abil combinate, comunică privitorilor cunoștințe istorice coerente, serioase și exacte.

Asemenea filme nu există însă, își exprimă autorul regretul. El este de părere că trebuie să se facă eforturi pentru a se înlătura barierele care îi despart pe istorici de cineaști și pentru a depăși greutățile financiare. S-ar putea crea o nouă formă de artă, bazată pe tehnicile familiare realizatorilor de filme, dar

---

1. „Travelogue" — conferință însoțită de proiecții descriind o călătorie sau o expediție *(N. Red.)*.

Scanned with OKEN Scanner

subordonată sarcinii de a comunica idei abstracte și informații corecte asupra trecutului. Impactul unor astfel de filme ar putea să fie enorm, întrucît el s-ar adresa în egală măsură creierului și sensibilității, ochilor și urechilor, facultăților intelectuale și celor estetice ale privitorilor. Asemenea filme ar putea deveni în practică un instrument de predare dotat cu o putere deosebită, în comparație cu oricare altul existent actualmente în școli.

Tocmai această putere potențială atrage atenția forurilor responsabile din învățămînt. Totul arată că practicile școlare vor suferi mutații radicale în viitorul apropiat. Și în acest domeniu vor pătrunde mass-mediile, chiar dacă filmele fără valoare, existente azi, mai alimentează încă prejudecățile și inerția. În epoca actuală, datorită televiziunii, elevii sînt familiarizați de la cea mai fragedă vîrstă cu învățămîntul vizual, necunoscut generațiilor trecute ; mai mult, cercurile influente din domeniul mijloacelor de comunicare de masă au început să se intereseze de problemele învățămîntului.

Întrebarea care se ridică nu este deci dacă filmul istoric se va impune sau nu — căci nu încape îndoială că se va impune — ci ce rol va juca el în iminenta transformare a metodelor de predare. Istoricii vor rămîne mai departe niște simpli consultanți, care să semnaleze fie o mistificare colosală, fie o eroare insignifiantă, sau vor izbuti să se adapteze astfel încît să devină autorii structurii și ai conținutului filmului istoric ?

În orice caz — este de părere autorul — atît timp cît nu se va realiza o colaborare eficientă între realizatorii de filme și istoricii de profesie, predarea în școli și universități nu se va putea moderniza. În încheiere, autorul subliniază că istoricii nu trebuie să se mulțumească a critica stările de fapt, ci trebuie să facă pași hotărîți pe calea colaborării la realizarea filmelor istorice de care elevii au atîta nevoie.

E. R.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

PARTEA I

TEXTE ŞI DOCUMENTE

PAG.

Revoluţia din 1848 în Ţările Române (documentar) 17
GROSCLAUDE, PIERRE: Sclavia în antichitate 69

PARTEA A II-A

TENDINŢE ŞI METODE NOI ÎN PREDAREA ISTORIEI
(Referate)

RENARDET, ETIENNE: Cercetarea istorică şi arheologică ca disciplină de trezire a interesului 95
LERNER, I. Ia.: Lecţii şi probleme instructive referitoare la istoria evului mediu 98
ALEXANDER, NEIL: Săparea tranşeelor — pentru istorie. — Prezentată ca reportaj de la faţa locului, istoria devine mai frumoasă dar mai dificilă pentru profesor. — Să întindem o mînă celor reticenţi. Să ne pregătim pentru viitor, retrăind trecutul 112
RUZICKOVA, JARMILA: Istoria la examenul de maturitate . 118
SURKOV, I. V.: Despre utilizarea unor procedee de instruire programată la lecţiile de istorie. 122
SOMMERVILLE, DAVID F.: Trăirea în trecut.... dar după ultima metodă 126
FENDEL, BERND: Comuna din Paris şi învăţămintele ei . . . 129
Mc NEILL, WILLIAM H.: Istoricul şi filmele istorice. Situaţia actuală şi perspectivele ei. 142

147

COLECȚIA

„MODERNIZAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI"

Lucrări apărute :

I. PREDAREA MATEMATICII ȘI FIZICII, vol. 1.
II. PREDAREA ISTORIEI ȘI GEOGRAFIEI, vol. 1.
III. PROBLEME DE PEDAGOGIE CONTEMPORANĂ, vol. 1.
IV. PROBLEME DE PEDAGOGIE CONTEMPORANĂ, vol. 2.
V. PREDAREA CHIMIEI ȘI BIOLOGIEI, vol. 1.
VI. PREDAREA LIMBILOR STRĂINE, vol. 2.
VII. PROBLEME DE PEDAGOGIE CONTEMPORANĂ, vol. 3.
VIII. PREDAREA DISCIPLINELOR ARTISTICE, vol. 1.
IX. PREDAREA MATEMATICII ȘI FIZICII, vol. 2.
X. PREDAREA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE, vol. 2.
XI. PREDAREA LIMBILOR STRĂINE vol. 3.
XII. PROBLEME DE PEDAGOGIE CONTEMPORANĂ, vol. 4.
XIII. PREDAREA LA CL. I—IV, vol. 1.
XIV. PREDAREA ISTORIEI, vol. 2.

Lucrări sub tipar

XV. PREDAREA ISTORIEI, vol. 3.
XVI. PREDAREA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE vol. 3.
XVII. PROBLEME DE PEDAGOGIE CONTEMPORANĂ, vol. 5.

Scanned with OKEN Scanner

Coli tipo : 9,5
Tiraj : 6000 ex. broşate

Tiparul executat sub cda. 7357 la
Întreprinderea Poligrafică Galaţi
B-dul George Coşbuc nr. 223 A
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner